

PREDRAG

KRSTIĆ

o čemu govorimo kada govorimo o >>

O **PS**

**INSTITUT ZA FILOZOFIJU
I DRUŠTVENU TEORIJU**

BEOGRAD, 2014.

SOVAI

NJU

U
R
A
M
A
N
J
I
D
O

edicija: O čemu govorimo kad govorimo o..., knjiga I
naslov: O psovanju
autor: Predrag Krstić
recenzenti: Sanja Milutinović Bojanić, Vojislav Božičković
lektura i korektura: Olgica Rajić
grafika: mkart

izdavač: Institut za filozofiju i društvenu teoriju,
Univerzitet u Beogradu
mesto i godina izdanja: Beograd, 2014
štampa: Colorgrafx, Beograd
tiraž: 300
ISBN 978-86-82417-64-4

Knjiga je rezultat rada na projek-
tima 43007 i 41004 koje finansira
Ministarstvo prosvete, nauke i teh-
nološkog razvoja Republike Srbije
u okviru programa integrisanih i
interdisciplinarnih istraživanja za
period 2011–2014. godine.

O PSOVANJU

prilog jezičkoj ekologiji

Sadržaj

Ima li ružnih reči?

Ratovi jezika

Akteri i re(d)aktori

6

Ima li psovka značenje?

Eros i onaj svet

Pomama glagolske radnje

Junačenja malog uma

Rod i pomoz bog

Nazadno i, uopšte, regresija

Ima li psovanje smisla?

U zdrav mozak

Noblesse désoblige

Odbrana i poslednja brana

Literatura

Korišćena dela

Korisna dela

.....		II	
.....	18		
.....		34	
.....		45	
.....		50	
.....		58	
.....		70	
.....	76		
.....			82
.....		95	
.....			103
.....			108
.....			114
.....			126
.....			127
.....			153

Pitanje

„o čemu govorimo kad govorimo o psovanju“

9

razlikuje se od drugih pitanja koja smeraju da razjasne, obično, samorazumljiv a nepropitan i višeznačan sadržaj nekog pojma. Čini se da je nekakvo metastanovište ovde već unapred isključeno, da je svakoj refleksiji lojalnoj predmetu onemogućeno odvajanje od vlastite performativnosti i bezbedna distanca. Stoga je pitanje o čemu govorimo kad govorimo o psovanju istovremeno zapravo i pitanje

o čemu govorimo kad psujemo, odnosno šta – ako išta – govorimo ili ne govorimo psujući?

Tako nekako će i krenuti naše istraživanje psovanja i predstavljanje njegovog učinka, psovki. U prvom delu ćemo se pozabaviti poreklom, statusom i ulogom „ružnih reči“, njihovom javnom akcijom i reakcijom na njih. Drugi deo posvećen je ispitivanju nečeg kao strukture psovki, jedne njihove moguće logike ili gramatike koja bi im odredila značenja i odmerila značaj. Treći deo smešta čin psovanja u neurološki, jezički, psihološki, društveni i istorijski kontekst, smerajući ne toliko da ponudi njegovu potpunu i univerzalnu teoriju, već da ocrta savremene orijentire i granice mišljenja o njemu. Diskretno se, najzad, sugeríše mogućnost otvaranja prostora za opravdanje psovanja, manje kao medicinski blagotvorne a više kao tekstualno i društveno plodotvorne prakse. Autor gaji nadu da će posle ovog izlaganja nešto u vezi sa psovkama biti jasnije i razgovetnije, još i više, da će čitalac naći materijal koji će ga provocirati i inspirisati, a ponajviše, i kao minimalni uslov ispunjenja zamisli, da štivo neće biti dosadno i lišeno duhovitih obrta. Da li će, međutim, to čemu se nada i biti slučaj, jebem li ga.

Ima li

ružnih
reči????

!

Moje čuđenje nije bilo malo kad su me prvi put malobrojni čitaoci, koji su uostalom po službenoj dužnosti došli u dodir s mojim spisima, vrlo blagonaklono upozorili da

psujem u tekstovima.

Neki su na to ukazali iskreno, iznenađeno se pitajući zašto se služim tim neobičnim tekstualnim sredstvima; drugi otvoreno sugerirajući da tako ne priliči: oni razumeju egzibicije savremenog stila, nisu fanatici akademskog antižanra, ali se ipak odvajkada znalo da samo protuve psuju, a dobar dečko poput mene ne treba time da se služi kada, uostalom, podilažeći nisu propustili da dodaju, sasvim ubedljivo i živopisno, i bez psovki kazuje ono što ima da kaže.

Budući da sâm uopšte nisam nalazio razlog takvoj oceni svog pisanja, a bilo mi je neprijatno da protivrečim i zauzimam,

kako se to nekad govorilo, „odbranaški stav“, pokušavao sam naknadno da ustanovim primere vlastitih tekstualnih nepočina. U jednom članku se radilo o određenom filozofskom gestu, ili gestu određenih filozofa koji „šire noge za penetraciju istine“ (Krstić 2005–2006: 328); u drugom o, uglavnom Sokratovoj, „prosvećenju zajebanciji“ (Krstić 2008a: 114). Kasnije mi se jedan prijatelj poverio da nikako ne može da mi oprostí što se u jednoj mojoj knjizi nalazi i

„snoška“

(Krstić 2008b: 19).

Setio sam se da je u istoj toj knjizi korektorka, koja je inače odlično odradila posao i tek ponešto označila žutom bojom, jedino reč „**kurac**“ obeležila drečavo crvenom, crven ban valjda da bude. Pošto nije bilo daljih uputstava, ostavio sam tako kako je, samo sam skinuo to crvenilo, da stojko stoji u, uostalom, kontekstu narodne izreke koja ga uzima za svoj deo (Krstić 2008b: 137).

Ništa od toga, međutim, kao što se iz navedenog vidi, nije bila psovka. Nikoga nisam oterao u pičku materinu, niti sam mu sugerisao da čini bludne radnje na način za koji bi iz nekog razloga trebalo da mislim da mu ne odgovara. Iako sam, dakle, prema vlastitom samorazumevanju, pisao takoreći sasvim „normalno“, ne idući čak ni za efektom ili skandalom – što bi, paradoksalno, možda tek bilo opravdanje – već naprotiv, više za ogoljenom preciznošću argumentativnog ulančavanja,

ipak poneke reči, bez obzira na sklopove u kojima se javljaju, moraju, izgleda, da štrče i smetaju sviklim očima upućenih čitalaca; izgleda da je dovoljno da se pojave u bilo kom tekstu da bi se prepoznale kao „ružne“, nepristojne, opscene, psov(ač)ke, izgleda da se svaka njihova javna upotreba, izvan zidova javnih toaleta, po definiciji smatra neprimerenom. Samom mi se činilo da „ružnoću“ reči diktira kontekst u koji se stavljaju, a da nije slučaj obrnuto, da dakle ne postoje ružne reči unapred, da ne postoji nijedna posebna, samostalna ružna reč, pa da to nisu ni one koje imaju genitalne reference, ali da postoje složajevi u kojima one zvuče ružno, izgovorene su na ružan način, grade ružne sklopove. Kao i da, uostalom, lepo i ružno, naročito (pod)razumevani na taj jedva švercovano moralistički, odnosno cenzorski način (uporediti Dooling 1996: 55 i dalje), uopšte nisu jedino po čemu valja meriti uspešnost izgovorenog ili napisanog. U svakom slučaju, tabuizovanje čitavih sektora jezika – još u doba za koje sam verovao da, ako i ne donosi obavezu, svakako ne iziskuje ni naročitu hrabrost da bi se odstupilo od (samo)nametnute zabrane, prestupilo i pristupilo u nesputan, predmetu jedino lojalan i društvenom normom spolja svakako neinficiran govor – činilo mi se njegovim nepotrebnim, nepravедnim i nenadoknadivim osiromašenjem.

Indikativno je već to da se za reči koje su proglašene ružnim, čak i ako postoji dobra volja da se dopusti njihova upotreba, uvek mora potražiti neki alibi – za druge ne, ili

samo izuzetno – da je uvek neko pravdanje u igri, uvek, kao sa golotinjom na filmu, mora da se dokazuje neki umetnički ili drugi razlog njihove neophodnosti. Umesto toga, privlačnim, poštenim, plodnim i takoreći nadohvat ruke se čini usvojiti jednom zasvagda otvorenu objavu: takozvane ružne reči nisu psovke i one ne treba da budu prokazane. Uprkos očitoj ubedljivosti takve pozicije koja bi bila ravnodušna prema unapred određenoj ružnoći ili lepoti reči, izvesnom indiferentizmu prema prividno i pričužno profanom, prostačkom, kao i svetom ili uzvišenom izražavanju, i prepuštanju da se ono dokaže s obzirom na svoju (na)meru, odnosno da se samo izblamira ako je s ma kog razloga nedovoljno ili nedostojno, neizbežnim se ipak čini i priznanje da se identifikovanje, procenjivanje, kvalifikovanje i diskvalifikovanje kategorije ružnih reči pokazalo u toj meri postojanim da nema mnogo šanse da uskoro ili ikada bude napušteno. Razlog je jednostavan: i reči potpadaju pod režim politike, makar one jezičke, a po svoj prilici i sva sila odnosa moći, potčinjavanja, gospodarenja, administriranja, takođe uvek stoji iza ili iznad toga. Možda je iluzorno i pomisliti

jedi govna i umri - kuso kurae no shin
jebi se - kutabare
puši kurac - Chinpo name-name

da može biti drugačije, kao što je svakako jalovo postupati kao da već nije drugačije. Ružne reči ne postoje, ali su uvek tu u određenim relacijama.¹⁾

1) Budući da su nerazdvojne od onih tabua koji integrišu i omogućavaju funkcionisanje ljudske zajednice, psovke su, smatra se, posvuda i odvajkada tu: makar od Egipta, gde su i zabeležene na hramovima u Luksoru, pa sve do neprebrojnih savremenih zemalja, pokazuje se da one združeno nastupaju već pri samom nastanku određenog društva i njegovog jezika. Ako izuzmemo Aboridžine i neke Indijance, za Japance jedino važi da su izuzetak, da japanski govorni jezik nema ili jedva da ima nešto nalik psovci. To je, međutim, omogućeno upravo najstrože hijerarhizovanim i formalizovanim režimom odnosa i propisa obraćanja u kojem se uvredom smatra sama neprimerena intonacija, pa nema ni potrebe da se traže ubojite zamene za nju u nekim prizemnim referentima karakterističnim za simetričnije odnose drugih kultura. Ali čak i Japanci, koji su nesumnjivo najbliži idealu nepsovačkog naroda, uz brojne nepristojne oznake ili oslovljavanja ljudi, organa ili pornografskih činova, te običaj istresanja besa na lutkama koje predstavljaju pretpostavljene, imaju danas u jezičkom arsenalu „Jedi govna i umri“ (kuso kurae no shin), „jebi se“ (kutabare), „puši kurac“ (Chinpo name-name) i slične fraze koje, sve i da su došle tek sa pozapadnjačenjem iza Drugog svetskog rata, govore da nema naroda imunih na psovke. Slučaj Japana, uostalom, možda pre ide u prilog psovanju nego protiv njega: nije se posvećenost kulturi obzirne pristojnosti nego tek, najblaže rečeno, nepristojnoj disproporciji odnosa i neprobojnoj tradiciji diskriminacije pokazalo efikasnom branom protiv psovki (uporediti „Japanese Swear Words“ 2008; „Japanese Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Japanese!“ 2005; Glavač 2006: 124, 162; Nežmah 2011: 93; Montagu 1967: 36–37).

Ratovi jezika

Prve tragove organizovanog disputa oko slobode jezika ili rata za jezik oslobođen onog odozgo, književnog normiranja, s jedne strane, odnosno za književni jezik oslobođen nepriličnosti, s druge, možda možemo da pronađemo u prilično oštrom razgraničenju vulgarnog i klasičnog latinskog, što će reći pučkog, narodnog, običnog govora i onog prefinjenijeg, rafiniranog i, dakle, filtriranog. U potonjem su psovke zabeležene samo u satirama, čija je književna vrednost ionako bila vazda sumnjiva; inače su reči koje su prepoznavane kao psovke, one *obsc(a)ena*, nepristojne, bile smatrane neprikladnim za javnu upotrebu kao *improba*, ne samo nedostojne nego i lošeg ukusa, nesvarive. Na domaćem terenu se prvi krug tog spora oko kultivisanja jezika odigrao iza 1818. godine, po izlasku Vukovog *Srpskog rječnika istolkovanog njemačkim i latinskim riječma*, koji je raskošno štampan u štampariji P. P. Armeniern. U njemu se nalazilo, kako je i bilo nameravano, sve što se inače u narodu koristi. Pored „psovanja“, „psovača“, „psovačice“, „psovke“ (Karadžić 1969: 688), tu su se smestile i tri posebno za buduće napade izazovne, a za same psovke konstitutivne reči. One su se odnosile, kao što se drugde i uvek odnose, na ženski i muški polni organ, te na njihov susret.

„**Pička**“ je bila zastupljena u zavidno širokom spektru varijacija i izvedenica: „pica“, „pičenje“, „pičetina“, „pičurina“, „pičica“, „pičkar“ odnosno „pičkaroš“, kao i u dve, danas prilično daleke izreke koje sadrže poneku od tih reči. Tu je i neizbežni „kurac“, sa samo jednom varijacijom – „kurat“ – ali neminovno blizu „kurve“, „kurvanja“, „kurvara“ i, uopšte, čitavog tog sklopa nastalog od genitiva *kurøve* praslavenskog *kury* (Karadžić 1969: 354; „Psovka“ 2013). Najzad, okolišu „jebanja“, odnosno „jebanije“, kako se rodno korektno nudi alternativa, jer je „jebanija“ ženskog roda, te gotovo istoznačnog „jebucanja“, posvećen je impresivan prostor: nižu se pre svega divne i nažalost arhaične reči na tu temu, „jeb“ i „jebaonica“, potom sasvim do savremenosti živahne „jebac“ i „jebač“, a naročito „jebačina“, pa gotovo dirljiva „jebica“ i njena augmentativna varijanta „jebičina“. Upotreba glagola data je prema tadašnjem pravopisu i javlja se u oblicima „jebatise“, odnosno – ako svratite pozornost na akcenat postaće milozvučno – „jebitise“, a potom i „jebucati“ i „jebucatis“. Glagolske odrednice su opremljene i ilustracijama iz običajnog ili pesničkog narodnog jezika:

pička
pica
pičenje
pičetina
pičurina
pičica
pičkar
pičkaroš
kurac
kurat
kurve
kurvanja
kurvara
jebanje
jebanije
jebucanje
jeb
jebaonica
jebac
jebač
jebica
jebičina
jebatise
jebitise
jebucati
jebucatis

„Jebao bi guju u oko“; „Ko se jebi, lijepo se gleda“ i „Oj ti seko sekucala! / Je si li se jebucala? / – Kako bi se jubucala, / Kad još ni sam ni brucala“ (Karadžić 1969: 280).

ti seko sekucala! si li se jebucala? ko bi se jubucala ni sam ni brucala

Usledio je napad, između ostalih, mitropolita Stefana Stratimirovića, Jovana Sterije Popovića, Jovana Hadžića, po dva osnova. Jedan je bio uvođenje latinične jote, a

drugi, naravno, pojava skaradnih reči i izraza. Vukova odbrana od prvog napada je ostala poznata i po tome što bi narečeni Jovan bez jote bio ovan. Ali pred drugim napadom nije imao tako dovitljivu dosetku, mada bi se mogla zamisliti, recimo da bez onoga na šta se odnose skaradne reči uopšte ne bi bilo ni njihovih kritičara, naročito opet bez one koja počinje jotom. Umesto toga, Vukova apologija pred optužbama da u njegovom *Rječniku* ima reči kojima nije mesto ni u jednom rečniku sve vreme je ostala vrlo ozbiljna, sve vreme se pozivala na, danas bi se reklo, argument autonomije i neutralnosti nauke, na to da njegovo delo hoće da bude slika narodnog života i narodnih običaja, da hoće da ostane etnografsko a ne samo ili pogotovo ne odozgo diktirano leksikografsko štivo. Vukovo insistiranje

na, takoreći, neselektivnom empirizmu u pristupu jeziku ipak je naišlo i na jedan otpor kojem nije mogao sasvim da odoli, na čak spor sa prema njemu inače neobično blagonaklonim i strpljivim Đurom Daničićem. To je najzad ishodovalo izbacivanjem ponekih doslovnih prenosa i unosa onih bezobrazluka koji su najviše „boli oči“ iz drugog, takođe bečkog izdanja *Rječnika*, ali sada štampanog u Jermenskom manastiru 1852. godine, kao i kasnijih izdanja Kraljevske štamparije u Beogradu iz 1898. i 1935. godine, izdanja koja su, dakle, bila podvrgnuta cenzuri bogougodnosti i javne pristojnosti (uporediti Ivić 1986; Nežmah 2011: 90).

Etnografija, pa i jezička, možda uvek ima notu sentimentalizma, ako i nije otvorena emancipacija etnije. U vreme prilično rastegnutog porađanja moderne srpske države, jedne gotovo hronično ustaničke Srbije, u kojoj je i Vuk delovao, psovke su izgleda zaista bile svojevrsni izraz identita i veoma se zapatile u narodu. Na osnovu jedne usputne Vukove sugestije Dvorniković nalazi da Srbija „pre ustanka 1804, kao i Crna Gora onog vremena“, naprotiv, praktično ne koristi i svakako ne toleriše psovku, da su „naši stari patrijarhalci, naročito oni od čistokrvnog gospodskog i viteškog tipa, mrzeli i prezirali psovku i, sem retkih izuzetaka, nisu se njome služili“ (Dvorniković 1990: 347–348). Tumačenje promene, ako je zaista i bilo, moglo bi da glasi da su psovke same sobom predstavljale bunt protiv vlasti, da su svodočile o slobodi: makar o govornoj slobodi u nedostatku stvarne ili o najavi stvarne kroz govornu slobodu. Obilno psovanje je vremenom

Oj ti seko
Je si li s
Kako bi s
Kad još n

ušlo u manir, u običaj, i postalo, naročito za strance, prepoznatljiv deo lokalnog folklor. Poslovično se otad misli da, sa mađarskom, ruskom i španskom, srpska psovka predstavlja njenu najživopisniju, najautohtoniju, najinventivniju i najbezobrazniju varijantu. I potpuno nediskriminativnu: i žene su u tom devetnaestom veku navodno stimulisane da

... sa mađarskom, ruskom i španskom, srpska psovka predstavlja njenu najživopisniju, najautohtoniju, najinventivniju i najbezobrazniju varijantu.

psuju, grad koliko i selo. Neka vrsta zakasnele pučke renesanse i prosvetiteljstva ujedno, Bokačo i *clandestine literature* bez literature (uporediti Mohr 2013: 129–171; Darnton 1996).

No provala psovki, sve i da je iznenada s ustancima nastupila, nije mogla doći niotkuda već je kao minimalni uslov morala imati barem nekakvo plodno jezičko tle kojem je hajdučki kontekst pogodovao. Sva je prilika da je takva infrastruktura već postojala: još u četrnaestovekovnoj predmodernoj Srbiji članovi 50, 55 i 95 Dušanovog zakonika (1968: 6, 9) izričito se odnose na psovanje.

Vlastelin, koji opsuje i osramoti vlasteličića, da plati sto perpera, i vlasteličić, ako opsuje vlastelina, da plati sto perpera i da se bije štapovima.

I ako vlastelin, ili vlasteličić, opsuje sebra, da plati sto perpera; ako li sebar opsuje vlastelina, ili vlasteličića, da plati sto perpera i da se osmudi.

Ko opsuje episkopa, ili kaluđera, ili popa, da plati sto perpera. Ko se nađe da je ubio episkopa, ili kaluđera, ili popa, taj da se ubije i obesi.

Ozakonjena kaznena politika svedočanstvo je da se i tada uveliko psovalo, ali je gotovo nemoguće rekonstruisati kako; zakonodavac se svakako nije potrudio da, osim objekta psovanja, ilustruje i načine. Moguće je da je nešto od tadanjih psovki poživelo, uprkos za sve krivim Turcima, i do dvadesetog veka, kada se jamačno počelo psovati prema standardima koje danas poznajemo. Sa instaliranjem književnog jezika nije se, naime, prestalo psovati nego se, po svemu sudeći, sve maštovitije psovalo u njegovim nišama: proterane reči Vukovog *Rječnika* su i dalje ostale stožerne ali, čini se, više ne tako neizostavne kakve su bile.

Rane godine prošlog veka imaju već i zapise i ekranizacije nekih psovačkih fraza koje, uglavnom zbog, za savremeno uho, arhaične pitomosti slika

koje koriste, jedva da se više pominju u jezičkom saobraćaju ili su, naročito mladim generacijama, potpuno nepoznate. „Rotkve strugane“ su, tako, neka vrsta autohtone i pristojnije sorte znatno starije i poznatije izreke *ad calendas graecas*, odnosno „kad na vrbi rodi grožđe“, samo sa

kad na vrbi rodi grožđe dodatkom jednog nepristojnog smisla: „malo morgen“ i

malo morgen „hoćeš kurac“ nešto da dobiješ ili ostvariš što si zamislio, kao

hoćeš kurac što ljute ostrugane rotkve

idi u peršun niko ne želi. „Idi u peršun“ je naslednica još detinjastije

idi u kupus psovke „Idi u kupus“, obe u značenju „Idi u pičku materinu“, ali sa notom ne samo

idi u pičku materinu ublažavanja nego i sve većeg

idi u dupe na vašar obeznačavanja onog kome je

upućena, budući da nije dostojan ni psovke sa istinskom „ružnom reči“. „Idi u dupe na vašar“ potiče iz tridesetih godina prošlog veka i, prema nepouzdanom tumačenju, vašarom referiše na prdež. „Oprem dobro“, psovka koja je u istom periodu bila izuzetno popularna i smatrana izrazito sočnom, uprkos simpatičnom zvučanju zaista nije nimalo naivna:² ona je skraćena i danas

² Veran prikaz upotrebe ove psovke ponuđen je u nekada veoma popularnoj domaćoj seriji „Više od igre“ iz 1977. godine. Radnja se odigrava u jednoj srbijanskoj varošici neposredno pre i za vreme Drugog svetskog rata. Lokalni fotograf Guliver, u tumačenju Nikole Simića, izdašno je i neretko prisno upućuje sugrađanima, a naročito srdačno je, kao pozdrav koji ne razumeju, saopštava pripadnicima nemačkih okupacionih snaga.

teško razabirljiva varijanta „oduprem se“ ili „oslonim se“ dobro – sa podrazumevanim nastavkom – ne bi li ti ga što bolje nabio, ne bi li te natakao na kurac, kao što se za nabijanje drvenog klina sa širokim oblim vrhom u pirotskom kraju nekada govorilo da se „opre“ („Zaboravljene psovke: Opre dobro, Sunce ti kalajisano, Idi u kupus...“ 2013).

Prvom ozbiljnijom teoretizacijom psovki na domaćem terenu može se smatrati poglavlje „Psihoanaliza erotske psovke“ Dvornikovićeve *Karakterologije Jugoslovena* iz 1939. godine. Tamo se tvrdi da su erotske psovke (i „pornografske poštapalice“), sa izuzetkom Slovenaca, „duboko ukorenjene gotovo u celom narodu Jugoslovena“ i da su, štaviše, u toj meri rasprostranjene i karakteristične da se čine neiskorenjivim. Dvorniković se odmah opredeljuje da one „predstavljaju jednu uistinu ružnu, surovu i neestetsku osobinu, poznatu i daleko van naše otadžbine i često smatranu kao 'vrlo karakterističnu' za našu narodnu psihi“: „Naročito se nemci 'dive' našim 'jakim' i krupnim rečima (*Kraftdrucke*) i nisu načisto je li to izraz temperamenta, žestoke neobuzdane krvi ili neke osobite vrste – nekulture“ (Dvorniković 1990: 345). Ispostaviće se da sočna seksualna psovka, koja je „uistini gotovo svakom Jugoslovenu u krvi“, prevashodno predstavlja izvor osećanja zadovoljstva i olakšanja psovača, „ventil“, odnosno način na koji se on „osvetio i zadovoljio svoju srdžbu ili mržnju“, „iskalio se“ (Dvorniković 1990: 346).

Kada je reč o poreklu ove „strahovite i žučne, uz to perverzno rafinovane psovačke žile u Jugoslovena“, koja ga svojim modelom glagola i objekta i „katkad vrlo veštački konstruisane rečenice“, razlikuje od drugih „zapadnih i severnih naroda Evrope“, a približava samo istočnoevropskim psovačkim formulama – „od Rusije (ređe i u blažoj formi), Rumunije, Mađarske do Bugarske i Grčke“ – Dvorniković iskušava i, čini se, dobrim delom daje pravo hipotezi grčkog psihologa Teodoritisa, a kasnije i mnogih drugih (na primer, izrazito i uverljivo Gavran 1962), da se radi o do tada nezabeleženom bludnom i bogohulnom „turskom daru i aziskom importu“ (Dvorniković 1990: 347).

26

Turci su u ratu svaku pobedu osećali seksualnom apercepcijom kao vršenje polne sile nad neprijateljem. Osnovni stav pri tome: polni akt je savlađivanje i unižavanje bića nad kojim se vrši. Analiza jugoslovenske erotske psovke otkrila bi besumnje nešto srodno, tendenciju unižavanja, u isto vreme i neko izivljavanje sile ili akta osvete. Svakako se u ovoj crti krije neki orijentalno-polni kompleks (ne bez svake nesvesne homoseksualne komponente), kao i osećanje da je polni akt nešto kobno, prljavo, grešno. Područje na kome je ovaj tip psovke raširen – istok i jugoistok Evrope – govori takođe za neki naročiti orijetanlni libidinozni tip koji se u svojoj sekundarnoj formi na ovaj način izivljava.

Kreditirajući Vuka Karadžića kao „prvog našeg velikog etnologa“ koji se zainteresovao i za psovke, Dvorniković ipak nedvosmisleno osporava njegovu teoriju da je ona „u naš narod prešla od Mađara“. Ona je, radije, prešla „od istočnih i južnih suseda“, koji su „duševno zarazili“ Jugoslovene „izvesnim simptomima psihičkih polnih aberacija“ (Dvorniković 1990: 348). Narod je, u svakom slučaju, kao deca: uvek sobom nedužan i podložan svakojakim opakim zarazama.

Sa simpatijama za psovače ali dosledno „konzervativan“ u pogledu potpune nepoželjnosti psovanja, Dvorniković najzad ističe da „karakterološki i psihološki“ ne može biti reči o „velikoj životnoj snazi, dinamici temperamenta, zdravlju (!) i jedrini, i šta još sve ne“ kada se analizira „grdni psovački instinkt Jugoslovena“, već da njegova erotska psovka odaje samo:

- „**1.** vrlo široku i jaku, da ne kažemo univerzaliziranu, erotsku apercepciju koja, u simboličnom prenošenju, uzima sve, bukvalno sve, kao objekat seksualnog akta;
- 2.** tendenciju da se simbolikom akta 'savlada' i unizi dotično lice ili objekat, dakle težnju za ispoljavanjem neke snage, sile i nadmoći;
- 3.** neodoljivu potrebu davanja oduške i nezakočenost u 'praskanju temperamenta', žučnosti, nestrpljivosti i sličnih drugih psihičkih nabreklosti“.

otpuštanje psihičke i nervne struje, kao punokrvnom puštanje krvi

Psovka, ukratko, predstavlja „otpuštanje psihičke i nervne struje, kao punokrvnom puštanje krvi“, jedno „duševno stanje“ za koje je „odličan i tačan psihološki izraz“ – neobuzdanost: „Da se radi i o nedostatku vaspitanja i savlađivanja samoga sebe dokaz je taj, što ima ipak Jugoslovena koji su disciplinovanjem samoga sebe uspeli da se te navike – gotovo sasvim – oslobode. Oni će opsovati samo još 'privatno', u najužem krugu, kada niko ne čuje ili 'za se' – šapatom“ (Dvorniković 1990: 348).

28

Jugosloveni nisu sledili sugestiju Dvornikovića nego su se odmah, upravo suprotno, grdno popičkarali, uvek dakako potpomognuti gnusnim nedobronamernicima spolja, i od tada ne samo da ne staju nego usavršavaju

3 Ako ima istine u „sociološkom gledištu“ na psovanje, moglo bi se reći da je ispunjavanje svih „kulturoloških parametara“ koji pogoduju razvoju psovke – „temperament, nizak civilizacijski tj. kulturni nivo, nedovoljna verska utemeljenost i uopšte nedostatak vaspitanja, socijalni odnosi koji uzrokuju agresivno ponašanje, ekonomski krah, ratno stanje i mešanje kultura“ (Glavač 2006: 130) – obilno doprinelo ovdašnjem razbokoravanju inače univerzalnog psovačkog potencijala.

i intenziviraju svoju veštinu govorne i ine ratobornosti.³ U tom obilju sve pikantnijih i frekventnijih psovki, koje se progresijom koju ne može da obuhvati nijedno istraživanje množe do naših dana, moglo bi se učiniti da bi nam bilo lakše nego ranije prihvatiti da reči nisu krive. Moglo bi se takođe učiniti da je konačno izgubio na snazi

uvek iznova ponavljan i uvek, najblaže rečeno, neubedljiv pokušaj da se opravda i afirmiše razlikovanje, eto, nesumnjive opscenosti, bezobrazluka, nepristojnosti (izgovaranja) „jebanja“, „kurca“ i „pičke“ i, s druge strane, upravo korelativne prikladnosti referisanja na njih medicinskim ekvivalentima. Vraga. Istina je doduše da je, uprkos žilavosti otpora, izvestan stepen liberalizacije od Vukovih vremena postignut. Ali to važi uglavnom tamo gde je možda najmanje bitno, u prodoru takozvanih kolokvijalizama i vulgarizama u takozvani javni govor – kojem je doduše, kad se bolje pogleda, oduvek autentično i pripadao, ali koji je tek sa masovnim medijima i kroz njih prešao u otvoreni politički diktat takozvanog književnog jezika nad totalno već i jezički podruštvljenom zajednicom (uporediti Savić & Mitro 1998: naročito 5–38, 67–71, 80–87; Ristić 2010).

29

Kod nas je posebno osetljiv istorijski sklop te disciplinujuće stege, koja uvek u isti mah i obrazuje i kastrira. Svako pomaljanje „visoke kulture“, čak i kad nije šuplje, ona druga je namah prepoznavała kao pokondirenje tikava.⁴ Istovremeno se tragovi visoke kulture

⁴ „Pokondirena tikva“ nije psovka, ali je prilično upečatljiva osuda. U doba Jovana Sterije Popovića već je uveliko korišćena kao autohtona metonimija za ono što bi se danas nazvalo skorojević, snob, malograđanin, prostak koji se izdaje za gospodina, neopravdani ili nedorasli pretendent koji se pretvara da je nešto više od onoga što bi po poreklu i sudbini morao biti (Popović 2004). Kondir (od grčkog *kántharos* i latinskog *cantharus*) je pehar, vrč, krčag, koji naravno ne može biti od tikve, ali bi tikva žarko želela da je kondir, i tragično je smešna u svom nastojanju da postane to za nju uzvišeno ostvarenje koje s obzirom na potencijal vlastite sazdanosti nikada ne može biti. Obična tikva koja hoće da bude otmeni vrč odgovara prostim ljudima koji silno žele da ih smatraju finima: biće da nemaju ni pameti kad se tako ponašaju, pa im tikva kao sinonim za „šuplju glavu“ odlično pristaje, a pokondirenost koja svedoči o nepristajanju na takav status još naglašava njen nepočin (uporediti Opačić 2009). Nevolja je što na kraju ostaju samo tikve, prave ili pokondirene: što postoje tikve koje se pokondiruju, ali i što najdalje od Talesa, narod i one koji su možda zaista kondiri kroz različita uniženja rado prikazuje kao samo umišljene tikve.

povlače u rezervate učenosti, koji se stalno pravdaju da nisu odnarođeni, i formira se građanski sloj koji vremenom počinje sasvim i da liči na onu karikaturu kakvom ga je psovačka kultura predstavila. Gospodsko držanje i maniri možda se i pre svega počinju da prepoznaju po leksici koja, neveštom kultivacijom, izveštačeno isključuje psovke i prostakluge svake vrste. Norma socijalističkog političkog govora obogaljila je potom sve retorske kapacitete, vazda se starajući da dopri- nese još većem nepoverenju prema „nenarodnim“ elemen- tima, dok se prituljene i nikad potpuno kontrolisane mase nisu konačno otvoreno pobunile i sad nemušto ali samouve- reno i govore i psuju u beskrajnoj netaalentovanoj samoafir- maciji. Preostali tragovi nikad do kraja formiranog građanstva još se hvataju za jezik lišen psovki braneći loše već izgubljenju stvar. Reznirana domaća visoka kultura, kao i ranije, ili kao nikada ranije, na neodoljivu „pobunu masa“ može da odgo- vori još samo dičenjem onim ispraznim leksičkim čistun- stvom po kojem se i raspoznaje, od stražara tako postajući grobar jezika, makar koliko i oni koji, umesto da se petljaju u njega i zapetljavaju u njemu, mrzovoljno mrse onih nekoliko reči koje poput smajlija menjaju takođe mrzovoljnu mudrost starih poslovice i fraza, u neutaživoj volji da nađu lapidarnu odbrambenu šifru za svaku situaciju, zaštitom mentalnog obora štiteći se od svega nepoznatog i svake konceptualizacije i artikulacije. Tako na kraju baštinici i poštovaoci prefinjenog životnog i jezičkog stila rade na istom upokojenju govora kao i njegovi otvoreni neprijatelji. Izoštrenih čula za samu mogućnost ma kakve i s ma kog razloga infekcije profanim,

oni od njega grade autističnu formu bez sadržaja ili sa sadržajem koji takođe šlafuje uvek unapred propisani napev. Smisao nalazeći u parazitskom a odredbenom suprotstavljanju prostakluku, oni se zaslepljuju za razlike u „profanizaciji“: za čitave one kategorije izraza i načina izražavanja koje je, možda i samog učenog jezika radi, potrebno kao antisklerotik uvesti u njega.

Doduše, sastavljači naših rečnika, posle ograđenja o Vuka koji je u međuvremenu postao nedodirljiva veličina, nisu se više usuđivali da škrtare sa navođenjem ružnih reči i isključe „vulgarnosti“ iz fonda književnog jezika, pa su i napravili poneki specifičan opsceni rečnik (uporediti, na primer, Savić & Mitro 1998: 135 i dalje; Bogdanović 1997; Šipka 1999). Ali ko ovde više uopšte čita ili sluša šta piše u rečnicima. Manjak (dovršenja) ozbiljnih leksikografskih preduzeća učinio je da se, i dalje vukovski, sa zakašnjenjem prikuplja šta sve može spadati u njegov sadržaj, o poreklu da ne govorimo, pa se sada pre boluje od neselektivnosti, manjka kriterijuma, nego od normativnosti. Tamo gde rečnici imaju

**Ali ko ovde više
uopšte čita ili sluša
šta piše u rečnicima**

**Tamo gde rečnici
imaju veću težinu,
razumljivo,
i psovke je imaju**

5 Uporediti Montagu 1967: 300–320.

Nacionalna Kampanja za pravo psovanje (The National Campaign For Real Swearing), jedna naročito simpatična propsovačka britanska formacija, izdala je tim povodom izjavu koja glasi: „Bili bismo gomila lažljivih pizdi ako bismo rekli da nismo bili potpuno jebeno oduševljeni“ (Laughing Policeman Wireless Society 2011). Iste godine izlazi i znameniti Plejbojev „rečnik“ zabranjenih reči s druge strane okeana, koji ne krije nameru da emancipuje engleski jezik od osećaja neprikladnosti (svih onih) reči koje se vezuju za polno opštenje (Wilson 1972).

veću težinu, razumljivo, i psovke je imaju: *Oxford English Dictionary* je na primer tek 1972. godine prvi put u svoj sastav uključio *F-word* i *C-word*, reči *Fuck* i *Cunt*.⁵ Ništa nam ne preostaje nego da makar u tom pogledu budemo „progressivni“, kad nikad pošteno nismo stigli ni da postanemo „konzervativni“.

Leksička legalizacija koja je verna empirijskog korektnosti nije, međutim, sama sobom znak odustajanja od nenaučnog, pučkog, lenjivog i paternalističkog *an bloc* isključivanja određenih klasa reči iz poželjnog govora. Figura diskriminacije je starija, opštija i može ostati nedodirnutu, možda čak i regenerisana inkorporisanjem u svoj obim i onoga što prokazuje. Samo naizgled paradoksalno, emancipaciji od nje ne doprinosi automatski inflacija „divlje književnosti“ koju jezikoslovci bezdušno klasifikuju, tobož bez kvalifikacija, i pažljivo registarski katologizuju, tobož s onu stranu vrednovanja i hijerarhizovanja, razlučujući ono između čega nije uvek moguće povući produktivne oštre razlike: ružne, pogane ili prljave reči, gadne ili gnusne reči – termini kojima su, kao i „vulgarnima“, reči počele da se označavaju uostalom tek u devetnaestom veku – od kletvi, psovki, pogrda, nagrda, izrugivanja, uvreda, bestidnosti, skaradnosti, prostakluka, rugalica, hule, nepoštovanja boga ili ličnosti, te prestupničkog, oštrog, pogrdnog, iskvarenog ili „zrelog“ jezika odraslih

(uporediti Jay 1992: 1–15; Profanity 2013; Nežman 2011: 86). Prokletstvo ružnih reči pogledom bez omraza lingvista nije raščinjeno; i raščarane, izašle iz ilegale, ukoliko su identifikovane s psovkama, one nastavljaju da postoje kao svojevrsni verbalni delikt. Psovke to uglavnom i jesu, zato što su, ukratko, verbalna agresija, zato što su svakako čin, a možda i zločin. Reči međutim ne mogu biti ružne samo zato što se koriste u psovkama, niti psovke mogu biti ružne zbog ružnih reči koje uvoze, već su radije, u moralnom smislu koji se vaga pri proceni njihove „ružnoće“, one te koje proizvode ružne reči zbog svoje psovačke intencije. U tom smislu i za razliku od reči, psovke zaista mogu biti ružne, ali takođe mogu biti i duhovite, visprene, lucidne, zanosne, prokazujuće...

F-word
C-word

Fuck
Cunt

Akteri i re(d)aktori

Jednačenje psovki i ružnih reči, međutim, i dalje dominira. Razlog se možda može potražiti u dominaciji engleskog jezika i pragmatičkog mentaliteta koji reprezentuje (Glavač 2006: 136–137): ako i nisu jednorečne, psovke su u njemu zaista sasvim lapidarne, bez ukrasa, direktne. U svakom slučaju, moderno doba instruisano kulturom efikasnosti opčinjeno je merenjem, premeravanjem i „komunikacijom“, pa su mu i psovke postale naročito intrigantne (u najmanje dva značenja te reči) za empirijska istraživanja. Nedalekosežni ali uvek pikantni podaci se gomilaju. Saznajemo da „ružne reči“ čine nešto više od pola procenta svih reči koje se svakodnevno koriste, da je u Americi registrovano preko sedamdeset takvih reči, ali da se prvih deset ne menja, da su istraživanja psovanja iz 1986, 1997. i 2006. godine utvrdila da na *fuck*, *shit*, *hell*, *damn*, *goddamn*, *bitch* i *boner* otpada osamdeset posto, a na prve dve iz tog niza čak između jedne trećine i jedne polovine ukupnog broja psovki...¹ Potonje su

¹ Jedinu frazu koju pronalazimo, nešto što liči na sintagmu, a ipak jedva da je nešto više nego reč, jeste izraz *Oh my God*; tvrdi se da dvadeset četiri posto svih psovki koje izgovaraju žene ima tu formulaciju (Jay 2009).

ušle i u originalni spisak Sedam prljavih ili Sedam poganih reči – *shit*, *piss*, *fuck*, *cunt*, *cocksucker*, *motherfucker*, *tits* – „psovki“ koje su stekle poseban status.

Kao svojevrsne invarijable koje su smatrane nesumnjivo neprikladnim za

medijsko emitovanje u Sjedinjenim Američkim Državama, izlistao ih je komičar Džordž Kerlin (George Carlin) u poslednjoj numeri svog albuma *Class Clown* (Carlin 1972: druga strana, šesta numera): „Sedam reči koje nikada ne smete da izgovorite na televiziji“. U tom monologu on izražava čuđenje što baš tih sedam reči ne smeju nikako da se koriste, bez obzira na kontekst. Bio je uhapšen zbog uznemiravanja javnog reda i mira kada je izvodio tu tačku na *Summerfest*-u u Milvokiju. Na svom sledećem albumu (Carlin 1973: druga strana, peta numera; Federal Communications Commission 2013b), *Occupation: Foole*, Kerlin je izveo sličnu numeru, sada pod naslovom *Filthy Words*, baveći se istom listom. Tih sedam reči je zaista sistematski izbegavano u pisanom materijalu i cenzurisano čuvenim „blipom“ u retkim slučajevima u kojima su upotrebljavane u elektronskim medijima. Nikada zvanično zabranjene ali uvek nepoželjne, gotovo potpuno su izopštene iz emisija američke „državne“ televizije, ali ne, ili u znatno manjoj meri, i radija. Neke radio emisije koje se nisu odricale njihove upotrebe dovele su čak do spora pred Vrhovnim sudom o pravu Federalne vlade da reguliše javni govor („Seven dirty Words“ 2013).

Radio koji je emitovao necenzurisanu verziju *Sedam reči* 30. oktobra 1972. godine za nevolju je slušao u ranim popodnevnim časovima u svojim kolima izvesni Džon Daglas dok je vozio petnaestogodišnjeg sina. Kao aktivni član nevladine, verske i neprofitne organizacije *Moral u medijima*, koja je osnovana još 1962. godine sa namerom da osvesti o opasnosti od pornografije i svih oblika opscenosti koje vređaju judeo-hrišćanske standarde pristojnosti i da zaštiti pojedinca, porodicu i društvo od njih, presavio je tabak i žalio se Federalnoj komisiji za komunikacije da je materijal bio neprikladan za to doba dana. Nakon podnošenja žalbe, Komisija je zatražila odgovor od radio stanice, jednom deklaracijom podržavši žalbu. Deklaracija nije sadržala nikakve posebne sankcije, ali je mreži radio stanica kojoj je pripadala i inkriminisana stavljeno do znanja da će, „u slučaju da i naknadno prime žalbe, Komisija odlučiti da li da upotrebi neku od sankcija koje joj je Kongres stavio na raspolaganje“. Mreža stanica je uložila žalbu na ovu odluku, koju je Apelacioni sud Sjedinjenih država za okrug distrikta Kolumbija i poništio. Komisija je zauzvrat rekontrirala uloživši žalbu Vrhovnom sudu, koji je 1978. godine presudio u njenu korist (Samaha 2010). Ova odluka je formalno ustanovila pravila (ne)pristojnosti za emitovanje u Americi. U pratećim presudama, međutim, Vrhovni sud je doneo odredbu „sigurne luke“, koja je garantovala emiterima pravo na emitovanje nepristojnog (ali ne i opscenog) materijala između 22 sata uveče i 6 sati ujutru, kada se pretpostavilo da deca spavaju. Komisija nikada nije specifikovala listu reči koje su zabranjene

**„Sigurna
luka“:
od 22
do 6 sati
ujutru**

pissed off

u etru i tokom tok perioda, ali je navela da su njene interne smernice dovoljne da odrede šta se smatra opscenim. Pretpostavljajući da će onih sedam ružnih reči, ako se izgovore na televiziji ili radiju, verovatno izazvati (re)akciju Komisije, emiteri su se autocenzurisasi i – sve ih izbegavali. Tročlano Sudsko veće Drugog okružnog apelacionog suda Sjedinjenih država je u Njujorku 13. jula 2010. presudilo, najzad, da su pravila Komisije o upotrebi psovki neustavna, budući da makar potencijalno utiču na slobodu govora i tako krše Prvi amandman (Federal Communications Commission 2013a; Erenkrantz 2010; Lewis 2010; „Seven Dirty Words“ 2013).

Lista „prljavih reči“ je u međuvremenu i smanjivana i proširivana. Neke od sedam reči sa Kerlinovog izvornog spiska uveliko su počele da se pojavljuju u etru Sjedinjenih država – *tits*, *shit* i *piss* (obično u kontekstu fraze *pissed off*) otvoreno, a *fuck* najčešće bezglasno ili pokriveno blipom. Sam Kerlin je na obrazloženi zahtev prosvেćene publike jedno vreme uklonio reč *motherfucker* sa spiska, ne s razloga ove ili one korektnosti već zato što je, kao izvedenica od *fuck*, suvišna; kasnije ju je ipak vratio, tvrdeći da je, i ako predstavlja

pissed off

duplikat, neophodna za „ritam“ komada (Car-

2 Imajući to u vidu, Džim Doson (Dawson), naprotiv, u složenosti ove reči uvida upravo (čak i istorijsku) izvornost njenog psovačkog kapaciteta i univerzalnost primene koja više ne postavlja gotovo nikakva semantička pravila njenoj upotrebi. To što sve i svi, u svakom smislu, mogu biti *motherfucker*, svedočanstvo je višesmislenosti koja garantuje trajnost (Dawson 2010: naročito xxiii-xxiv).

lin 1978).² Kao deo nastupa koji ismeva fobiju od svake od sedam reči, tvrdio je takođe da *tits* nema jednaku težinu kao ostale – „zvuči kao

nadimak ili grickalica“ – ali je ostalo nejasno koliko je to priznanje ozbiljno, kao što izvesno emitere (još) nije bio ubedio u njenu nevinost. U svom „specijalu“ u Karnegi Holu iz 1983, Kerlin je međutim listu poganih reči protegao na dvesta jedinica i sve ih svečano pročitao sa jednog ogromnog svitka („Seven dirty Words“ 2013).

Na prvi pogled se zaista čini da Kerlinova provokacija dokazuje ispravnost njegovog uverenja: ljudi treba da budu vlasni da psuju kad god, gde god i šta god hoće i da im, štaviše, to pravo jemči Prvi amandman. Ustavno pravo, međutim, može biti zakučasto, pa su sudovi veoma raznoliko presuđivali u konkretnim slučajevima. Ispostavilo se da Prvi amandman ne garantuje apsolutnu slobodu psovanja, jer bi psovanje i opscenosti uopšte mogli potpadati pod (pod)kategoriju govora koja je izuzeta iz Prvog amandmana: pod takozvani „nezaštićeni govor“. U njega izvesno

spadaju: govor koji podstiče nasilje ili ilegalne aktivnosti, uvrede i klevete, pretnje i lažno oglašavanje. Sudska praksa se načelno opredelila da vlada nema pravo da zabrani svetogrđe neke posebne religije ili da progoni nekog samo zbog upotrebe psovki, ali je, s druge strane, izricala presude ljudima koji su koristili vulgarnosti da bi podstakli nered, uznemiravali druge ljude ili narušavali javni red i mir. Prvi amandman se, uz to, načelno ne odnosi na privatne organizacije, pa je često odlučivano da one imaju pravo da donose i sprovede vlastite standarde ponašanja, koji su po pravilu bili manje tolerantni prema nedoličnom izražavanju i od državne regulative.

Medijska praksa kao da je išla suprotnim tokom, koji takođe nije lišen licemerja. Iako je svrstavanje psovanja u društvo izraza koji se izuzimaju od zaštite Prvog amandmana ovlástilo Federalnu komisiju za komunikacije da kreira „pravila pristojnosti“ za televizijsko i radijsko emitovanje, njene smernice o opscenostima ne samo da nikada nisu bile primenjene na kablovske televizije ili satelitski radio, nego vlada opšta saglasnost da joj upravo zakonska ovlašćenja ne omogućavaju da reguliše sadržaj onih usluga koje se pružaju na osnovu pretplate. Poslednjih godina su sve reči sa Kerlinove liste postale takoreći opšta mesta serija i filmova u „nevladinoj“ produkciji, a sama Komisija nagnana da najavi „modifikaciju“ svojih pravila.³ Osim toga, Komisija je, sa hvale vrednom obzirnošću,

39

³ „Seven Dirty Words“ 2013; Lewis 2010; „F-Stop“ 2013; Fairman 2009; Jay 1992: 195–233. Kod nas se situacija u osnovi ne razlikuje mnogo; samo su veće amplitude koje, s obzirom na aktuelne društveno-političke okolnosti i vlasništvo nad medijem, razlikuju stepen (ne)trpeljivosti prema javnom emitovanju psovki (Valić-Nedeljković 1997; Savić & Mitro 1998: 39–62).

sugerisala da je pri prosuđivanju da li je neka reč sporna, presudno važan kontekst njene upotrebe (Federal Communications Commission 2013). To je međutim povremeno dovodilo do kontroverzi i unutar nje (Linder 2013; „Seven Dirty Words” 2013).

Podorgan Federalne Komisije za komunikacije, Biro Federalne komisije za komunikacije, smatrao je da, prema njegovim kriterijumima, Bono Voks (Bono Vox), frontmen grupe U2, nije prekršio pravila pristojnosti kada je izgovorio reč *fucking* (kao pojačivač) januara 2003. godine na uživo emitovanoj dodeli nagrade Zlatni globus, budući da nije smerao da opiše seksualne organe ili njihove izlučujuće radnje. Pozivajući se na taj incident, kongresmen Dag Ose (Doug Ose) je decembra 2003. godine predložio zakon u Predstavničkom domu Sjedinjenih Američkih Država koji bi šest od sedam Kerlinovih „poganih reči” – *tits* su isključene ali je *asshole* dodato – proglasio vulgarnim i stoga izričito i sa izvršnom snagom nepodobnim za javnu upotrebu. Kompletna Komisija za komunikacije je početkom 2004. godine promenila odluku Biroa i zapravo zauzela upravo suprotan stav, mada kazna Bonu nikada nije naplaćena.

S druge, Bonove strane istog jezika, BBC i još nekoliko nezavisnih tela koja se staraju o programskim sadržajima i javnim jezičkim standardima, potrudili su se da 2000. godine definišu listu ružnih reči, s namerom da se neutralno proceni stepen njihove „težine”, njihove skaradnosti i nepriličnosti u

opažanju publike. Zamisao je bila da se samo one izostave iz emisija i na taj način „umanji“ s jedne strane „okrutnost koju izazivaju“, a s druge neselektivna i proizvoljna strogość cenzure. Poređane su u opadajućem nizu, od najgore do najmanje loše prema sudu ispitanika – od „pičke“ do „Boga“: *Cunt, Motherfucker, Fuck, Wanker, Nigger, Bitch, Bastard, Prick, Bollocks, Arsehole, Paki, Shag, Whore, Twat, Piss off, Spastic, Slag, Shit, Dickhead, Pissed off, Arse, Bugger, Balls, Jew, Sodding, Jesus, Crap, Bloody, God.*⁴ Doba „političke korektnosti“ nastavilo je na obzirniji ili perfidniji način da se suprotstavlja „verbalnom uznemiravanju“, ali su kritike postale toliko brojne i ubedljive, elektronski mediji toliko decentralizovani, a slobode u dobroj meri uveliko izborne pre nego što je regulativa i stigla da ih uzme u razmatranje, da je bezmalo svaki pokušaj načelne regulacije, s pravom ili ne, već unapred viđen kao nastojanje „jezičke policije“ da sprovede orvelovski projekt (Dooling 1996; Mohr 2013: 227 i dalje; Hant with Maloney 2006).

⁴ Advertising Standards Authority, British Broadcasting Corporation, Broadcasting Standards Commission & Independent Television Commission 2000: 52; uporediti Millwood-Hargrave, Livingstone et al 2009. U međuvremenu su već, sa pojavom emisija Kanala četiri *Bremner, Bird, & Fortune* i *The Eleven O'clock Show* 1999. godine, sve poznate psovačke reči konačno upotrebljene otvoreno u zabavnom programu britanske televizije. Nacionalna kampanja za pravo psovanja imala je, naravno, svoj komentar: „Bilo je jebeno krajnje vreme“ (Laughing Policeman Wireless Society 2011).

**Cunt
Motherfucker
Fuck
Wanker
Nigger
Bitch
Bastard
Prick
Bollocks
Arsehole
Paki
Shag
Whore
Twat
Piss off
Spastic
Slag
Shit
Dickhead
Pissed off
Arse
Bugger
Balls
Jew
Sodding
Jesus
Crap
Bloody
God**

Posle herojskih vremena nastupa doba autoistorizacije, pa ni sa emancipacijom psovki nije drugačije. Kerlinov najdalji prethodnik u pogledu prestupničkog proboja „ružnih reči“ u etar bio je komičar Hektor Dekster (Hector Thaxter): prvi čovek koji je rekao „dupe“, *Arse*, na radiju, 1936. godine. Kenet Tinan (Kenneth Tynan) će, pojavivši se 1965. godine u noćnom satiričnom programu BBC3, prvi reći „jebi ga“, *Fuck*, na televiziji, posle čega je usledio „nacionalni napad apopleksije“, predvođen jednim torijevskim poslanikom koji je predlagao da se Tinan obesi (Laughing Policeman Wireless Society 2011). Ali Kerlinov neposredni preteča je performer i osnivač moderne „stand-up“ komedije Leni Brus (Lenny Bruce), koji je u jednom gotovo mučeničkom podvigu hapšen tri puta zbog opscenosti, u San Francisku 1961, Čikagu 1962. i Njujorku 1964. godine. U poslednja dva slučaja je i proglašen krivim. Vrhovni sud je preinačio prvu presudu, ali je drugu odbio da revidira. Njegovi nastupi su otad bili prokazani zbog izgovaranja devet reči – *ass, balls, cocksucker, cunt, fuck, motherfucker, piss, shit, tits* – što ga je dovelo do bankrotstva i smrti 1966. godine (Leni 1967: prvi deo; uporediti *Lenny Bruce: Swear to Tell the Truth* 1998; Linder 2003; Hentoff 2001; Colin & Skover 2002; Lewis 2010; 143–168).

Preračunavaju se i prebrojavaju i prve i najčuvenije psovke i ružne reči u knjigama, pozorišnim komadima i filmovima. Ako izuzmemo dugoveku ilegalnu i vremenom sve pikantniju tradiciju pornografske lektire (uporediti Montagu 1967: 107–238; Sigel 2000), *Uliks* Džejmsa Džojisa, Selindžerov *Lovac*

u žitu, *Pigmalion* Bernarda Šoa i, naravno, *Frankly, my dear, I don't give a damn* iz *Prohujalo sa vihorom*, uzimaju se za međaše legitimacije psovke u umetnosti na engleskom govornom području (Džojš 2003; Selindžer 2003; Šo 2004; Ellmann 1982: 502–504; Profanity 2013). Kod nas se smatra da je prvu psovku na velikom platnu izgovorio Ljuba Tadić u filmu *Marš na Drinu* iz 1964. godine: „Drino, jebem ti...“ Domaća dvadesetovekovna književnost vrvila od „neknjiževnog jezika“, ali je verovatno najviše prašine u tom smislu podigao roman *Ljudi sa četiri prsta* Miodraga Bulatovića (Bulatović 2012), dobivši prestižnu NIN-ovu nagradu 1975. godine. U skladu s načelima brutalnog realizma o ogoljenoj verodostojnosti, vojno i kriminalno okruženje odigravanja njegove radnje moralo je (i tu) da posluži kao alibi za plasman literarno (ne) obrađene psovke.

43

„Drino,“

„jebem ti...“

**Ima li
psovka
značenje?**

Razlaganje jezičke igre (oko) psovanja ukazuje na komplikacije koje se dešavaju u njoj i sa njom, komplikacije koje možda nijedno objašnjenje ne može sasvim da zahvati jer operiše na granicama njihovog odigravanja, na neizgovorenim i ponekad zaboravljenim talozima običaja, na podrazumevanim asociranjima, na kontekstu izričaja, na u čin stavljenim rečima. Gramatika psovanja je utoliko moguća ali ne i dovoljna. U njoj bi se moglo ili moralo reći da je psovanje „bifokusiran jezik“: strukturira ga, u zavisnosti od namere govornika, usredištenje ili na glagol, kada se radi o imperativnoj psovci, ili na imenicu, kada govorimo o deskriptivnim psovka. U imperativima, kao u „jebi se“, postoje obavezna dva elementa: glavni glagol i reč kojom se nekom obraća. Kod deskripcija, opet, detektuje se najmanje glavna imenica i opet reč obraćanja, kao u „Pičko jedna“. Postoji navodno i „specijalni fokus“, kada se kombinuju i deskriptiv i imperativ, odnosno kada se i

imenica i glagol upotrebljavaju da bi se psovalo: „Jebi se, pičko jedna“ (Uporediti „Cunting Ass-crack, Damnand Balls... oh, and Dickface-Rats Cookbitch!!” 2013). To su osnove, koje kada se savladaju, psovač početnik može da napreduje ka složenijim konstrukcijama.

Prvo ćemo analizovati psovačku produktivnost reči koja se tiče onoga što se eufemistički naziva „glagol“ – čuveni glagol, ispada jedini glagol ili jedini određeni glagol, *the* glagol, onaj toliko značajan da se i ne izgovara, da se jedini misli pod rodom, da je dovoljno reći „glagol“ da nije-dan drugi više nije u igri, nešto kao imperijalna reč na „f“ na engleskom koja je kolonizovala sve druge lepe reči koje počinju (is)tim slovom (Sheidlower 2009: xxxiii-xxxvi) – a onda ćemo preći na psovke koje se grade na imenicama i koje takođe imaju svoje strategije prećutkivanja i kamufliranja. S obzirom na organski region i funkciju, lako je uočiti da psovke prebivaju na (pod)razumevanju jedne zone nečistog, profanog, u koju se samorazumljivo kao kardinalni, tipični ili jedini predstavnik ubraja aparatura i procedura seksualnosti, na koju ili u koju se opsovani srozava. Takođe je, međutim, očito da psovke otvoreno izbacuju na svetlo dana tu horizontalnu dimenzioniranost sveta i konceptualnu figuru dinamike elevacije i uniženja

onaj tematski kompleks koji se, kao pouzdano sidrište, izdvaja i obrazuje oko tri ili četiri somatski prepoznatljiva stožera.

„Kurac“, „pička“, „jebanje“, i još poneka sablažnjiva psovačka reč, precizno određuju ono na šta referišu i nemaju zapravo nikakav višak značenja, nego se, za razliku od recimo „slobode“, „ponosa“ i „ugnjetavanja“, nesumnjivo završavaju na granicama onoga što kazuju. Čini se da ih upravo to svojstvo kvalifikuje za normalan, najnormalniji deo vokabulara. A, opet i istovremeno, one nikada nisu shvaćene kao da znače samo to što kazuju, kao da neutralno označavaju samo ono što imenuju. „Ružne reči“ imaju svoje precizno značenje, znakovi su koji se odnose na vrlo određene objekte, ali su u njih investiranim sramom uvek mišljene ili izgovarane i preko svoje stopljenosti sa stvarima. Naizgled paradoksalno, one vređaju možda upravo zbog tog svog hiperrealizma, zbog preakuratne blizine označenom. Ružnim rečima je moguće da se konstituišu psovke i da funkcionišu u njima kao povrede, baš zbog tog viška koji je upravo ono potaman, zbog te nepristojne neuvijenosti koja nam se ne sviđa s razloga u koje nema prostora da se ovde ulazi, a mogli bi se svesti na odvratnost pred poreklom, na pigmalionstvo, na umišljanje uzgordenog duha, na porodičnu sramotu u srcu plemenitosti i tome slično.

Eros i onaj svet

Dozvolite da priču otpočnem jednim sećanjem koje, prema mom najboljem saznanju, nijedan dokument nažalost ne može da potkrepi. Psiholog Boško Popović, koji se bavio psihologijom morala, teorijama ličnosti, metafizikom zla i organizacijom zdravstva, učestvovao je, prema vlastitom kazivanju, i u jednom istraživanju, izgleda međunarodnom, koje je nastojalo da uđe u trag nastanku i funkciji psovki u različitim oblicima koje su poprimile. Prvo je pokušao, nama studentima, da predstavi neosnovanost samorazumljive upotrebe „glagola“ u psovka. Navodno se neuspešno trudio da objasni nekom poljskom kolegi jednu elementarnu domaću psovku: „Jebem ti mater“. Profesoru Popoviću je bilo stalo da ilustruje kontinuirani zid nerazumevanja na koji je nailazio: „A je li to znači da je majka onoga koga psujete mnogo lepa?“, naivan, kakvim je predstavljen, pita poljski kolega. Ma ne. „Dobro, razumemo, možda samo u tom slučaju ne, ali vi se ne zaustavljate na majci; kada jebete nekom sestru, mora biti da je barem ona mlada i lepa?“ Ništa on ne razume.¹ I s pravom ne razume. To je valjda trebalo da bude poenta. Zašto bi se nešto prijatno, kao što je po pretpostavci jebanje, vezivalo za neprijateljstvo prema nekom, zašto bi mu se time htelo nauditi, uvrediti ga ili prokleti?²

jbmtn

1 Možda je umesto Poljaka bolje zamisliti nekog Švedanina koji u svom jeziku nema psovačke izraze koji se vezuju za seksualno opštenje (Andersson & Hirsch 1985: 58) ili, budući da i on ipak prepoznaje njihovu uvredljivost, nekog van evropskog kulturnog kruga, ako ne Tahićanina iz Didroovih (Diderot) vizija i Gogenovog (Gauguin) iskustva, ono pripadnika slične neokcidentalne „primitivne“ zajednice. „Zapadni čovek je u tolikoj meri navikao da sadržaj i način upotrebe svojih psovki 'podrazumeva', da mu postaje nezamislivo do koje tačke ti sadržaji i načini zavise od institucije porodičnog jezgra. Trobriandezci s Nove Gvineje, čiji je sistem srodstva matrilinearan, prema Malinovskom, imaju tri incestuoza izraza: *Kwoy inam* ('spavaj s majkom'), *Kwoy lumuta* ('spavaj sa sestrom') i *um'kmava* ('spavaj sa svojom ženom'). Ali, za razliku od onoga što se dešava kod nas, 'dok poziv na incest s majkom deluje tek kao bezopasna rugalica i šala, prizivanje incesta sa sestrom sačinjava mnogo težu uvredu i psovku koja se upućuje samo kad je neko zaista ljut. Najgora psovka, koju sam čuo samo u dva navrata (a u jednom slučaju je uzrokovala i bratoubistvo), sastoji se u izgovaranju da neko ide da spava sa svojom ženom. Taj izraz je toliko prostački da sam za njega saznao tek nakon dužeg boravka" (Huston 2011: 82; Malinowski 1972: 154). U našem svetu je drugačije – ekonomija dominacije određuje objekte: „To što ne nalazimo oblik *jebem ti ženu!*, potvrđuje tezu da je glavni izvor moći psovki upravo intersubjektivna mreža koju proklinjanje evocira. To potvrđuje i odsustvo formule *jebem ti ćerku*. Očekivali bismo, naime, da će taj oblik biti često korišćen, jer i ovde je reč o tabuiziranom biću. Šta je, dakle, ono što je briše sa spiska psovki? Ako uspostavimo strukturne odnose razmene žena, dobijamo figuru zeta koja je na mestu onoga koji jebe očevu ćerku, pa bi zato mogao da izriče *jebem ti ćerku!* Time se zacrtava odnos psovača/opsovanog kao odnos Otac/zet, u kojem otac ima superiornu ili u najgorem slučaju ravnopravnu ulogu. Pošto je položaj zeta u odnosu prema Ocu inferioran, razumljivo je da psovač neće posegnuti za formulom kojom ne može da se postavi u superiorni položaj. Otuda nekorisnost psovke *jebem ti ćerku!* (Nežmah 2011: 102). Kao i psovke „jebem ti sestru“ koja takođe „progovara sa mesta zeta“ i čija je „upotrebljivost relativna, jer nije izvesno da li oslovljeni uopšte ima sestru“ (Nežmah 2011: 107).

51

2 Ova poenta je sasvim razumljiva, ali do danas ostaje nejasno zašto je bilo neophodno, blago rečeno, izmišljanje da bi se ona predstavila. Poljski raspolaže impresivnim brojem psovki koje se sočnošću i strukturom ne razlikuju mnogo od psovki drugih slovenskih naroda. Među njima je i, sasvim uobičajena, *Jebatem twoja matke* (videti „Polish Language Swear Words and Phrases and their English Translations: How to swear, curse, cuss and insult in Polish!“ 2005; „Polish Swear Words“ 2008).

³ Ne mora se ići do klasične Sadove (Sade) apologije zločina kao istinske čulne naslade oslobođenog intelekta i drugih književnih fascinacija iskonskom vezom erotizma i smrti (Sad 1989; uporediti na jednom mestu Bataj 1977; Bataj 1972), niti do jednako klasične Frojdov(ske) analitike te saupučenosti (Frojđ 1994; Frojđ 1979; Marcuse 1985; Fromm 1975; Lakan 1983; Weatherill 1999; Derrida 1996). Dovoljno je pogledati manje teorijski ili literarno orijentisane studije koje njihove nalaze uzimaju gotovo kao aksiome daljih variranja na posebnim slučajevima (uporediti, na primer, Tevelajt 2012; Francusko Tanatološko društvo 1992; Kokopeli & Lakey 1990; Scarce 2008; Prescott 1975).

Naivnost tu objašnjava problem, ali ga ne rešava. Uputno je svakako, i prosvetljujuće, na trenutak odvezati seksualnost i agresiju i osporiti na taj način i smisao psovke, ali bi bilo neopravdano insistirati na tom odvajanju i uzaludno i nedalekosežno negirati svaku njihovu vezu, o kojoj je uostalom mnogo i razložno pisano.³ U psovanju majke ili sestre nekome – kao (ponekad) i u jebanju nekog – reč je o sramoćenju, samo se kao posrednik čina – umesto „Jebo te ja“ – ubacuju njegovi bližnji, kao možda još gora, društveno određena i reguli-

sana nagrada. Opravdano ukazivanje da jebanje samo sobom nije ružno, osim toga, još uvek ne znači da ružna namera ne može da diktira upravo takav kontekst odigravanja, što je uostalom prečesto slučaj na svim jezicima. Nije se zamolilo za dozvolu da se vodi ljubav s nečijom majkom ili sestrom ili obznanio afinitet prema toj ideji, mada i tada ostaje pitanje zašto tako bliskom srodniku, nego je akt stavljen u prezent i to da bi se naudilo, da bi se izrazila odbojnost, odvratnost, nipodaštavanje, da bi se preko majke ili sestre uputile najgore želje njihovom najbližem rođaku. S druge strane, to ne znači da eufemizam „vođenje ljubavi“ – ili neki drugi koji bi iole pristojno zvučao: „kopulacija“, „snošaj“, „imanje odnosa“ ili „bivanje intimnim“ (poslednje dve sintagme su opet radnje širokog spektra rezervisane za samo jedno) – ne zvuči gore

ili u svakom slučaju smešnije nego direktno imenovanje (uporediti Mohr 2013: 173–225). Ali za bolje i manje smešno zvučanje potrebno je zapravo ne samo ne psovati, nego ni ne zlomisliti, nego uzimati, da tako kažem, reči za stvari. U konkretnom slučaju, potrebno je demonopolisati reč „jebanje“, koja je jednom i možda nepovratno pridržana samo za govornu pokudu.

Činjenica da to nije moguće, da se verbalna agresija ne vezuje ni za jedno drugo delovanje ili trpljenje na tako univerzalan i automatski način (uporediti Glavač 2006: 44, 49) kao za takozvani polni odnos, svedoči o nečem što se uprkos emancipatorskom impulsu u pogledu detabuiziranja reči i hedonističkog dobroljuđa ne sme prevideti. Tu se ne radi o nekoj nakalemljenoj ili dirigovanoj spoljašnjoj vezi, nego radije o srodnosti, o uzajamnom prožimanju koje uvek otežava oštro razdvajanje ili ga čini makar ponešto takođe nasilnim: tek one nikada do kraja uhvatljive namere odlučuju da li dopušteni oblik i stepen nasilja koji seksualnost poprima jeste, kao već i u pokojim zakonima, stvar upućenog konsenzusa u seksualnoj komunikaciji, stvar istraživačke prakse ili fatalnosti koju jedno približavanje zadobija. Uopšte nije lako unapred i „principijelno“ predstaviti do koje – telesne i ne samo telesne – granice seksualnost ostaje nenasilna. Između seksualnosti i agresivnosti čini se da postoji jedan odnos asimetrične i decentrirane subordinacije. Svaka agresivnost samo izvesnim manje ili više nategnutim proširivanjem zna-

„kopulacija“, „snošaj“, „imanje odnosa“

čenja može neprotivrečno da se proglašuje seksualnom, ali je mnogo lakše zamisliti i konzistentno (u)tvrditi da je svaka seksualnost u nekoj meri agresivna. Ona je po *defaultu* ili već po anatomiji prodorna, invazivna, ali se tog njenog karaktera prisetimo tek u slučajevima kada pređe neku granicu i postane „seksualno nasilje“, porodično, incestuozno ili manje selektivno i, naročito, serijsko i kolektivno silovanje. Istraživanje o silovanjima žena tokom ratova na prostoru bivše Jugoslavije i njihovim posledicama zaključuju isto što i sva druga istraživanja o polnom zlostavljanju u svim drugim ratovima, nešto što je, kao granični slučaj, bilo očito od početka: nije se radilo o agresivnom seksu, nego o agresiji seksom.⁴ Stravično ratno obistinjenje psovki sa „jebanjem“ u sadržaju upozorava da najmanje što se može učiniti jeste da se zauzme čvršći stav prema njima: one svakako podležu moralnoj

⁴ Uporediti, na primer, Nduna & Goodyear 1997; Swiss, Jennings, Aryee, Brown, Jappah-Samukai, Kamara, Schaack, Turay-Kanneh 1998; Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice 2003; Skjelsbæk 2001; Denov 2006; Diken & Laustsen 2005; Farwell 2004; Baaz & Stern 2013; Watts, Hossain & Zimmerman 2013.

odgovornosti već i kao mišljene, a uopšte nije loša ideja da podležu i pravnoj kao iskazane. Srećom, obično se ni ne misle i iskazuju se tek umesto gneva, ne kao smislene reči i artikulacije nego u njihovom nedostatku. Nema sumnje, njihove govorne artikulacije i realne manifestacije imaju veze sa kulturom patrijarhata i ekstazom militantnih

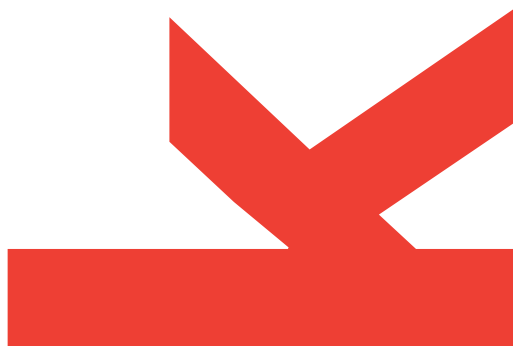
vrednosti intrinzičnih maskulinitetu. Ali ta detekcija je uvek ubedljivija od predstave alternative.

Frojd je bio izjavio: „Prvo ljudsko biće, koje je protiv svog neprijatelja umesto oružja izgovorilo kletvu, utemeljilo je civilizaciju“ (*Abendzeitung*). Zaista, vređajući, čovek koristi reč kao da je obdarena fizičkom snagom: da bi uvredio (etimološki, fr. *heurter*, galo-romanski *uritare* „zaskočiti“, „naneti povredu/udarac“), *povredio* (fr. *insulter*, lat. *insultare* „napasti“), da bi se *sučelio* („udario čelom“, fr. *frapper au front*). Možda bi bilo značajno primetiti da se u frojdoovskoj koncepciji jezik mogao roditi samo putem nasilja. Samo što izgleda da nijedna druga životinjska vrsta ne zna za upotrebu oružja; ubijanje između životinja nikada ne predstavlja ubistva, atentate ili žrtvovanja. Sasvim je, dakle, beskorisno spekulirati o „prvobitnom“ obliku ljudskog nasilja: rat i verbalno nasilje su sapostojeći, i hronološki ne prethode jedno drugome. Štaviše, pribegavanje sili nije zastarelo sa izumevanjem govora: u meri u kojoj su ljudi savladavali i sublimisali svoju agresivnost putem govora, uvreda nije predstavljala nešto što je postepeno moglo da supstituiše neposredni fizički sukob. Tome nasuprot: ratovi, ubistva i silovanja mogu zadobijati na značenju samo zahvaljujući simboličkom poretku koji predstavlja jezik. „Najnaprednije“ civilizacije (u kojima je najmanji stepen nepismenosti i najveći broj

komputera), ne zadovoljavajući se razvijanjem sve oštrijih verbalnih odgovora, razvile su najmodernija sredstva ubijanja. Za ljudska bića, dakle, *fizičko nasilje je oduvek, a biće i nadalje, simboličko: ono konstituše univerzalni podrazumevajući čin (nad)vladavanja. Nasilan ili opsceni gest zadobija ne tako mali stepen univerzalnosti. Naznaka seksualnog čina ili pretnje kaznom, odavno su bile smatrane za opasne upravo na isti način na koji je opasna i uvreda (Huston 2001: 76–77).*

Jebačke psovke kao adekvatni, prepoznatljiv i opšterazumljiv (rodni) supstitut za agresiju verbalne su inscenacije one zamene simpatije i afiniteta za moć koja se zbiva u silovanju, neskrivena vizija seksualnog ophođenja kao dominacije, ovladavanja, i još gore od toga, opoganjenja, ubacivanja telesnog uljeza, rasturanja, terora jebanja, terora jebanjem. Ali kako je baš jebanje prikladno za takvo avanzovanje do oružja ili, ukoliko uvedemo stepene, kako možemo ustanoviti meru posle koje ono prestaje da bude ispoljavanje seksualnosti i (preterivanjem, bezobzirnošću, nesaglasnošću sa istim onim sa čim se inače saglašava?) postaje puka agresija? Kakav je govorni protokol jebanja kao zločinjenja ili pretnje njime, i kakva je odbrana moguća od njega (uporediti Allan &

Burridge 2000)? U nekoj podnošljivoj meri se parče nasilja verovatno odigrava i u najkonvencionalnijim polnim odnosima, možda čak posebno tamo, kao što sami takvi odnosi predstavljaju njihovu najrizičniju varijantu, susret koji uzurpira slobodu „autonomnog subjekta“ u neuporedivo većoj meri nego reč, pogled ili već i disanje drugog. Klica seksualnog nasilja se, u tom nesentimentalnom, brutalno mehaničkom i ego-egzistencijalnom smislu, nalazi već u nasilnosti seksa. Oružje te doslovno ogoljene agresije neizbežno je kurac, a ne neki drugi organ. Nema dostupnijeg i ubojitijeg instrumenta silovanja, pa onda i načina vršenja nasilja – osim možda (pri)ručnog telesnog sakaćenja, u kome se uostalom verovatno radi o istom, samo artifičijelnom, protetičkom, degenitalizovanom, o čemu i u agresivnom, osvetničkom, kaznenom, uvredljivom i povredljivom jebanju kurcem (uporediti Jay 1992: 159–193). Verbalnom kao i stvarnom.

Pomama glagolske radnje

U različitim oblicima upotrebe u srpskom jeziku, „glagol“ nesumnjivo ne misli dobro onome kome se upućuje. Najkraća i možda najefektnija njegova služba je u onoj čudnoj sugestiji drugom da bude seksualno samodovoljan ili, mada to već zvuči kao lepa želja, da ponavalja jebački čin: „Jebi se“ (Jay 1992: 77–78). Češće se međutim javlja u konstrukciji „jebem ti“, kojoj pridolaze neprebrojni objekti, obično personifikovani, mada ni to nije obavezno slučaj. Šarolikost objekata i kitnjastost opisa jebanja pritom odaje žestinu opsovavanja. Primeri koji slede su uglavnom sakupljeni iz najreferentnijih i najkompletnijih dostupnih zbirki manje ili više kanonizovanih i odomaćenih psovki („Serbian Swear Words“ 2008; „Serbian Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Serbian! 2005“; Bogdanović 1997).

Prvi na spisku „objekata“ psovanja je, naravno, onaj koji je najbliži: „Jebem ti Mater“ ili majku je osnova – a atributi koji mu se pripisuju svedoče o gnevu psovača. Psovač pritom naglašava ili privrženost majci opsovanog – „Jebem li ti milu majku“, „Jebaću ti milosnu mater“, „Mamicu ti dragu jebem“ –

majka

ili, valjda podrazumevajući je, nagrđuje dodatno majku: „Jebem ti majku krvavu“ (sa specifikovanom i verovatno u zaleđu ili primisli, tako reći, natalnom podvarijantom „Krv ti majčinu jebem“), „Mrtvu ti majku jebem“, „Jebem ti trulu sisu mrtve matere“. „Pička ti materina“, psovka koja je češća od prethodnih i koja zvučno možda skladnije od njih skandira bes psovača, izvorno je sintagma još višeg nivoa vređanja opsovanog putem majke, koja uvek ostaje jedina nedužna i neizbežna žrtva. Skupa sa „Jebi si mater“, ona se ponajviše približava pokudi za jedan od najgorih prestupa koji je pomno, možda i najdublje, konstitutivno tabuizovan u bezmalo svim kulturama i mnogim jezicima (uporediti Legman 1977: 10): puni iskaz je na srpskom glasio ili bi glasio „Evo ti/na ti pička materina pa nju jebi“, ali su govorna ušteda i ritam zahtevali da se uvodne reči te vrhunski nepristojne ponude izbace a „ti“ prebaci u sredinu.

Takvo psovanje majke nije, međutim, srpski specijalitet, nego bi se pre moglo učiniti da predstavlja nešto kao civilizacijski arhetip uvrede. Najpoznatiji je u sjezgrenoj formi koja je omiljena psovka savremenog Amerikanca: *mother-fucker*. U Ameriku je ona dospela sa sicilijanskim emigrantima tek početkom dvadesetog veka

bessss psovača

— „Aboridžini iz Kvinslenda, čiji su trivijalni uzvici *yakka papa!* ('ah, tvoja majka') i *yakka pipi* ('ah, tvoj otac') sasvim česti, kao vrhunsku psovku i uvredu koriste *yanta papa gobi!* ('voliš vaginu svoje majke!'). U Meksiku je *chinga a su madre* toliko desemantizovan da bi mogao da služi kao običan pozdrav. Na ruskom se, izraz *Jeb tvoju mat!*, može umetnuti u bilo koju rečenicu (na primer, *Peredaj, jeb tvoju mat!*, *sol!*, sa značenjem, 'Dodaj mi, jebem ti mater, sol!'; poznata je i u Poljskoj i u Ukrajini kao 'rusko prokletstvo' i u jidišu kao 'ruski blagoslov' (Razvratnikov). Uostalom, Rusi imaju toliko veliki arsenal uvreda koji se odnose na čestitost majke da i sam glagol 'vređati' glasi *materit!*. Naravno, te uvrede i psovke su u tolikoj meri rasprostranjene i efikasne zahvaljujući činjenici da patrijarhalne civilizacije (što će reći, gotovo sve civilizacije) majci daju mesto koje određuju kao neprikosnoveno“ (Huston 2011: 82).

i već je imala i ima makar jednako ubojit ekvivalent u drugim jezicima.¹ Na ex-Yu prostorima je rasprostranjena tvrdnja da je „jebem ti mater“ pozajmica, kada je o reč o slovenačkom, iz srpskohrvatskog, a o hrvatskom, iz srpskog jezika. Potom se istočni greh majkojebanja najrađe prenosi na Mađare i najzad na Turke. Koštial (Koštiál) još krajem tridesetih

60

godina ubedljivo osporava osnovanost tvrdnje Pšibiševskog (Przybyszewski) da „neljudska psovka“ *Jebem ti mater* može biti specijalitet samo „napola divlje horde“ Srba, Crnogoraca i Hercegovaca. Staronemačko *Ich sirt dir's weib*, tursko *Ana sene sitiml*, englesko *I will bed with your mother*, mađarsko *Baszom az anyadat*, bugarsko *Da ti eba majkata!*, francusko *Je fous ta mere*, rumunsko *Futa crucea mama ta*, grčko *Gamo tin mana su*, albansko *T' çifša t't 'mm'*, slovačko *Jebem ti mater*, rusko *Jebu tvoju mat*, primeri su koji skidaju teret ekskluzivnosti i prvordnosti sa srpskog korpusa. Ali se potraga za prouzročnikom nastavlja, da bi Koštial oprezno sugerisao da se on „verovatno“ nalazi kod Mađara – tvrdnja koja se pokazala jednako ubedljivom kao i hipoteze o poreklu koje je već osporio. Izglednijim se čini drugačiji pristup ili jedno priznanje koje je odustajanje, napuštanje paradigme izvora: „Isto kao što Slovenci

premeštaju izvor *jebem ti mater!* na balkanske Srbe, Rus Kiparski na Mađare, tako i Mađari izvor *jeba* nalaze kod Turaka. Reč je o procesu kružnog premeštanja izvora psovke odnosno reči, što je besmisleno otprilike kao i traženje u kom su se jeziku najpre pojavile interjekcije.²

Dete je drugi najbliži srodnik posle majke, a njegovo povređivanje bi makar jednako moglo da vređa opsovanog. Model je isti: od „Dete ti jebem“ granaju se sve morbidnija kićenja: „Jebem ti dete neokupano“, „Bem ti dete u usta krvava“, „Jebem ti nerođeno dete“, „Jebem li ti mrtvo dete u usta“. Primetno zastupljen motiv mrtvog objekta jebanja, bilo da je dete ili majka, više je dekorativni moment koji pojačava zle želje nego izraz nekrofilije. Igranje na rodbinsku kartu, osim toga, dosledno se u produžetku povezuje sa rađanjem najrođenijih i onim suprotnim od toga. Tako u

dete

² Nežmah 2011: 91–93; uporediti Koštić 1937/1939; Benko 1984; Kiparski 1961: 62; Whitney 1898: 288. Hrvatsko bogonadahnuo desno krilo filologa i dalje, međutim, opsega pitanje porekla i značaj odgovora koji ne ostavlja ni najmanje mesta sumnji otkud uopšte dođe psovanje: „Slijedi poučan analitički citat iz knjige patera Ivana Fučeka, *Vjerovati – živjeti* (Verbum, 2010.): 'Što se to ipak dogodilo s hrvatskim narodom, napose u ovim najnovijim desetljećima, kada ga je psovka posve obuzela? Po dosadašnjim saznanjima psovka nije njegov „izum“. On je tu „robu“ odnekuda uvezao. Odakle je ta sramota uvezena? Već je Vuk Karadžić saznao da se u Hrvatskoj psovka pripisuje njegovoj „otačbini“. Da odvрати oči od Srbije, on je psovku pripisivao Mađarskoj, a Srbi su je, tobože, od nje preuzeli. Ima, međutim, ozbiljnih istraživača koji tvrde da je psovka zaista uvezena iz Srbije. Srbi su je, navodno, usvojili od Turaka pod kojima su živjeli gotovo pet stotina godina. To baš nije posve sigurno jer muslimani ne psuju Alaha. Je li onda psovka izvorno srpske provenijencije? Istraživači još nisu rekli svoju posljednju riječ, ali svi se slažu u tome da je i bogopsovka i bludna psovka proizvod Istoka koji se prodaje na Zapadu, a Hrvati su prvi zapadni susjedi tih istočnih krajeva. Zaista, dopustili smo da nam se uvuče i udomači, da nam iskvari djecu, mladež, odrasle i starce i tako smo postali „narod psovača“. Kakav idiotizam i sramota!'. Neosporna činjenica je iz novih međunarodnih statistika (Wikisource), kako po grubim i mnogobrojnim psovka baš Srbijanci spadaju među osam najgorih psovačkih naroda na svijetu, a po tomu su među prvima u Europi i vidno prostačniji od svih okolnih naroda“. Posle analize istorije bolesti i dijagnoze sledi terapija: „Ako u razpravi ili komentaru ponekad baš morate psovati, to smiju biti jedino povijesne izvorno-hrvatske kletve, jer s unosom balkanske jugo-psovke budete ubrzo blokirani i izbačeni van. Načelo je: kad morate psovati – prokuniti hrvatski, a ne 'na ćirilici'!“ („Jugo-psovke i naše stare kletve“ 2013).

igru ulazi i otac: „Oca ti jebem“ – ponekad sa specifikacijom „Jebem ti oca u dupe“ – a ponekad sa prepoznatljivom lokacijom: „Jebem ti oca na mrtvoj materi“. Od porodičnog kruga možda se izdvaja još jedino baka, i to na jedan prelomljen način: nana iz „Nanu ti jebem“ se prvobitno izvesno odnosila na majku; međutim i tada je, makar da je i samo s razloga zvučnosti, postojala i možda frekventnija varijanta: „Jebem li ti nanu naninu“. Lišena arhaičnosti, kao i doduše gramatičke pravilnosti, za volju pornografskog uniženja, danas se ova psovka javlja i u formulaciji: „Majku ti u majku jebem“. Jedan posebno simpatičan zapis smo pronašli i o psovanju teče – „Jebem ti teču u dlakavu nosinu“ – i time se zaključuje familijarni korpus psovanja s obzirom na destinaciju. Sistem „jebanja“ kojim psovač časti opsovanog tu nije sasvim razrađen, ali se intuitivno može prosuđivati o prikladnosti, o kojoj odlučuje karakter i stepen krivice zbog koje se trpi psovanje. U principu, međutim, psovač nije naročito izbirljiv u pogledu odredišta psovke koja „ostaje u porodici“ i ume često da je poopšti do ranga precizne i ubojite reprezentativne selekcije po značaju za opsovanog, kojem se pride upućuje jasna želja („Jebem ti prvi red na sahrani“), administrativne *all inclusive* urednosti („Jebem li ti sve po spisku“) ili gotovo biblijske kletve generacije („Jebem ti seme i pleme“).

Generalizacija predmeta jebanja opsovanom ne iscrpljuje se, međutim, sa rođačkom perspektivom. Kada se ona istroši nastupa apstrakcija čiji izljušteni objekti dobijaju univerzalno egzistencijalne („Jebem li mu lebac“), mitološke („Jebem ti sveca“),

otac

baka

političke („Jebem ti državu“), kosmičke („Jebem li ti sunce žarko“, „Jebem ti sunce kalajisano“),³ onotološke („Jebem ti sve živo i mrtvo“) i epske razmere („Jebem li ti, sve ti jebem“). A kada se, kako i doliči psovanju, pukne od veličine i obima jebanja drugog i njegovog sveta, sledi povratak sebi, slede psovke sa začudnim stepenom samokritičke autoreferentnosti: „Jebem ti život“; „Jebo mater svoju“; „Jebo sam ježa u leđa“, „Jebaću te loše“. Jebačkom psovanju, međutim, ni to nije dovoljno. Pošto se dà oduška i samosažaljivom i „tragičnom osećanju života“, spremno se može krenuti u novo obrušavanje na objekte, ali ovog puta sa zavidnom preciznošću sasvim specifikovane: „Jebem te u glavu“ predvodi tranžiranje, a onda se i glava usitnjava, uglavnom s obzirom na njen deo koji psovač vidi kao manjkav ili da je nešto zgrešio: „Jebem te u mozak“, „Jebem te u usta grbava“, „Jebem te u uši“, „Jebem te u oči ćorave (buljave)“.⁴ Onda je vreme da se pređe i na druge organe, koje pre svega predstavlja jedna već redovna meta („U dupe te jebem“), a nastavlja teško zamisliva razuđenost koja puca na prodiranje do u najsitniji deo („Jebem ti koščice“), te okret ka suštastvenosti života jebanog („Jebem ti srce krvavo“).

Ako se učini da ova anatomija konačno zadovoljava psovača i iscrpljuje njegov

³ Postoji legenda da je ova drevna psovka srpska verzija navodno japanske psovke „Sunce li ti izlazeće!“. kalajisanost potencira sjaj izlazećeg sunca po uzoru na šerpe koje su se nekad štitile od rđe bleštavim premazom kalaja („Zaboravljene psovke: Opremdobro, Sunce ti kalajisano, Idi u kupus...“ 2013). Legenda je u pravu kada je reč o vezi šerpi i sunca, ali je veza sunca sa Japanom naknadna analogija koja kompromituje objašnjenje.

⁴ Jedno posebno (pre)potentno jebanje ne usmerava se direktno na oči, već vlastiti učinak meri posledicama koje ono ima po njih: „Jebem te dok ti oči ne ispadnu, a posle zato što su ti ispale“.

asortiman psovki s „jebanjem“, i onog najvećeg i onog najmanjeg, ni to mu ne bilo dosta. Izvarirani objekt može iznenada da ode u drugi plan, a u prvi da upadne dotad konstantni subjekt jebanja. Ispostavlja se, naime, da u psovkaama on uopšte ne mora biti fiksiran, da psovač ne mora da bude i nosilac jebačke radnje, da može da delegira to preduzeće i tada, iako namera ostaje makar jednako jasna, orijentacija postaje nevažna a dezorijentacija striktno govoreći potpuna. „Jebem ti Boga“ tu očas sklizne u možda još grđu psovku „Bog te jebo“, a „Jebem ti oca“ u „Jebo te otac“. Tako ono nešto što psovka jebe nekome u jednoj njenoj seksualnoj tranzitivnosti može i da jebe tog nekog, samo ako ima sredstvo. Radni akter jebanja ponekad ipak ne može da bude ekvivalent uobičajenom prvom licu psovača, pa na sebe uzima različite oblike ili svojstva. Dok smo još pri nebeskoj hijerarhiji, na njenom vrhu je verovatno nekada, dok je psovač nije posvojio, stajala psovka „Jebo te onaj što te gleda“, pa bi, u silaznom nizu ka crkvenoj hijerarhiji, tu spadala i „Jebo te papa“, te u nejasnom prelazu na zemnog poslanika koji čuva sećanje na

64

5 „Psuje li naš čovek zato što je 'bezbožnik', što ni u šta ne veruje? Ni govora; naprotiv, taj svet je i sujeveren i religiozan i crkven. Psuje se svetinja; rafinovano se odabire baš ono što predstavlja višu vrednost. To nešto vredno, sveto, uzvišeno, treba da bude uniženo. Struktura ove psovke sastoji se specifično u tome da se neka stvar, lice, pojam dovede u vezu sa erotskim glagolom. Sve može da postane objektom toga glagola, tj. da simbolikom polnog silovanja bude uniženo. U pojavi ima, dakle, i nešto perverziteteta, i to sadističke prirode. Što veća svetinja, što milija i uzvišenija onome kome je psovka namenjena, to se više ispunjava i tendencija psovke. I apstraktni pojmovi mogu na taj način da postanu predmetom psovke“ (Dvorniković 1990: 347).

višnje poslanje „Jebo te ko te posl'o“.⁵ I tako se u jednoj vasseljenskoj emanaciji jebanja od uzvišenog dolazi do onog najnižeg, istovremeno u aktu psovanja samosvesno sve više smeštajući sebe u taj region i solidarno se na

taj način konačno identifikujući u animalnom zajedništvu sa opsovanim u posvemašnjoj sjebanosti.⁶ Od gotovo dečje naivnog, mada utoliko prokazujućeg, „Jebem ti miša“, put vodi do jedva nešto krupnijeg ali znatno neprijatnijeg jebanja ježa, za koje se ravnopravno kaže i „Jebo si ježa“ i „Jebo sam ježa u leđa“, i zaključuje se sa već etimološki i po perversiji kardinalnim „Jeb’o ti pas mater“ i – u daljoj razradi poslednje psovke koja nije najmanje zagonetna i važna zbog najdirektnijeg i na prvi pogled samooptužujućeg povezivanja rodbinskih i životinjskih odnosa ali, obratimo pažnju, ne opsovanog, kao u „Stoko smrdljiva“, već samog psovača, što opet povratno čini stvar utoliko gorom po opsovanog – „Jebo ti ja pas mater“.⁷ Krug se zatvara, mogli bismo reći, i iskusni psovač u jednom autoreferentnom okretu više ne potrebuje spoljne stimulse i, samo(za)dovoljno upućen u jebeni poredak sveta i bez ogrešenja o druge, veli „Jebo mater svoju“.⁸

6 Moglo bi se reći da je to vešt, elegantan i do krajnosti doveden način da se u jednom iskazu nađu skupa one dve kategorije koje ustanovljuje klasična tipologija psovki: one su ili „deističke“, „blasfemijske“, u svakom slučaju vezane za religiju, ili „visceralne“, utrobne, organske, „bludne“, vezane za ljudsko telo i njegove funkcije (Wilson 2005; Gavran 1962). Naravno da se neke vezuju i za pretke i roditelje opsovane osobe, a neke za njeno rasno ili etničko poreklo, seksualno opedeljenje ili su jednostavno epiteti koji nagrdjuju, ali osim što ostaje „načelno“ da važi da su prethodne dve kategorije dominantne, često i ove koje ispadaju iz njih koriste njihove figure ili se, u savremenim klasifikacijama, radije svrstavaju u posebne grupacije, kletvi i pogrda recimo, u koje skladnije spadaju (uporediti Montagu 1967: 35–64). Sa demokratizacijom i profanizacijom tabuizovanih reči, i svetogrđe se – u svakom slučaju taj trend je izvestan – upreglo u pogon pukog imenovanja seksualnih radnji iz lične a ne bogonadahnete omraze, na kolokvijalno izražavanje vlastite pogodnosti, ljutnje, iznenadenosti, besa ili iznerviranosti (uporediti Jay 1992: 73–109).

8 Oslonjen na to pouzdano tle uvida u jebeni karakter života on onda može sa više ili manje duha da varira vlastiti udes prigodnim slikama fantastičnih jebavanja. Među simpatičnije bi jamačno spadala: „Jebem ti kišobran u dupe i što sam ga kupio“.

Sve i da je nastala kao, kažu, bosanski vic, koga je vremenom, kao i mnoge druge sprdnje, usvojila jezička praksa, to je najdalji i, pravo govoreći, ne naročito zastupljen, ali intuitivno dragocen oblik varijacije psovanja psom, dakle psovanja uopšte. Pas oskrnavljuje majku, a „pasji sin“ je u ishodu. Pas je bio ono najniže, na dnu i animalne lestvice, te stoga dobar kontrapunkt onom najvišem, Bogu, kao što su i polni odnosi i organi smatrani takvima. Pas je makar od Homera pa do relativno skoro važio u našoj kulturi za prljavu životinju, te utoliko moćni uvredljivi znak, što u žestokoj konkurenciji drugih životinja i naročito danas kada mu se pripisuju plemenite osobine, može zvučati čudno. Frojd (Freud) nalazi da se privilegovano mesto „najvernijeg prijatelja iz životinjskog sveta“ u psovka i za psovke ne bi moglo shvatiti bez uviđanja dve njegove osobine kojima je zaslužio ljudski prezir: „životinja je koja njuši, koja se ne gadi ekskremenata i ne stidi se svojih seksualnih funkcija“ (Frojd 1979: 306). Prelaz subjekta psovke s psa na „mene“ se, međutim, verovatno zbilo kada je pas od drugog imena za smrdljivu životinju avanzovao do statusa kućnog ljubimca. „Izuzetna moć psovke pasji sin! odnosno, kletvice jebo ti pas mater! proizlazi iz čak trojake degradacije oslovljenog: 1. promena u dete; 2. promena u životinjsko biće; 3. loš moralni standard roditelja koji su praktikovali sodomiju. Ovome valja pridodati još i factum da govornik poseduje znanje o poreklu, čak i o začecu sagovornika“ (Nežmah 2011: 105–106; uporediti Jay 1992: 79).

Budući da je opravdano pretpostaviti da je staž „jebanja“ dugačak koliko i sama vrsta, ili makar njena sposobnost da ga simbolički artikuliše, možda ipak nije nemoguće zamisliti neke jezike u kojima stvar sa tim glagolom ne stoji

tako brutalno kao u srpskom ili neka vremena u kojima je praktikovan u govornoj upotrebi bez povređivanja. Čini se da latinsko „jebati“, *futuo*, *futuere*, *futui*, *fututum*, i izvedene imenice „jebanje“ i „jebač“, *fututio*, i *fututor*, te one delikatne neaktivne „potpuno (s)jeban“ i „izjeban, iscrpljen od jebanja“, *perfututus* i *defututa*, koje se sve pojavljuju u klasičnoj latinskoj književnosti, svedoče o slobodnijem društvenom okruženju. I zaista, *futuo* je za razliku od našeg „jebati“ korišćeno prevashodno u erotskom smislu a ne da derogira ili uvredi.⁹)

Čak je to bio „glagol“ kojim su se slavile nečije ljubavne

veštine: na sačuvanim grafitima iz Pompeje jedna žena je ponosno ili naprosto mapirajući napisala *fututa sum hic*, „ovde sam jebana“, a verovatno stoga što su bile marketinški lukave, prostitutke su uredno ostavljale zidne beleške kojima hvale seksualnu moć svojih mušterija, poput *Felix bene futuis*, „Srećniče, dobro se jebeš“.¹⁰)

⁹ U svojoj studiji o opscenosti i agresiji u Rimu Ejmi Ričlin (Amy Richlin) tvrdi da, „[z]a razliku od Grka ili Engleza, Latini nisu koristili opscene reči kao psovke i morali su da ih pozajmljuju od Grka kada su želeli da kažu nešto poput 'odjebi'“ (Richlin 1992: 26). Piter Krušvic (Peter Kruschwitz), međutim, nalazi da je to problematičan način tumačenja pisanih dokaza, odnosno njihovog manjka, i da su Rimljani po svojoj prilici koristili psovke u svakodnevnoj komunikaciji, ali su izbegavali da ih zapisuju, naročito u onoj vrsti zapisa koji su do danas opstali. To se posredno dâ dokazati „strategijama izbegavanja“ rimskih pisaca, pristojnog okolišanja oko ipak dovoljno jasnih referenata koji su smatrani nepristojnim (Kruschwitz 2012a: 13–14). Da uprkos tome nije zanemarljiv ni iskazani psovački arsenal starine videti preglede Watson 1991; Koster 1980.

10. „Inscriptiones parietariae Pompeianae“ 1871: grafiti 2217, 2176; uporediti Adams 1990: 120; Kruschwitz & Halla-aho 2007; Kruschwitz 2008; Varone 2002; Wallace 2005: 42–88; Franklin 1986. Još je bezazlenija upotreba neutralnog *coeo, coire*, doslovno „ići sa“, zbog čega je i *coitus* valjda postao svuda pristojna oznaka seksualnog saobraćaja (za neknjiževne latinske psovke i opscenosti uporediti „materijal“ koji nude „Latin profanity“ 2013; „Lateinische Schimpfwörter“ 2013; Opelt 1965; Fink 1990).

„Ovde prebiva sreća“ – grafit-amulet sa zida jedne pekare u Pompeji

68

Iako agresivni smisao savremenog „jebanja“, još manje „tucanja“, uopšte nije bio svojstven latinskom *futuo*, ipak ne možemo zaključiti da je u Rimu vladala apsolutna jezičko-seksualna sloboda i ravnopravnost (uporediti Mohr 2013: 16–54; Montagu 1967: 31–48). Dva su razloga. Prvo, aktiv *futuo* je kod Rimljana dodeljivan muškom partneru – viđenom sasvim tradicionalno, kao da je jedini aktivan, budući da zabada, ispunjava, udara – a žene su ga sebi pripisivale samo izuzetno, recimo u lezbejskoj varijanti. Drugo, ako *futuo* to i nije bio, ako samo „jebanje“ i nije automatski prognano u psovački tor, postojali su izrazi rezervisani za opise specifičnih seksualnih radnji i njihovih nosilaca čiji je smisao, kao kod Katula (Catullus) koji njima psuje one koji su se lošom procenom ogrešili o njegove pesme, nesumnjivo

bio agresivan.¹¹ *Pedicare* i *irrumare*, ako mora nekako da se prevede, još bi i moglo kao „sodomisati“ i „prinuditi na pušenje kurca“. Ali *ceveo* (*cevere*, *cevi*) i *criso* (*crisare*) nemaju ni približne ekvivalente u savremenim jezicima i mogu samo opisno da se odrede: *criso* referiše

11 U njegovom čuvenom šesnaestom pevanju kaže se: *Pedicabo ego uos et irrumabo, / Aureli pathice et cinaede Furi, / qui me ex uersiculis meis putastis, / quod sunt molliculi, parum pudicum. / nam castum esse decet pium poetam / ipsum, uersiculos nihil necesse est; / qui tum denique habent salem ac leporem, / si sunt molliculi ac parum pudici, / et quod pruriant incitare possunt, / non dico pueris, sed his pilosis / qui duros nequeunt mouere lumbos. / uos, quod milia multa basiorum / legistis, male me marem putatis? / pedicabo ego uos et irrumabo.* (Catvllvs 2013; uporediti Winter 1973; Hexter & Selden 1992: 477–489)

na sve one postupke ženskog partnera u seksualnom odnosu koji uključuju jahanje na penisu, njegovo motanje i mlevenje, a *ceveo* na sličnu aktivnost pasivnog muškog partnera u analnom seksu. Ako priliči domaštavati zašto bi to uopšte bile psovke, sve miriše na to da je aktivizam pasivnog bio ono krajnje neprilično u jednom režimu jebanja koji se, dakle, ipak držao stroge podele uloga u tom pogledu. I koji je znao šta je vrhovni označitelj: čak je i *irrumare*, pušenje kurca, bio aktivni glagol rezervisan za *irrumator*a, aktivnog partnera, onog koji, nasuprot modernim koncepcijama, stavlja svoj ud, davaoca penisa, ubacivača kurca u usta primaoca. Pasivni primalac je, naravno, bio *fellator* i nije vršio radnju felacije, *fellare*, nego je trpeo (MacLeod 1973; Richlin 1981; Adams 1990: 118–213; Williams 2010: 181 i okolne; Hallett & Skinner 1997).

Junačenja malog uma

Pošto smo tako apsolvirali status „jebanja“ u psovkama, okrećemo se delatniku u tom preduzeću. To naravno nije jebac, nego ono čega je on nosilac i personifikacija. U psovkama (sa) „kurcem“ se uvek radi o kurcu kao pravedniku, kao osvetniku, kao biču, kao nagradi i kazni, kao bogu ocu, kao univerzalnom ratniku koji može biti i milosrdan i prek.¹ Omnipotenciju

¹ Uljudnije i dosadnije rečeno, kurac je još u „primitivnim“ mnogobožackim kulturama simbolisao plodnost, požudu, moć, destrukciju i aktivni princip, da bi danas „avanzovao“ uglavnom samo do simbola agresije i – gluposti (Glavač 2006: 77, 80).

i sveobuhvatnu funkcionalnost koja mu se pri tome pripisuje možemo tretirati sa simpatijama ili zazorom, možemo je upotrebiti odgovorno ili razobručeno, možemo vileneti ili ironisati, možemo je primiti kao dar ili kao višak. Svejedno, taj apsolutistički

falocentrizam i korespondentna despotska androkra-tija sasvim odgovaraju onoj jednostavnosti funkcionisanja kurca – puka hidraulika, kažu – koja se prenosi u njime oboružane psovke.

Zanimljivija i zagonetnija je možda jedna druga, naročita upotreba „kurca“ u bezobraznim sintagmama: otkud izraz „Boli me kurac“, i inače a posebno pod

pretpostavkom posvemašnjeg kurcoznačaja? Profesor Popović priznaje da nema nikakvih dokaza u prilog rekonstrukciji nastanka ove parainformativne rečenice, koja izgleda ne postoji van južnoslovenskih jezika i na koju ne samo njegovi „Poljaci“, nego i drugi, mogu pre da reaguju saučestvovanjem sa psovačem i upućivanjem odgovarajućem lekaru, nego osećajem vlastite povređenosti. Postoji međutim jedna hipoteza koja je izgleda i jedina plauzibilna. Ona glasi da je u jednom trenutku razvoja ovog motiva došlo do inverzije, da je naime izvorni iskaz glasio „Ne boli me kurac“, a da je onda skraćanja i efektivnosti radi ispalo obrnuto. A zašto baš kurac (drugi organi su samo zamene; dupe izgleda slučajna, uvo manje slučajna)? Priča se tu poziva na medicinske činjenice. Bolovi kurca, čini mi se pri izbacivanju kamenja, izuzetno su jaki, u muškaraca možda najjači i mogu se meriti jedino sa porođajnim bolovima kod žena. A kada kažemo da nas boli kurac? Profesorski primer: kada kasnimo na predavanje, takođe kada kasnimo na posao ili na intervju za posao. Onda počinjemo da se tešimo: to što će nas sačekati neprijatna situacija ili prekor nadređenog nije najstrašnija stvar na svetu. Ako ćemo i dobiti popreke poglede, grdnju,

e
m
71
i
o
o

umanjenje plate, izgubiti zaposlenje, neće se desiti nešto mnogo gore: neće nas boleti kurac. Odnosno, ukratko i obrnuto, „Ma boli me kurac“.

Kurac se, znano je, pristojno kaže „penis“. Tako je i na latinskom. *Penis* je bila sasvim nevinna reč koja je prvo označavala „rep“, da bi to značenje vremenom, već uveliko u doba Cicerona (Ciceronis), bilo sasvim potisnuto za račun polnog

2 Ciceron pronalazi da je nasilje ne u stvarima nego u rečima i detektuje njihovo premeštanje značenja; u našem slučaju, od „repa“ preko „olovke“ do nepristojnosti „penisa“: *Caudam antiqui „penem“ vocabant, ex quo est propter similitudinem „penicillus“; at hodie „penis“ est in obscenis* (Ciceronis 2013a: 9, 22).

organa.² „Penis“ i jeste i nije isto što i „kurac“. Latinski naime ima i druge reči za muški polni organ koje su, za razliku od penisa, bliže savremenom značenju ili višku značenja „kurca“: *mentula* i *verpa* su par na međunožni ud referišućih bezobrazluka koji je već u starom Rimu, uz *cunnus*, predstavljao idealan primer opsce-

nih reči. Negde na granici se, kao i kod nas, nalazila „piša“, *pipinna*, penis u dečjem žargonu (Adams 1990: 9–79). Ipak je samo „penis“ bezbolno importovan u sve jezike kao medicinski izraz. Posebno je izazovno za čudesne misaone lupinge, ali neizvesno koliko ne samo opravdano nego i dalekosežno, što se na prvi pogled mora učiniti da etimologija *mentula*-e završava u deminutivu od *mens*, od „uma“ – kurac kao „mali um“ (Tucker 1931).

Kad smo u tom ozračju i kod pristojnih i nepristojnih parnjaka, latinski poznaje i „jaja“ ili „muda“. To su *colei* (jedinina

coleus), a poreklo te reči ostaje mračno iako ga neki vezuju za šalu, *cohum*. I opet kao i kod nas, ta reč nije bila uvredljiva niti smatrana u onoj meri opscenom kao što je to bila *mentula*, ali je za svaki slučaj posedovala i do danas u osnovi svuda zadržala svoj pristojni ekvivalent: *testes* (jednina *testis*). Iako je poreklo potonje reči opet neizvesno, lako se može desiti da je izvedena iz prostog, kolokvijalnog latinskog da bi označila „svedoke“: čovek se zaklinjao nad onim što mu je najdraže; alternativno: njegovi testisi su svedoci njegove muževnosti. Ali su njegovi *coleones* to možda još i više ili jače (Tucker 1931; Walde 1938: 244; „Lateinische Schimpfwörter“ 2013; „Latin profanity“ 2013).

Domaće rečenične konstrukcije s „kurcem“, pod uslovom da nas ne boli, kreću od jednog upućivanja – „Idi u kurac“ ili „Da ideš u kurac“ – koje, videćemo, uopšte nije tako samostalno i kurcodredišno, već je po smislu razrada slanja u ono suprotno od kurca, u pičku materinu, u dalju ili najdalju materijalnu destinaciju koja se mogla zamisliti, u ne ono pre rođenja, nego i pre začeca, u „očinji“. Pošto pored zemnog „otac“ može biti i nebeski, odlazak u kurac je danas bliži odlasku u prastanje univerzuma, neku vrstu *big beng* ili, s obzirom na prisnu konspiraciju s bogom srpskog naroda i nepoznavanje svete hijerarhije, paradokslano, odlasku „doda-vola“, kao kada se kaže: „Ode sve u kurac“. Kurac kao otpadnik, kao lokalitet sveopšteg otpada i nizine je tako u

73

ode sve

psovka protivtega ili naprosto sapostojanje onoj njegovoj češćoj i direkt(iv)nijoj upotrebi kada se koristi kao kazna ili pretnja. On je neka vrsta prirodnog koca za nabijanje, za koji je autor analogije mogao da nađe dovoljno inspiracije u vlastitoj istoriji: „Na kurac te nasadim“, „Nabijem te na kurac“, „Na kurcu te nosam“. Sve to sadrži gotovo ljupkost one presude: „Najebao si“, ali sada manje fatalno i nekako jednokratno intonirane.

74

„Kurac“ je kao stvoren za odlučne i preke naredbodavne sankcije, domašaj čije maštovitosti se na kraju ipak više prostire u ravni jezičkih egzibicija nego slika koje reprezentuje. Tu su, naravno, pre svega konstrukcije sa dve reči i tri ili četiri sloga: bazična je „Puši kurac“, a suptilizacije variraju temu: „Mamlaj ga“, „Duvaj ga“ i tako dalje. Direktive potom mogu u manje lapidarnoj formi da kitnjastim dodatkom ukazuju na svršnost radnje: uglavnom samohvalisavo („Popušiš mi kurac krasni“, „Popušiš mi kurčinu“), kao i da se u vreme kada se oralna obrada muških genitalija ne smatra perverzivnom, odaju bezuspešnom smišljanju šta bi moglo nedvosmisleno da uvredi a i dalje bude poziv na opštenje. „Opalim te golim“, „Sedneš mi na moj“, „Izdrkam ti se u usta“, više danas spadaju u psovke kojima se, prevashodno zbog zabranjenih reči i misli, sablažnjavaju još samo deca i starci, dok „Prdneš mi oko kurca“ i „Izeš mi kurac“ još uvek nastoje da maštovitom kombinacijom održe „kurac“ kao povlašćeni sastojak psovanja. Oko toga nema zime: kao što pominjanje glagola neopozivo asociira na jebanje, pominjanje zamenice, naročito prisvojne

„moj“, a u konstrukcijama, videli smo, i „(nje)ga“, u srpskom makar, automatski se povezuje sa odsutnim, neiskazanim sveoznačiteljem. Manje je međutim izvesno koliki je, možda i zbog te omniprezentnosti, produktivni kapacitet „kurca“. Pravedno kažnjen na svom terenu, čini se da ga snalazi onaj udes koji mu je najveći strah: ograničeno i jednodimenzionalno polje njegove upotrebe. Psovke se dovijaju na različite načine i unapređuju ga u opštu gradivnu imenicu, nešto kao telesnog štrumpfa: „Pun mi te kurac“ i „Ne sviraj kurcu“ već su se uvrežili kao takve forme. Uputstvo za njegovu neposrednu upotrebu, međutim, sve više izgleda širi s njim združenu oblast i ostaje u arhaičnoj slici koja podrazumeva njegovu prljavštinu. Opsovanog psovač tako, sa sve neizvesnijim ishodom, poziva prvo „Povuci me za kurac“, a kasnije, uveren da drugi mora to shvatiti kao ličnu uvredu i ne odazvati se, „Uhvati me za jaja“, „Poliži mi jajca“ i „Muda mi se napaseš“. Možda bi se moglo govoriti o podrazumevanom rodu opsovanog, ali pre će biti da je reč o predrasudi koju podrazumeva psovač („Serbian Swear Words“ 2008; „Serbian Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Serbian!“ 2005).

Rod i pomoz bog

Kompletiranje konstitutivnih elemenata psovanja zahteva još „pičku“. *Cunnus* je osnovna latinska reč za vulvu, matericu, stidnicu, samo nepristojna, samo dakle „pička“. Zajedničkog, izgleda, indoevropskog porekla,¹ i u latinskom, kao i svuda

1 *Cunnus* je srodna reč persijskom *kun*, „čmar“, i *kos*, „vulva“. Moguće je asociiranje po poreklu i na indoevropsko *kut-nos*, „rascep“, „podvajanje“, čiji daleki odjek nalazimo u legendi da je pesmuljak Đoleta Balaševića „U razdeljak te ljubim“ navodno bio umalo zabranjen zbog moguće takve konotacije. Potvrda o zajedničkom poreklu pronalazi se i u njenom pojavljivanju u nekim slovenskim jezicima, kao u češkom *kunda* (Tucker 1931; „Latin profanity“ 2013; Walde 1938: 309).

kasnije, imala je opsceni status. Sugerišući izbegavanje i zvučnog asociiranja na nju, Ciceron je u tom pogledu izričit (Ciceronis 2013b: § 154; uporediti Kruschwitz 2012a: 9–11), a njenu takoreći radnu i verovatno za plemenito uho još bezobrazniju izvedenicu u književnom

jeziku zastupa *cunnilingus*,² oznaka za osobu koja vrši radnju oralnog seksa na ženi, a ne samu radnju kao danas. „Pičkolizac“ bi bio odgovarajuća srpska nagrada za korišćenje usta i jezika da se stimulišu ženske genitalije: latinska kovanica takođe povezuje imenicu „pička“ (*cunnus*) i glagol „lizati“ (*linguere*), koji doduše obzirnije nego srpski čuva sećanje na glavni rekvizit tog čina (*lingua*, „jezik“).

2 Martialis 2013a: 43. 11; Martialis 2013b: 95. 14; Martialis 2013c: LIX. 10, LXXXV. 3.

Sinonimi za „pičku“ već u doba Rima, *sinus*, „uvlačenje“, i *fossa*, „jama“ (Adams 1990: 82–90), signaliziraju onu karakterističnu ambivalenciju muškarca koji je njome istovremeno i na smrt zastrašen i neodoljivo privučen. I moderne naučne i pristojne reči za „pičku“, *vulva* i *vagina*, vuku poreklo iz latinskog, ali su izvorno imale različita značenja. Reč „vagina“ je latinska reč za korice mača. *Vulva* (ili *volva*) je označavala matericu. Metafora i metonimija su bile sredstva promene njihovih značenja (Tucker 1931). Pička, *cunnus*, nije imala šansu da promeni značenje i sačuvana je u različitim varijacijama, ali prepoznatljiva u gotovo svim romanskim jezicima: kada joj ne tepaju (*la chatte*), *le con*, *la conasse* na francuskom, *concha* na španskom, *cona* na portugalskom i tako dalje (Upoređiti „French Swear Words“ 2008; „Spanish Swear Words“ 2008; „Portuguese Swear Words“ 2008; „Latin profanity“ 2013).

77

Ako još malo uđemo u materiju – ovde je ta poštapalica primerenija nego inače – zadržavajući se na istom sklopu, naići ćemo na reč *Landica*, u značenju „klitoris“. Iako maternja reč latinskog jezika, izgleda da je svejedno bila jedna od najopsecnijih u čitavom njegovom rečniku: osim u aluzijama, ne javlja se u književnosti, čak ni kod Katula i Marcijala (Martialis) koji

78

su bili ozloglašeni po pomanjkanju „dlaka na jeziku“. Pojavljuje se međutim na grafitima (Varone 2002: 147) i aludira se na njenu upotrebnu vrednost u jednom Marcijalovom epigramu (Martialis 2013d: 90. 7–8), gde se duhovito otkriva da devojka koju ne viđaju s momcima koristi svoj klitoris kao „krivotvoreno nabadalo“ prilikom „trljanja pički“ sa seksualnim partnerkama sa kojima radije opšti nego sa partnerima. Taj mali a, budući uopšte neočekivan, veliki, nabadajući, kurcoliki klitoris, bio je predmet užasa i fascinacije starih Rimljana (Adams 1990: 97–98; „Latin profanity“ 2013). Od mračne pećine, jame, bezdana, upadanja koje je propadanje, strašnija je valjda bila samo njena samodovoljnost: zadovoljstvo koje uzurpira mušku privilegiju i otkriva ne samo maleznost muškog rekvizita nego i izlišnost njegovog principa. Pred takvim stvarima se radije čuti; već i imenovanje je dovoljno preteće. Sablazan geografijom i uopšte drugošću pičke ostavlja nemim, a sa njenim bolima nema identifikacije kao sa kurcopoljom.

Jer, i psovke su načelno (bile) muška stvar i rasadnik mizoginije (Kruschwitz 2012b). Iz istraživanja prakse psovanja u Americi – pošto tamo o svemu postoji istraživanje – dozna-

muška stvar

jemo da je potvrđena raširena pretpostavka ili predubeđenje da „muškarci načelno psuju više nego žene – ukoliko žene nisu u sestrinstvu“ (Angier 2005a; „Profanity“ 2013). Brojkama izraženo, sedamdeset dva posto Amerikanaca i pedeset osam posto Amerikanki psuje javno, uz znatne varijacije s obzirom na starosnu dob (Wilson 2005). Studije koje se usredsređuju na način na koji žene upotrebljavaju jezik sklone su, međutim, da ospore muškarcima primat i sugerišu da je žensko psovanje jednostavno drugačije, utoliko što je u većoj meri „kontekstom specifikovano“. Dok prema već zastareloj teoriji muškarci psuju da bi stvorili ili potvrdili muški identitet a žene da bi bile sličnije muškarcima, recentni nalazi pokazuju da žene barem delom psuju zato što se ugledaju ne na muškarce – nego na žene kojima se dive (Wilson 2005). Kako god bilo, izvesno je da mnjenje zapadnih društava psovanje načelno smatra primerenijim muškarcima nego ženama, te da je skloni da oštrije sudi ženama nego muškarcima za isti stepen opscenosti. Sledstveno i sa strana psovačica gledano, žene koje psuju krše više društvenih tabua nego muškarci koji psuju i, recipročno, smatraju psovke moćnijim sredstvom opštenja, te u većoj meri izražavaju i krivicu zbog njihove upotrebe nego muškarci. Srećom je najzad uočeno i da su

79

ženska stvar

3) „U stvari, žena je mnogo češće objekat nego subjekat uvreda i psovki. Kada ih koristi – što bi bio slučaj s 'piljaricom', poslovlično prisutnom u zapadnom svetu već više od dva milenijuma – istog trenutka se spušta na nivo 'divljih zveri'. Već je i Platon dizao glas protiv onih koji se 'međusobno vredeaju i ponižavaju na „piljarski“ način; čovek koji izgovara takve reči zadovoljava naročito ružnu stvar i ispunjava svoju strast nečasnim elementima; osiromašujući nanovo svoju dušu koju jedva da je humanizovao/ oplemenio obrazovanjem, pretvara se ponovo u divlju zver ispunjenu životom punim zlobe, zadobijajući ozlojeđenost kao nadoknadu svojoj strasti“ (Huston 2011: 79; uporediti Platon 1971: II 561).

žene sklonije da izbegavaju upotrebu „klasičnih“ psovki, i u Americi i inače, jer ih se one direktno (do)tiču, jer se odnose na žensku anatomiju na takav način da nužno neguju „element seksizma“ (Wilson 2005). Što, opet, govori ne samo o društvenoj konstrukciji roda i (ne)primerenosti oblika psovanja koji mu pripada,

80 nego i o promenljivom stepenu trpeljivosti prema psovci, propusnosti javnih kanala za nju, snošljivosti njenog lika s obzirom na aktuelnu senzitivnost i uzuse korektnosti određenog društva.³ Nije izvesno koliko je naglašeni „napredak“ u tom pogledu autohton i dugovečan. Kao kada se radi o uvek prisutnoj obzirnosti žena, a odnedavno i pokojeg muškarca

4) Jevreji i crnci, recimo, napolju, a Romi kod nas i u okolini, u različitim formulacijama operišu kao pogrdna upućena obavezno nekom ko nije iz te skupine (uporediti Stapleton 2003; Dooling 1996: naročito 84 i dalje; Jay 1992: 70–71).

prema organizmu i organima žene, tako su i rasne pogrde počele da se izbegavaju iz straha da psovanjem prokazanih etnija psovač ne ispadne, u međuvremenu, na zao glas u društvu izašli rasista.⁴

„Pička“ je i sama psovka koja optužuje, najjezgrovitija „ružna reč“, kada se upućuje ili konstelira u ne naročito inventivnim ali najčešćim varijantama: „Pičko smrdljiva“, „Pičko jedna“,

„Nemoj da si pička“, a blizu je i „Droljo raspala“. Sve je to samo optužba da je neko žena, najgora stvar koja je u muškoj civilizaciji mogla zadesiti čoveka, da „nema pišu“, da je „sisa“ jedna. „Još u rimsko doba, muškarci su se klevetali tako što im se govorilo da su 'žene' (*femina*) i 'devojke' (*mulier*), dok se ženama, naročito prostitutkama i robinjama, govorilo da su 'loša roba' (*mers mala*), na srpskom 'loše ribe' (i latinskom, *mala bestia*), odnosno 'zmije' (*excetra*)“ (Huston 2011: 81). Verbalna i seksualna agresija je u toj meri shvaćena kao muško svojstvo da je, kako primećuje Hjuston, nužno da žena bude Kalamiti Džejn (Čučuk Stana, rekli bismo mi), da „prednjači i u borbi i u širenju prostakluka“ – da bi bila (smatrana) jednacom muškarcu.⁵ Reč „pička“ kod nas metonimijski menja reč „(muškarcu nejednaka) žena“, ali likovna predstava je obrnuta.

81

5., U stvari“, nastavlja Hjuston, „žene, za razliku od muškaraca, toliko retko prave korak kojim se iz verbalnog nasilja prelazi u fizičko, između ostalog i zbog toga što se ponižavanje protivnika često sastoji u njegovoj 'feminizaciji', kao i zato što se 'ženskost' opisuje kroz nemoć, pasivnost i pre svega nemušnost. S te tačke gledišta, verbalna agresija nalikuje na masne viceve koje Freud opisuje kao neki oblik 'sublimisanog egzibicionizma': muškarac pribegava razvratnom jeziku da bi se 'pokazao' pred ženom; naročito onda kada 'neka sputavajuća libidinalna manifestacija upravo postaje neprijateljska i priziva u pomoć sadističku komponentu seksualnog nagona. Freud precizira da "što je veća razlika između onoga što bezobrazluk neposredno izražava i onoga što veličanstveno nagovestava slušaocu/slušateljki, to je reč finija i više ima pravo da bude korišćena u dobrom društvu". Žene iz 'dobrog društva', izgleda da nisu u stanju da podnose seksualnost na drugačiji način izuzev ako je uvijena, dok žene iz 'naroda' mogu izazivati najvulgarnije šale. Suočena s muškim egzibicionizmom, tradicionalno usvojena reakcija žene bi trebalo da bude da pocrveni; stid je bila jedina naznaka kojom je raspolagala kako bi izrazila svoju želju ("Uz stid, izigravani ili ne, jedna žena sebi dopušta zabranu koja u njoj utemeljuje čovečanstvo", piše Žorž Bataj). Ukoliko nije imala stida, mogla je biti samo 'bestidna'. Što je više težila tome da dokaže svoju vrlinu, sve više je morala da pokazuje svoju verbalnu nevinost: poput monahinja koje donedavno nisu smele da pokazuju svoje uši; ti ranjivi otvori se skrivaju iza rize/marama“ (Huston 2011: 83–84; uporediti Freud 1963: 146–149; Bataj 1977: 97).

Sa izuzetkom lotosovog cveta Indusa, te dlakavih trouglića i manje ili više neuspešnih savremenih stilizacija po javnim nužnicima, ženski polni organ nema drugu konkretnu sliku do same žene koja je naglašenih kukova i/ili grudi i koja razmicanjem ili upravo stiskanjem bedara ističe ono što se podrazumeva. To što se podrazumeva je po svoj prilici odsustvo, nedostatak ili, u najboljem slučaju po nju u društvima koja favorizuju njenog muškog ekvivalenta, što je manje moguća zakržljalog falusa, onog istog falusa kojem nikada ne nedostaje vrlo bukvalan prikaz. Kompatibilni organ merodavnog kurca je uvek predstavljen samom ženom – s kojom se ovaj konačno govorno i identifikuje. Rod sveden na genitaliju ili ona simbolički raspršena na njega (uporediti Devereux 1990; Glavač 2006: 85–89), svejedno, „žena“, „vulva“, „vagina“ i „pička“ ostaju neodvojivi istoznačni ili zamenični (muški?) geštalt.

82

„Pička“ je međutim važna ne samo kao manje ili više ponižavajući designator poganosti roda, nego i kao operator koji se tiče možda ultimativne destinacije psovanja. Branislav Nikolić je svojevremeno dokazivao da je naša najteža psovka „Ne seri“: složenim termodinamičkim i sličnim zakonima koje se ne bih usudio da pokušam da reprodukujem, objašnjavao je šta se

grozomorno zbiva u organizmu pod uslovima ostvarenja tog naloga (Nikolić 2000). Uprkos duhovitosti prikaza, međutim, jedan drugi imperativ, vezan ne za analni nego za ženski genitalni region, čini se da kod nas ima karakter najbrutalnije i, uz to, ako može da posluži kao potkrepljenje, nekako najprirodnije i najdirektnije psovke, koja pogađa samu suštinu stvari. Naprosto osećamo da „Marš u pičku materinu“ potpuno prikladno intonira naše želje upućene onome kome se izdaje takva instrukcija, da već i rečeničnim naglaskom (Mrš!) deluje katarzično na nagomilani bes i da, dakle, savršeno vrši posao rasterećenja negativno naelektrisanog energetskog potencijala, smeštajući njegov povod baš tamo gde mu je mesto. O značenju ove komande, već katalogizovane kao za skandiranje, vojničku naredbu ili verbalnu ćušku idealne psovke – koja je sa stanovišta pristojnosti nedoličnog, ali sa stanovišta priličnosti ispoljenja naših čuvstava s obzirom na određenu situaciju upravo jedino prikladnog sadržaja – više i ne razmišljamo dok je u jednom dahu izgovaramo i nemamo potrebu da dalje ulazimo u trag njenom inače vrlo očiglednom poreklu i smislu koji, po efektivnosti, ne zaostaju za njenom melodičnošću. Ona kaže naprosto, na najjednostavniji i možda stoga najuvredljiviji način: vrati se otkud si došao. Da, ali i preko toga: bolje da se nisi ni rodio. I to, ali pošto je direktiva, zapravo kazuje kletvu u formi imperativa: dabogda se nikad nisi ni rodio; dabogda i nisi postojao;

iščezni, nestani kao da te nikad nije bilo. Ostale kletvene psovke, koje obično počinju uzvišenim pozivanjem na boga

6 Naročito uspešno se makedonske psovke intoniraju kao takve anatame: „Da dade Gospod, oro da ti igraat na pogreb“, kaže jedna od njih („Macedonian profanity“ 2011; „Macedonian Language Swear Words and Phrases and their English Translations: How to swear, curse, cuss and insult in Macedonian!“ 2005).

a posle se nekom vrstom antiklimaksa pretaču u šaljivi, zapravo crnohumorni ton,⁶ izgledaju potpuno bezazleno u odnosu na ovu volju za neantizacijom, za izostanak i pogreba

i ora i još mnogo više od toga: i kolvke i pelena.

Možda ponekom i nije toliko strašna pomisao da nikada nije postojao, ali za našu mitologiju ličnog identiteta i ideologiju humaniteta, za našu individualizmom legitimisanu, parfimisiranu i renaturalizovanu volju za ostavljanjem traga, za zapišavanjem teritorije, za urezivanje vlastitih imena po objektima prirode i društva, za produžavanjem ega kroz vrstu, za maniju raznolikog samopotvrđivanja, od pisanja dnevnika do nadgrobnih spomenika i fejsbuka, nema ničeg strašnijeg. Prljavo kamuflirana niskost narcizma, kao svaka pompezna uzgordenost, možda i može ili mora da pronađe svoj komični kontrapunkt i instant delotvorni protivotrov u teranju njenog nosioca u pičku matrinu. Dugoročni prosvetljujući efekat ove invektive međutim, za razliku od opasnosti koju sobom nosi, nije izvestan. Politički primeri ostvarenja ideala takvog higijenskog zahvata upozovaju pre na oprez s kojim treba pristupiti želji za potpunim nepostojanjem opsovanog nego na pravdu i blagotvornost opomene da njegovo postojanje nije

dostojno merila i najopravdanijeg psovača.

„Poetika krivotvorenja“ je carevala u proleterskoj Rusiji, a kažu da ni u Grčkoj pod Pukovnikom nije bilo bolje (Aćin 1991). Verovatno je bilo najgore tamo gde ni ne znamo, tamo gde je toliko dobro obavljen posao, da ne možemo ni da rekonstruišemo original čak i kad znamo da je priča falsifikovana. Dakle, tamo se kažnjavalo brisanjem iz spiska ne živih, nego ikada rođenih; ne eliminacijom, likvidacijom, već istrebljenjem bez sećanja, zatiranjem i imena. Tamo se retuširala istorija, ali korenito, iskorenjivanjem osoba za koje nije bilo mesta u prekomponovanom narativu, brisanjem nepoželjnih likova sa dokumentarnih fotografija. Tamo se ne samo nisu izdavale umrlice onima koji ih prema generalnom sudištu nisu zaslužili, nego su se povlačile i krštenice. Moć koja to može je strašna. Želja pak da je sa pokojim pripadnikom ljudske vrste ponekad jednostavno nekako slučaj da ga nema, zaključak da bi svet bio srećniji i perspektivniji da se ovaj ili ova nisu ni rodili, to verovatno i nisu nenormalne, pa ni nezdrave pomisli. Njihovo saopštavanje psovkom koja upućuje na marš u suprotnom smeru od odrastanja bi onda moglo biti čak i stvar iskrenosti. Ali iskreno verovati da su naša čuvstva merodavna u toj stvari i, uz to, krenuti u realizaciju tog nauma, ogroman je korak viška i to je prestup. A opet, ipak je to korak po istoj putanji i prestup preko tanke crte, a ne provalije koja odvađa pre stepene jedne igre nego različite vrste igara.

Nazadno i, uopšte, regresija

Postoji, najzad, još čitava jedna oblast o kojoj bi moralo biti reči s obzirom na značaj tog psovačkog korpusa ili s obzirom na frekventnost pominjanja tog dela ljudskog *corpusa* u različitim preporukama i ponudama opsovanom. Istina je međutim da taj deo, možda i zato što nije polno profilisan, pa čak ni rezervisan samo za ljudski rod, nije ni naročito plodan kada je reč o objašnjenjima i rekonstrukcijama, odnosno relativno je samorazumljiv i sobom dogledan, ne skriva mnogo ili ništa iza onoga što izlaže i ne ide u nalogu koji upućuje preko sebe. Da ne dužim, reč je o dupetu, čmaru, guzi, šupku ili, da budem sasvim pristojan, o anusu, kao i o funkcijama i proizvodima te oblasti. Na latinskom se to kazivalo *culus*, i opet kao kod nas, ili još bolje kao u francuskom – gde je izraz inkorporiran u obične reči, poput *culottes*, „gaća“, „pantalona“ – nije ni izbliza bila tako opscena reč kao „kurac“ ili „pička“. Za dupe mi imamo reč, „zadnjica“, a latinski *clunes* (jednina *clunis*), koja je bila načelno i pristojnija i starija od *culus*. Reč *anus*, koja je ponajdalje preživela i najšire se zapatila kao tehnički termin, izvorno je značila „prsten“ ili „krug“, ali je anatomska analogija bila prejaka da se ne bi, između ostalog, prabacila i na pozadinski otvor digestivnog trakta (Walde 1938: 55; Adams 1990: 110–117; „Latin profanity“ 2013; Tucker 1931).

U dobroj meri isto važi i za proizvod *culusa*. *Excreta*, doslovno „proterane stvari“, najčešće referišu na govna, ali mogu da opisuju ma koju telesnu izlučevinu. U modernoj tehničkoj upotrebi, *excreta* obuhvata fekalne materije, urin ili izlučevine uopšte. Ali ne uljudno „ekskrement“, nego „govno“, „sranje“, „izmet“, to se na latinskom i potom na svim romanskim jezicima, ovako ili onako, kaže *merda*. *Merda* predstavlja latinski oblik indoevropskog *s-merd*, čiji je koren verovatno bio „nešto smrdljivo“. Srodan je nemačkom *Mist* (đubre), ruskom *смердеть*, poljskom *śmierdzieć*, poslednja dva u značenju takođe srpskog „smrdeti“. U klasičnim latinskim tekstovima reč *merda* je korišćena uglavnom u veterinarskim i poljoprivrednim kontekstima da označi „nađubrivanje“ ili „đubrivo“. A obrnuto, čišćenje, pražnjenje, pa onda takođe i sranje kao čin, uglavnom je pokrivala reč *caco*, koja je izgleda bila uvredljiva kao bilo koja druga reč koja se odnosila na smradne telesne funkcije, i *cacare*, s kojom se čini da to i nije bio slučaj, pa je iz nje znatno kasnije mogla da dođe latinska i opet svetski prihvaćena pristojna složenica *defecare* (Adams 1990: 231–145; Opelt 1965).

Reč *caco* pokazuje začuđujuću postojanost i rasprostranjenost. Verovatno se već u indoevropskom praznovoru odnosila na onaj pedagoški kontekst ili dečji žargon za izmet koji će

1 Španski jezik je u svom psovačkom arsenalu toliko opčinjen „sranjem“ – da ga koristi umesto „jebanja“. U efektivnim formulacijama sugerise se upadanje u vlastitu sračku (Cagaste y saltaste en la caca), kaže se „Serem ti se u mleko“ (Cago en tu leche) i, u posebno nedvosmišlenoj penetrativnoj formulaciji „glagola“ – „Serem ti se u jebenu majku“ (Me cago en tu puta madre), te sintetički zaokruženo: „Serem ti se u mleko kurvinske majke“ (Ma cago en la leche de tu puta madre). Ni religijski motivi nisu pošteđeni sranja; naprotiv: „Serem ti se u blagoslovenu hostiju“ (Ma cago en la hostija bendita); „Serem ti se u boga“ (Ma cago en dios) („Spanish Swear Words“ 2008; Glavač 2006: 137, 159).

se ponavljati u različitim kulturama, uključujući i našu. Srodna je grčkoj imenici κοπρος, *kopros*, u značenju „govance“; kao *cacca* postoji u španskom, katalonskom, portugalskom i italijanskom, a kao *caca* u hebrejskom, rumunskom, nemačkom,

88

holandskom, britanskom engleskom i francuskom.¹ *Cacare* je doživelo sličnu sudbinu. Nemačko *kacken*, holandsko *kakken*,

cacare
kacken
kakken
kakat
kakoti
кака́ть
kúka
kakiti

češko *kakat*, litvansko *kakoti*, rusko *кака́ть*, islandsko *kúka*, naše *kakiti* i da ne nabrajamo dalje, žargonske su reči koje znače „prazniti se“ – „srati“, ali nekako manje ozbiljno, detinje nevino rečeno („Latin profanity“ 2013; Adams 1990: 246; Walde 1938: 127).

Izgleda da oko prepoznatljivih „pozadinskih“ svojstava vlada najširi stepen saglasnosti pri imenovanju. Postoji, naime, i čorak sranja, skoro jednako smrdljiva ali ne tako materijalna produkcija guze. *Pedo*, *pedere*, *pedepi*

(ili *pepidi*), *peditum* je osnovna latinska reč za prdenje, i opet je i drevna i reč koja pripada dobrim delom zajedničkom savremenom svetskom rečniku. Srodna je grčkom *πέρδομαι*, engleskom *fart*, bugarskom *prdi*, poljskom *pierdzieć*, ruskom *пердеть*, sanskriptom *pardate*, kao i srpskom „prdeti“. *Pedo* se koristilo za sam čin prdenja, dok je zvuk koji je proizvodilo izbegavanje naduvenosti obično nazivan *crepitus*, ugrubo prevedeno: „buka“ ili „škripa“ („Latin profanity“ 2013; Adams 1990: 249–250). Naš „vetar“, koji se pušta, u odnosu na to i ne zvuči tako loše.²

² Da akustički efekti i zvučne asocijacije igraju odlučujuću ulogu u kovanju (be)stidnih reči (i) na latinskom, videti, na primer, Walde 1938: 99, Ernout & Meillet 1951: 142.

Domaća produkcija je, i kada je reč o ovom psovačkom okrugu, zadužila svetsku baštinu. Tu su pre svega iskazi gotovo prerasli u uzrečice: „Govno jedno“, što može ponekad da zvuči i sasvim simpatično, čak i deci podobno da se uputi, kao i „Stranje“, reklo bi se već legalizovano u polupristojnoj komunikaciji. Pored njih, u istom sklopu nailazimo još i na „Seronjo“, „Serem ti se zavrat“, „Serem ti se u čarapu“, te najfrekventnije iz ovog asortimana: „Jedi govna“ i, protivrečni ukaz iste snage, „Nemoj da jedeš govna“ („Serbian Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Serbian!“ 2005). Igrali smo košarku i jedan moj saigrač je grdno i bahato pogrešio. Psovač u našem

timu je doslovno rekao: „Daj, Žarko, jedi govna; nemoj da jedeš govna“. Kazna za zlodelo i upozorenje da se ono više ne čini, sve u istoj sintagmi koja menja kvalitet.

Kad smo već kod gasova i izlučevina, tu je još i mokraćá. Gledana kao proizvod, ona bi se pre mogla vezati za one genitalne sklopove, ali pošto spada u neseksualne smradove (uglavnom), možda je bolje pomenuti je ovde. Osnovna latinska reč za urin je bila *lotium*. Ova reč je u vezi sa *lavare*, „prati“. Čudna putanja: ne poznajući sapun, Rimljani su naime skupljali urin kao izvor amonijaka da bi ga upotrebljavali pri pranju odeće. Reč *urina*, naravno, takođe je latinska i postala je uobičajeni učtívi termin, asociiran i sa grčkim glagolom οὐρέω (*oureo*), „urinirati“. Klasična latinska reč *micturire* postala je pak prihvaćena medicinska reč za „uriniranje“. Ali *mingo* (*mingere*) i *meio* (*meiere*) su dve forme onoga što je verovatno jedan latinski glagol u značenju „mokriti“ ili „pišati“. Samo „pišanje“ je izgleda i kod nas i u romanskim jezicima pozajmica iz germanskih jezika. Dok još nije bilo pozajmljeno, *mingo* je predstavljao najuobičajeniji oblik „pišanja“ klasičnog latinskog, a *meiare* se čini da je bilo popularni oblik, nasleđen opet iz indoevropskog korena *meigh*, „prskati“ ili „vlažiti“, koji dovodi u srodstvo sanskritsko *mehati*, „mokri se“, persijsko *miz*, „mokraćá“, grčko ομείχειν (*omeikhein*), „mokriti“, poljsko *miazga*, „iscrpsti“, makedonsko „moča“ i naše „mokri“ („Latin profanity“ 2013; Adams 1990: 245–249; Walde 1956: 265).

Time bi se zaokružio telesni psovački inventar srpskog i izgleda slovenskih jezika uopšte. On je, ugrubo, izgrađen na tih nekoliko vulgarnih korena i brojnim varijacijama koje oni obrazuju u bogat seksualni ili seksualistički rečnik psovanja. Iz „jebati“ – od protoindoevropskog *h₃yebh^h*, *eibati*, srodno ruskom **ебáть** i poljskom *jebać*, ali i starom visokonemačkom *eiba* i sanskritskom *yabhati* (dotaći rukom ženu); u nežnijoj varijanti interpretacije sve izvedeno od korena *b^hu*, u značenju „biti“, „rasti“, „graditi“ – izviru „jebanje“, „jebačina“, „jebač“ i „jeban/a“, kao i „zajebancija“, „zajebant“, „zajebavanje“, „zajebavati se“ i biti „zajeban“, pa potom „najebati“ i „najebati se“, „odjebati“ i biti „odjeban“, a ako je trajnija radnja, „odjebavanje“ i, u posebnim slučajevima, „prejebati se“, „pejebavati“ i biti „prejeban“. Potom sledi „kurac“ – od staroslovenskog *kurъ*, „petla“, kojem je naknadno dodat deminutivni nastavak ne bi li se dobio *kurъсь*, te vokalizacijom poluglasnika *kurac*, što sve opet verovatno potiče od indoevropskog korena *kowr*, „zavijati“, slično latinskom *caurire*, ali je moguće i da je

reč nastala pukom onomatopejom, kao u engleskom, gde je *cock* i vulgarno ime za penis i nevulgarno za petla – i njegovi derivati: „kurčenje“, „kurčina“, te njegov nosilac, „kuronja“ i, ređe i južnije, „kurajlija“. Izuzetni smo i po tome što je kod nas čak i „kurton“, logično, izveden odatle. Nastupa konačno i „pička“ ili/i „pizda“ – od protoindoevropskog *pizda* i latinskog *pesd*, *perd* („škripati“, „pucketati“), kao i na ruskom i kao i ruska *пизда́* i albanska *pidh* – čiji deminutivi ili augmentativi su uglavnom tepanja njoj ili veličanja nje, poput „pice“ ili „pičketine“. „Kurac“ i „pizda“ odnosno „pička“, pritom, osim što su produktivno tkivo nekih nedobronamernih rečeničnih složaja, kao što je poslovično poznato, mogu same sobom da označavaju i karakterne osobine („Psovka“ 2013; „Serbian Swear Words“ 2008; „Serbian Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Serbian!“ 2005).

Šupak i bulja, govno i govna, sranje, sračka, serator i seronja, kurva i kurvarluk, kopile, drkanje i drkadžija, muda i mudonja, o sisama, dudama i cicama da ne govorimo – uopšte se pak ne koriste uvek pežorativno, a nekmoli da su obavezni sastojci najčešćeg psovanja, kao što to možda jeste slučaj u drugim jezicima. Latinski bi tu opet mogao biti indikativan. Poslovična anatomska preciznost i iskrenost Rimljana kada je reč o seksualnim činovima i delovima tela kao da prestaje za račun eufemizama i metafora kada se radi o ekspertima za te stvari, o prostituciji i prostitutkama. Sama latinska reč *prostituo* ukazuje samo na komercijalni aspekt:

korensko značenje je „izložiti se javnoj prodaji“. U nedostatku „kurve“, prostitutke su se nazivale *meretrix*, „hraniteljke“, ili *lupa*, „vučice“ (javna kuća je bila *lupanar*), što je sve ukazivalo samo na njihovu naglašenu grabež ili merkantilni karakter njihovog zanata.

U još većoj meri to važi za reč *glubo*, *glubere*, *glupsi*, *gluptus*, koja je značila „svući“, a po analogiji opet i „opljačkati“, i bila često korišćena da označi ono što mi gotovo nežno danas nazivamo „prijateljicama noći“ („Latin profanity“ 2013; McGinn 2004: 4, 7–8). S obzirom na svoje etičke nazore, „damama sumnjivog morala“ su izgleda Rimljani, kao i sigurno Grci, zamerali opsednutost trgovinom, a ne bavljenje uslužnom delatnošću kojom su trgovale.

**Šupak i bulja,
govno i govnarija,
sranje,
sračka,
serator i seronja,
kurva i kurvarluk,
kopile,
drkanje i drkadžija,
muda i mudonja,
o sisama,
dudama
i cicama
da
ne
govorimo...**

**Ima li
psovanje
smisla?**

U jednoj tipskoj istorijskoj rekonstrukciji koja je osuđena da bude konstrukcija, koja se ne može oslanjati na mnogo pisanih podataka i koja ponešto uvek pojednostavljuje i nužno oštrije razgraničava etape možda nerazlučivo isprepletenih razvoja, čini se da bi bilo racionalno pretpostaviti da su na nekom imaginarnom početku, u trenutku autorske kreacije, psovke, kao i „ključne reči“ iz kojih su sastavljene, imale relativno precizne referente, obično nedostojne karakter(istik)e koje se pripisuju ili kaznene postupke koji se propisuju. Njihovo preživljavanje kroz vreme, međutim, odvojilo ih je od tih neposrednih opisa i naloga – koji doduše nikada nisu bili sasvim „neposredni“, već su s obzirom na funkciju unapred računali sa makar mogućim „viškom (pogrdnog) značenja“ – i to ne toliko usložnjavanjem i odstupanjem od jezičkih oblika u kojima se iznose, koliko svojom ritualizacijom.

Kraće i učenije bi se moglo i ovako reći: nikada slučajno izabrane i same sobom nevine, reči u psovačkim složajima su se pretvorile u „mrtve“ metafore. Sudbina takvih metafora je da se, posle svog izvornog pojavljivanja, u toj meri prime u jezik, toliko puta ponove, preuzmu i prenesu, da konačno počnu da zahtevaju uobičajenu, definisanu i propisanu upotrebu unutar univerzalno prihvaćenih i precizno određenih diskurzivnih kodova. Na taj način one u strogom smislu zapravo prestaju da budu metafore, zadobijaju fiskirano mesto u jezičkoj igri i počinju da operišu kao doslovni iskazi podložni prosuđivanju o njihovoj istinitosnoj vrednosti: frekventnom upotrebom smeštaju se među druge izraze jednog jezika i gube upravo ono svoje metaforičko, dakle preneseno, nefiksirano značenje. Najkraće, postaju mrtve, naime, okoštale, „okamenjene“, u svakom slučaju neproduktivne metafore – za račun dobitka u varljivoj moneti kognitivnog i više ne samo ilustrativnog sadržaja, koji im se ionako tradicionalno ubrajao u manjak, uvek gledano spram određenosti i saznajne upotrebljivosti pojma.¹

97

¹ Za nepreglednu literaturu o savremenim teorijama metafore na tragu ovakve njene artikulacije videti, na primer, Black 1962; Boyd 1979; Lakoff 1979; Saddock 1979; Sacks 1981; Ričards 1985; Kojen 1986; Kittay 1987; Cooper 1993; Way 1994; Denham 2000; Bezuidenhout 2001; Recanati 2001; Eko 2002; Lakoff & Johnson 2003; Kurz 2004; Reimer & Camp 2006; Sperber & Wilson 2006.

Mnogi, neki bi rekli i svi temeljni naučni i filozofski pojmovi uobličali su se na takav način,² ali krajnje zaoštrano, od samog

2) Njihovo teorijsko razobličavanje, naime, veli da je čitava oblast teorije sa svojom pretenzijom na istinu, u meri u kojoj zavisi od „nepravog govora“, osuđena da bude ili književnost ili hermeneutička potraga za onim podzemnim strukturama mišljenja koje su ireverzibilno zatomile prava i kristalizovale prenesena značenja ili, najzad, rekonstrukcija i konstrukcija tragova bez nosioca, koja u dekonstruktivnom otklonu od vere u pozadinska značenja nalazi inherentnu slikovitost jezika upravo tamo gde se on trudi da bude najdefinisaniji i gde zaboravlja na slike koje švercuje u terminima koji se izdaju za „pravu reč“ (uporediti u ovom smislu Niče 1987; Kofman 1972; Stern 2000; Man 1988; Kuhn 1979; Derida 1990; Bloom, Man, Derrida, Hartman & Miller 2004; Blumenberg 1998; Ricoeur 1981; Taureck 2004).

početka, sa minimalnim saznavnim i sa ultimativnim performativnim učinkom, to važi za psovke. Lako bi se moglo ispostaviti da prilikom psovanja značenje na kraju krajeva uopšte i nije bitno, da pre svega i bezuslovno za psovke važi ono što je Dejvidson (Davidson) tvrdio za sve metafore:

98

one naprosto nemaju nikakvog kognitivnog sadržaja koji bi valjalo razotkriti, nemaju nikakvo figurativno, preneseno značenje; postoji samo njihov „efekt“ u jednoj pragmatiki jezika, a njihovo značenje je bliže „značenju“ aplaudiranja ili poljupca, odnosno ćuške, odgurivanja ili šuta u dupe (Davidson 1984: 246, 252, 261; uporediti Rorty 1991: 162–172; Leddy 1983). Kada se upotrebljavaju, psovke su gestovi, društveno konstruisana govorna ponašanja koja se već ceremonijalno tumače kao uvrede, sknavljenja, okrutnosti, vulgarnosti, činovi same agresije, a ne tekstovi koji vabe interpretaciju. Nedvosmislenost njihove uloge je važna, a ne tankoćutnost ili nijansiranost njihovog izraza. Leksički deo je u funkciji, u ponižavajućoj podređenosti, ako hoćete, prava sluškinja u

odnosu na ono gadno čuvstvo koje smera da bude saopšteno i koje se saopštava najdrastičnijim asociranjem koje se pro-
nađe. Uvredljivost je ono odlučujuće u psovci, bilo da se radi
o jednoj reči, sintagmi ili rečenici. Nepristojno i neprikladno
izražena uvreda naprosto ulazi u definiciju psovanja koje,
već i etimološki – staroslovensko *рѣсѣ* je prešlo u *рѣсовати* –
govori da se više ne obraćamo čoveku, nego psu, nego čoveku
kao psu.

U tom smislu bi se moglo reći da psovke, kao uzorne i kardi-
nalno dokrajčene odumrle metafore, od svog početka uopšte
nisu fiksirale značenja, da bi na kraju prestale da više išta
znače i zadržale konačno samo – svoju „funkciju“. Ako zami-
slimo fantastični granični slučaj Fregeove znamenite distink-
cije i obrnemo uloge njenih članova, moglo bi se reći da su
zadržale samo „smisao“ (*Sinn*), izgubivši bilo koje posebno
„značenje“ (*Bedeutung*), da su one sušti smisao – bez značenja,
odnosno da svako značenje koje opisom referiše na realni
predmet nema na uobičajen način više mogućih smislova
s obzirom na modus predstavljanja, već samo jedan smisao
upravo bez obzira na njega, već se važi samo kontekstom
određena intenzija bez obzira na (određenu) ekstenziju, samo
konotacija sadržana u činu izražavanja bez obzira na možda i
nepostojeću ili nemoguću denotaciju, samo sadržaj, ne izra-
ženog nego samog izražavanja, bez obzira na formu izraza,
samo intonacija bez obzira na note, samo radnja bez obzira na
sintetički sud u koji se zaodeva (uporediti Frege 1995: 167–194,
takođe 213 i dalje). I tu teoriju značenja i teoriju metafora valja

dopuniti teorijom govornih činova koja bi mogla potpunije i opet kao svoj najeklatantniji slučaj da objasni specifičnost „fenomena“ psovanja. Psovke su najbolji i ujedno najtipičniji primer – mnogo bolji nego obećanja, pa i zakletve i imenovanja, na kojima Serl (Searle) gradi čitavu teoriju – takozvanog ilokutornog govornog čina (Serl 1991: naročito 114–134; uporediti Searle 1979; Searle 1991).

100

Otkriće da jezik ima izvođačku ulogu, da se njime samim vrši određena radnja, da se govorom deluje a ne samo saopštava informacija ili opisuje, predstavljalo je pravo otkriće sredinom dvadesetog veka i postalo opšte mesto savremene filozofije jezika. Izgleda da je autor termina „govorni čin“ još Šlajermacher (Schleiermacher 1977: 89), ali je najzaslužniji za njegovu promociju svakako Džon Ostin (John Austin). Iskazima kojima se otvoreno vrši neka radnja i eksplicitno upućuje na nju, „performativima“ (izvinjenja, upozorenja, obećanja, imenovanja), Ostin je suprotstavio „konstative“, iskaze kojima se nešto konstatuje. Potonji su već kod njega, a naročito kasnije, postajali sve malobrojniji, budući da je performativnost poopštavanjem pretendovala da zauzme čitavo polje iskazivanja: u performativima su se najzad ubrajali ne samo iskazi koji samim izricanjem predstavljaju vršenje radnje, nego i svi oni koji tek mogu da se upotrebe u tu svrhu (na primer, Austin 1975: 160; Austin 1970: naročito 233–252). Tako se u jedinstvenoj teoriji pragmatike jezika performativi i konstativi konačno razlikuju još samo kao posebne dimenzije ili aspekti integral-

nog govornog čina.³ Ali čini se da bi čin psovanja na jedan bazičniji način mogao predstavljati uzor govornog čina – kao slika jednog čina koji se ne obrazuje tek u vlastitom verbalnom izrazu već mu radije prethodi, pronalazi se u njemu ili se zaodeva u njega: on je naime mogao i ne biti govorni, on je, takoreći, slučajno govorni, on je govor umesto čina, psovka umesto šamara, lepljenje proverenih etiketa i upućivanje na određena odredišta ili postupke umesto popisivanja, organizovanja transporata i lagera. Ili kao sve to.

³ Uporediti Alston 2000; Dörge 2004; Bach & Harnish 1979; Burkhardt 1990; Hare 1971: 74–99, 100–116; Searle, Kiefer & Bierwisch 1980; Strawson 1964; Grice 1975; Tsohatzidis 1994.

U zdrav mozak

Empirijsko potkrepljenje za takvo razumevanje psovanja dolazi konačno i možda neočekivano iz neurolingvističkih i neurobiheviornalnih studija. Ono što su svi kanonski jezici – sa izuzetkom jezika beskompromisnih detabuizatora reči i podjebavača društvenog morala, ali to i nije jezik nego kontra jezik, antikanon – intuitivno prepoznavali i legitimisali sudskim odlukama, poslovnim kodeksima, ukazima vlasti, književnim standardizacijama ili jednostavno nepisanim dobrim običajima koji se pozivaju na pristojnost, to da je psovanje različito od „običnog jezika“, potvrdili su, objasnili i unekoliko opravdali savremeni nalazi proučavanja ljudskog mozga. Naš mozak, naime, a ne tek naknadni propis, razlikuje psovanje od ma kog drugog govora i tretira psovke drugačije od svih drugih reči. On ih odvaja već po mestu i načinu skladištenja: obrađuje ih u nižim regionima, gde se smeštaju i emocije i instinkti, i to kao celine a ne kao jedinice zvuka koje kombinacijom sa drugim jedinicama obrazuju reči. Leva hemisfera mozga, koja je u njegovoj složenoj kompoziciji zadužena za govor i pisanje kao „više“ moždane funkcije, potpuno je izlišna i (uglavnom) nema nikakvu ulogu pri procesuiranju psovki. Desna hemisfera je sasvim dovoljna da obradi sve reči psovke – ali kao motorne, a ne više kao jezičke funkcije (uporediti Wilson 2005).

Tu je ključ objašnjenja koje se može i manje topografski a više istorijski opisati, tako da bude razumljivije za naše na evolu-

tivni i svaki drugi napredak sviklo uvo. Ponos naše evolucije je cerebralni korteks, odakle dolazi najveći deo ili gotovo čitav kapacitet ispoljavanja vezan za našu takođe, mislilo se, posebnu privilegiju: jezik. Psovanje međutim ishodi iz duboko pohranjenog, primitivnog limbičkog sistema, koji se smatra onim delom mozga koji proizvodi i strasti, mržnju, agresiju i slične nepodopštine. *Hardware* za psovanje je ugrađen u naš sistem i, uprkos naporima, ne uspeva da zakrži nego, štaviše, postaje stalni pratilac ili senka dobrih manira i utoliko žešći njihov oponent ukoliko se oni trude da ga izbrišu iz ponude korisnika programa. Drevnost porekla impulsa da se verbalno povredi, odnosno uvredi, opire se svakom naporu da se on cerebralno ukroti: psovanje preživljava i najteža oštećenja mozga i, štaviše, neodoljivo i neuništivo prožima sve oblasti i staleže društava, bez obzira koliko se oni trudili da ga iskorene ili kontrolišu, a naročito onda kada ga se formalno odriču (Dooling 1996: 19–54).

103

Najzad, sasvim precizno i naglašeno izobraženo, moglo bi se to i ovako formulirati. Psovanje je povezano sa dve oblasti mozga. Prva je limbički sistem koji udomljuje i pamćenje, emocije i bazično ponašanje. Susedstvom pamćenja objašnjava se jedna čudnovatost koja je ipak eksperimentalno dokazana: reči iz arsenala psovki pamte se četiri puta brže nego druge reči istog jezika. Smatra se takođe da limbički sistem upravlja vokalizacijom primata (i još nekih životinja), pa su neki istraživači išli

**reči iz arsenala psovki
pamte se četiri puta brže
nego druge reči istog jezika**

1 „Iako je lako utvrditi da životinje ne znaju za postojanje uvreda i psovki, iluzija o 'bestijalnosti' jezika sasvim je postojana. Na italijanskom se 'psovati' kaže *bestemmiare*. Daniel Defoe, kojem dugujemo neke od najboljih ikada napisanih pasaža protiv reči koje obeležavaju *tabu*, kao argument ističe da te reči, pošto su lišene smisla, naprosto predstavljaju 'buku, nešto što bilo koja zver, a ptice pogotovo, mogu izvoditi bolje od nas'. 'Sirovi' i 'divlji', kao i pripadnici naroda (*vulgus*), nepromenljivo se poistovećuju sa životinjama; što se više uzdižemo na društvenoj lestevici, to više bismo trebali pokazivati sposobnost sublimacije, kontrolu svojih strasti, kao što bismo trebali i držati jezik za zubima" (Huston 2011: 79; uporediti Montagu 1967: 185).

dotle da svaku vokalizaciju primata tumače kao psovanje (uporediti Radanović 2013: 215–222).¹ Druga oblast mozga koja prihvata i obrađuje psovke su bazalne ganglije, kohezivna funkcionalna celina nukleusa koja, između ostalog, igra presudnu ulogu u kontroli kako kognitivnih tako i emotivnih impulsa i voljnoj aktivaciji i organizaciji motornih radnji. Psovanje onda zaista moramo predstaviti ne kao visoko i brižljivo stilizovanu, i ne uopšte kao u mediju jezika (nužno) odvijajuću i artikulisanu delatnost, nego kao „motornu aktivnost“ sa „emocionalnom kompo-

mentom“ (Wilson 2005; uporediti Montagu 1967: 65–89), kao iznenadnu „čistu interjekciju koja nije deo iskaza jer je iskaz sama po sebi“, kao „automatski verbalni princip“ koji u različitim jezicima različito predstavlja nezadovoljstvo i frustraciju govornika (Nežmah 2011: 86, 93).

Dokazi mogu zvučati bizarno. Svim pacijentima kojima je odstranjenja leva hemisfera mozga, koja je jedina kadra i nadležna za obradu reči, dramatično opada jezička sposobnost – ali mnogi od njih još uvek mogu da psuju. Tako „nemon-tirane“ psovke pronalaze se i u slučajevima manje drastičnih intervencija, kod oštećenja ili bolesti u onom delu mozga koji upravlja govorom: različiti oblici i stepeni afazije svedoče o

potpunom gubitku sposobnosti govora ili izgovaranja reči – koju kod mnogih obolelih posle izvesnog vremena prati povratak mogućnosti da se proizvodi „automatski govor“, koji može da uključuje psovke. U nekim slučajevima pacijenti uopšte ne mogu da sastave reči ili rečenice – ali mogu da psuju. A i onda kada su kadri da barataju i drugim rečima, a ne samo psovka, sposobnost da se one izgovaraju se razvija i opada tokom oporavka, dok izgovaranje i upotreba psovki ostaje nepromenljiva veličina, jezička konstanta nejezičkog karaktera. Psovanje se tako opire bolesti koja hendikepira sve druge verbalne ekspresije, ali s druge strane i samo može postati „bolest“, ne u smislu da je društveno stigmatizovano kao oboljenje, već sada i zdravstveno registrovano.

105

Od starogrčkog κόπρος, izmet, i λαλία, blebetanje, skovan je medicinski termin za nekontrolisano psovanje: koprofalija. Ona je simptom, doduše znatno ređi nego nevakalni, motorni i sindromi tikova (Schapiro 2002), koji je dobio ime po francuskom neurologu Žoržu Žilu de la Turetu (Georges Gilles de la Tourette), koji ga je detektovao s kraja devetnaestog veka.² Poremećaj je možda najbolje opisati kao „kompulsivno

ponavljanje skarednosti, psovki i uvreda (koje su nevoljne ali i gotovo uvek kontekstulano

² „On, pritom, sasvim svesno ne uzima primere anonimnih pacijenata iz naroda, već koristi opise iz pera doktora Itara, markize de Dampijer (De Dampierre) koja je gotovo pola veka punila hronike svojim čuvenim psovačkim ispadima na javnim mestima. Doktor Itar u *Archives Generales de Medecine*, beleži šta se dešava tada dvadesetšestogodišnjoj gospodici Dampijer: 'učestvujući u veoma interesantnom razgovoru, ona ga iznenada prekida nečim što naziva *čudnim ponašanjem* praćenim vikom i neprimerenim rečima, upadljivo različitim od njenih uglađenih navika i intelektualnih sklonosti, i ne uspeva da spreči svoj napad...' Radi se o izuzetno uvredljivim psovka i opscenim epitetima, uvredama koje u tom trenutku ona upućuje svojim sagovornicima (*merde, foutu cochon...*). Štaviše, primećuje doktor Itar, 'što je više sablažnjavao sopstveni rečnik, sve više se plašila onoga što je izgovarala i govor joj je postajao sve prostačkiji'" (Milutinović Bojanić 2011: 49; uporediti Itard 1825: 405).

određene: homoseksualcu se govori da je 'pederčina'; gojaznoj osobni da je 'svinja', itd.)“, a u njegovoj pojavi videti „više vokalizaciju nego govor, odnosno, fiziološki nagon koji ne teži smisaonoj komunikaciji” (Milutinović Bojanić 2011: 48, 50). Dosad prikupljeni podaci nisu jednoznačni, ali je izvesno da disfunkcija bazalnih ganglija makar doprinosi razvoju ovog poremećaja, a možda je i najodgovorniji faktor njegovog nastanka. Relativno mali broj ljudi sa ovim sindromom ima koprofaliju, a među njima, muškarce zadesi češće nego žene.

Za svrhe ovog rada je više nego dovoljno, međutim, samo postojanje koprofalije, a tezi da je psovanje vanjezička radnja u jezičkoj oblandi, „verbalni tik“, posebno naruku idu dokumentovani slučajevi gluvih osoba sa Turetovim sindromom – koji koriste jezik znakova da neobuzdano i prekomerno psuju (Van Lancker & Cummings 1999). Poenta je da je, u svakom slučaju, ovakvim objašnjenjem psovanje „automatizovano“, da se prikazuje kao nevoljna radnja, rutinizovano nesvesno glasanje, primalno oglašavanje, krik jednog od primata u kontingentnim sklopovima obeznačenih reči umesto znakovitog jednodušnog zvuka. To može poslužiti i kao izvinjenje ili opravdanje za slučaj kada se psovke „omaknu“, ali i kao prilika za razotkrivanje izvesne „poetske funkcije“ jezika (Milutinović Bojanić 2011: 50; uporediti Jakobson 1963: 213–222):

Jer s ogoljenom vokalizacijom (koja nastupa u nekom vidu prinude) izranja jezik koji nema veze s referencijalnom, emotivnom, konativnom, komunikativnom ili semiotičkom jezičkom funkcijom. Zvuci i rima, ritam i ponavljanje, eho i paronimija, naprosto povezuju motoričke i fonetske aktivnosti koje se preklapaju i rađaju poeziju i poetske oblike kao i koprolaliju.

Noblesse désoblige

Polje izučavanja ličnosti i društvenosti, izgleda, mora da se priključi neurološkom pristupu ne bi li se u potpunosti zahvatio ne samo fenomen psovanja nego i sinoptički razumeo sam jezik: reči koje upotrebljavamo proizvela je društvena praksa i ona je sadržana u njima. To je polazište interesantnog pokušaja Timotija Džeja (Timothy Jay) da formuliše jednu „neuropsiho-socijalnu teoriju psovanja“, koja bi sagledavala jezik „na jedan realističniji i obuhvatniji način koji bi uključivao uvredljiv govor kao suštinski element u procesu razumevanja i proizvodnje jezika“. Ona bi u savremena psiholingvistička i kognitivna istraživanja ugradila nalaze istorijskih i društvenih studija o, u psovkaama pohranjenim, pravilima koja propisuju rodne, rasne i druge identitete, o režimima moći i zabrana, nastojeći da, za razliku od drugih teorija jezika, ne marginalizuje „emotivni govor“. Razumevanje čina psovanja, prema ovoj teoriji, podrazumeva razmatranje (sva) tri aspekta ili dimenzije ljudskog ponašanja: neurološku kontrolu, psihološka ograničenja i društveno-kulturna ograničenja.¹ Integracijom istorijskog, društvenog i psihološkog pristupa, Džej bi da predstavi psovanje kao proizvod ta tri međusobno zavisna sistema i objasni zašto ljudi psuju ili ne psuju u određenoj situaciji i zašto izabiru reči koje izabiru, odnosno celokupno „psovačko ponašanje u svim društvenim i kulturnim kontekstima tokom individualnog psihološkog razvoja“, bilo da je ispoljeno u obliku automatskog refleksa koji se teško može kontrolisati ili složenijeg, strateški kontrolisanog odgovora

koji prati i nadgleda svest (Jay 2000: 18–20). Nikada ne shva-
tajući psovanje kao „haotično, besmisleno ili slučajno“, već
kao „celishodno i zakonito“ ponašanje, neuro-psiho-socijalna
teorija psovanja se čak preporučuje kao najstroža modla koja
obećava generisanje izvesnih „zakona verovatnoće“ psovanja,
koji se usvajaju sa učenjem maternjeg jezika, kao i njihovo
testiranje koje bi svedočilo o njenoj moći predviđanja i valid-
nosti (Jay 2000: 22–23).

Zahvaljujući pre svega toj integrativnoj psihologiji agresiv-
nosti Džeja, potom iskušavanjima psovanja u neurolingvi-
stici i patologiji govora Dajane Van Lankaster Sitis (Diana
Van Lancker Sitis), koja je iskustveno dokazala da povrede
bazalnih ganglija mozga koje sprečavaju neprikladno ponaša-
nje mogu da uzrokuju nekontrolisano psovanje (Van Lancker
Sitis, Pachana, Cummings & Sitis 2006; Van Lancker Sitis
2006; Van Lancker Sitis & Postman 2006), te već proslav-
ljenom bio-psiho-evolucionistički zasnovanom i optimi-
stičnom pristupu u pogledu nepresušne kreativnosti naših
„metaforičko-kompozicionih“ sposobnosti jezika (i) psovanja
Stivena Pinkera (Steven Pinker 2007: naročito 437; zasebno

109

1 Reč je o tri „presecajuće sfere uticaja“ ili „preklapajuća sistema“
koji se linearno pretpostavljaju – psihološki nivo pretpostavlja
neurološki nivo, odnosno mozak osobe koji se razvija; društveno-
kulturni nivo pretpostavlja psihološke i neurološke nivoe, odnosno
mozak osobe se razvija u kulturnom kontekstu koji određuje i
zabranjuje činove psovanja – i sva tri su uvek u igri kada se psuje,
samo što jedan od njih obično dominira u određenoj situaciji:
„Neurološki nivo prevladava u glasanju žrtava Alchajmerovog ili Tu-
retovog sindroma. Dete koje podražava psovanje roditelja primarno
koristi neurološku i psihološku sferu. Pripovedanje priče i visprenog
bezobraznog vica proizvod je sve tri sfere. Svaka epizoda psovanja
može se predstaviti kao tačka u tom trodimenzionalnom prostoru“
(Jay 2000: 21).

objavljen deo:
Pinker 2008),
združenim
snagama nauka
o jeziku, sazna-
nju, ponašanju,
komunikaciji i
medicinskih dis-

ciplina, izučavanje psovanja je preraslo u „nauku“, odnosno postalo zasebna disciplina kognitivne i socijalne lingvistike (uporediti Spinney 2007; Berger 2005). Kada se mozak još i snimi takozvanim slikama funkcionalne magnetne rezonance (fMRI) i pozitronske emisije tomografije (PET), one kao da definitivno ukazuju na anatomske osnove psovanja i istinsku borbu nižih, primitivnih, i viših, naprednih delova mozga za prevlast unutar osobe koja psuje. Strukture „dubokog mozga“ ispod cerebralnog korteksa, talamus i bazalne ganglije, kao deo limbičkog sistema koji je, između ostalog, odgovoran za ponašanje koje ishode iz, od psovanja neodvojivih, agresivnih impulsa, aktiviraju se istovremeno sa evolutivno skorijim prefrontalnim korteksom, koji je nadležan za izvršne funkcije, recimo, planiranja i inhibiranja impulsa. U nastupima kopro-lalije, prefrontalni korteks očito, naporno i s promenljivim uspehom, nastoji da nadjača ono ponašanje koje se prepoznaje kao društveno neprihvatljivo (Berger 2005).

Beline predstavljaju neaktivne, a sivila aktivne oblasti na PET skenu mozga.

Slično se dešava i kada se ljudi koji su ponosni na svoje obrazovanje izlažu opscenim rečima i psovkama. To izaziva doslovno fiziološku reakciju (Angier 2005a). S jedne strane, moglo bi se reći da klasično obrazovanje, kao i svako, vas-pitava određeno čulo da ne trpi škart, loš ton, da ne padne ispod standarda. S druge strane, psovke se, kao u slučaju procene mojih radova s početka ovog teksta, sobom neiz-bežno još uvek asociraju sa nižim klasnim i obrazovnim

statusom: iako ih koriste svi ekonomski i obrazovni slojevi, sa uvreženošću koju obezbeđuje predrasuda, javno mnjenje ih nepokolebljivo vezuje prevashodno za kočijaše i savremenije prevoznike. Nema veze što je to prestala da bude istina, ako je ikada i bila; ona se uvek iznova potvrđuje u drilu izlaganja učenih „lošoj gramatici“, ona se regeneriše asketskim brušenjem hipersenzitivnosti i nulte tolerancije za nju. Elitistička reakcija obrazovanih, dakle, ima svoje organsko opravdanje i, ako je i socijalno konstruisana, nije folirana, nije samo mandarinska diskriminacija: mozak koji se diči obrazovanjem reaguje na sve što odstupa od njegovog kanona – sleng, „neknjiževne“ izraze, psovke – na isti buran način: bezmalo paničnom samozaštitom vitalnih vrednosti putem beskompromisnog odbijanja.

111

Zaista, ono što nas nedopustivo vređa pri psovanju, nas koji smo takoreći verni jeziku, jeste oskudnost jezičkih sredstava, stečaj jezika, ne korišćenje imena božjeg, nego svih i bilo kojih reči zalud. Prva, dakle nervozna reakcija na taj uvredljivi atak paralingvalne nemušlosti, prva odbrana od te kriptonasilničke verbalizacije, pronalazi se logično u isključenju psovki putem što je moguće više stilizovane i inhibitorne kontrole tog protivjezičkog impulsa koji bi da dođe do glasa. Ali drugu, kritičkiju i refleksivniju liniju odbrane moguće je potom povući izvesnom (re)afirmacijom samog psovanja, ukoliko mu se upiše izvesni društveni značaj i dopiše jezički potencijal. Osim u ekstremnim slučajevima naprosto neodoljive provale, otkriveno je da je psovanje i ono što se oduvek znalo da jeste

ili da može biti: jedna, ukratko, široko rasprostranjena ali potcenjena tehnika ne izliva, nego upravo kontrole besa. Taj bes može biti sasvim opravdan a umeće njegovog psovačkog „hendlovanja“ čak signal prefinjenosti ili, u svakom slučaju, jasnih i čvrstih kriterijuma upotrebe diskursa (Ameka 1992),²

2 Postoje brojni, duhoviti i korisni priručnici kako da se ne samo psovanjem kontroliše agresija, nego i kako da se kanališe agresija samog psovanja sa što manje gubitka na žestini psovke (uporediti, na primer, Holder 2003; O'Connor 2006; Berdoll 2007).

U tom smislu i pod uslovom da nije moguće bez psovanja, odnosno da bi bez njega bilo gore, te da

je ono zaista zamena a ne uvod u nasilje, predupređenje agresije a ne njen nastup, psovke bi se ispostavile kao jedna vrlo korisna, katarzična, ventilatorna i, na kraju krajeva, obzirna stvar. Ako se i ne mogu svima preporučiti, one svakako mnogima predstavljaju nezamenljiv mehanizam smanjenja stresa i upravljanja besom (uporediti Jay 2000). I time počinje jedan posebno izražen napor savremenih istraživanja psovki da im se, pošto su predugo bile ekskomunicirane i iz nauke, valjda dâ pravo, izvrši pravda, da se rehabilituje njihova uloga, učinak i status, i tako pronade opravdanje njihove upotrebe, pokaže čak njihova blagotvornost i ukaže na dobrobit njihovog praktikovanja. Doduše, uvek za psovača, nikada za opsovanog.

Odbrana i poslednja brana

Tim opravdanjima ili čak slavljenjima psovke ću se dalje posvetiti. Osuda i zabrana je ionako uvek dovoljno. Recimo samo da u katalog delegitimacije psovanja ukazivanjem na njegovu štetnost i uputstva kako ih se rešiti spadaju i sledeći nalazi: ono odaje loš utisak i daje loš primer, ljudima je neprijatno da se druže sa psovačem, psovanje ugrožava njegove društvene veze, prepoznaje se kao sredstvo neznačica i hroničnih cmizdravaca, psovaču manjka samokontrola, karakter i zrelost, zbog čega gubi poštovanje sagovornika... Ako se u ovom pobrajanju pređe sa obračuna individualnih gubitaka zbog psovanja na društvene, utvrdiće se da psovanje svakako doprinosi padu uljudnosti, zaglupljuje i vređa sagovornike, pričinjava im neprijatnost i pretvara raspravu u svađu, a u težim slučajevima može biti znak neprijateljstva i uvod u nasilje. Najzad, na čisto jezičkoj ravni, psovanje je nedopustivo ili makar nepoželjno jer temeljno kvari jezik: ako ikakav, ono predstavlja abrazivan, lenj govor, koji komunikaciju čini nejasnom, neinventivnom i nedelotvornom. Ukoliko se ne može sasvim učutkati, jezik koji psuje svakako valja makar „ukrotiti“.

Kako?

1. Priznajte da je psovanje štetno.
2. Počnite eliminacijom usputnog psovanja.
3. Mislite pozitivno.
4. Vežbajte da budete strpljivi.
5. Savladajte se, ne psujte.
6. Prestanite da se žalite.
7. Koristite alternativne reči.
8. Izložite pristojno ono što imate da kažete.
9. Razmislite o tome šta je trebalo da kažete.
10. Radite na tome.

115

Svaki od ovih neprocenjivo vrednih mudrih saveta zaslužio je opširna posebna uputstva i ubeđivanja. Konačni zahtev se artikuliše u formi ponude koja se ne može odbiti – „ukoliko želite da budete spaseni, prestanite potpuno da upotrebljavate psovke“ – a poenta savetodavaca, koji velikodušno

priznaju da je na vama izbor, ne ostavlja mesta biranju: „Možete izabrati da imate karakter i stil ili da budete smatrani nepristojnim, sirovim i grubim“ (Cuss Control Academy 2011).

Postoje i zagovornici „konačnog rešenja“ kada je reč o psovanju. U benignijoj varijanti, prečasn

... predlaže da se postojeće psovke proteraju i zamen
ne „lepim rečima kao što su 'grisini' i 'pamučne čarape“.

Ilan Gregori (Ian Gregory), sekretar Učtivog društva (The Polite Society), predlaže 1991. godine da se postojeće psovke proteraju i zamene „lepim rečima kao što su 'grisini' i 'pamučne čarape“ . Na njegov predlog portparol Nacionalne kampanje za pravo psovanje može da odgovori: „Dobri prečasn može da ide da se jebe!“ (Laughing Policeman Wireless Society 2011). Dru-

gačije je međutim sa nekim drugim inicijativima koje su stremile ostvarenju istog cilja. Ubedljivo pokazujući da purifikatorska strast državnih gospodara jezika odgovara njihovoj normativnoj viziji žene kao dobroćudno prirodne i neukaljane, da „patrijarhalne institucije u jednakoj meri bdiju nad čistotom jezika kao što nadgledaju žensku čednost“, Hjuston piše: „Opisati 'korpust faši-

stičkog diskursa' kao 'čedan, čist i nevin', kao što je to uradio M. A. Macciocchi, ne znači birati svoje metafore slučajno: Musolini se zaista trudio da očisti jezik Italijana, izlažući u javnom prevozu ovakav proglas: *Non bestemmiare per l'onore d'Italia*" (Huston 2011: 80). Na ovdašnjim prostorima, čistunci su umeli da budu nepopustljiviji od uzora: „Godine 1925. u Zagrebu je održano savetovanje na kome je osuđena i kletva kao narodna sramota, uz konstataciju da su Italijani za dve godine uspeali da suzbiju psovku u velikoj meri sveopštom društvenom akcijom“ (Glavač 2006: 140). Zabrinute svetovne, a naročito one druge strukture, moglo bi se reći da su već više od veka i kod nas, i oko nas, u bezmalo neprekidnoj kampanji protiv psovanja.¹

Osim ukazivanja na pogubne posledice i nakazne likove njene zabrane, odbrana psovke ima i svoje „pozitivne“ varijante. Psovanje u nekom obliku, kao pripisivanje nedoličnih epiteta i isporučivanje najcrnijih želja, kao vulgarna osuda ili prizivanje božanstva da bezdušno pravedno kazni, kao svojevrсно pučko anatemisanje poznato kao proklinjanje, kao pretnja ili upozorenje da bi se nekoj posebnoj meti mogla da slući nesreća, kao izraz nade da će neki oblik zaslužene nedaće da zadesi neki drugi entitet, prema ovom argumentu, modus je

¹ Za tu tradiciju videti, na primer, Jagar 1899; Jesih 1944; Marasović 1989 i, u akademski žargon jedva zaodenua varijanta, Stanić 2007; za srpsku po(d)uku: Gagulić 1982.

grrrisiiii

govora koji je odvajkada postojao i postoji u svim jezicima, a da stvar bude veselija u potkrepljenju, funkcionalno slično ponašanje se može opaziti čak i kod šimpanzi. Šimpanze se naime upuštaju u nešto nalik takmičenju u psovanju, na taj način ispuštajući agresiju i izbegavajući potencijalno opasan fizički sukob. One riču, pljuju ili preteći gestikuliraju kada su ljute – sa izuzetkom verbalne artikulacije – isto kao što čovek agresivno psuje. U oba slučaja, mada kod „nižih primata“ izvesnije, to bi mogli biti dobri znaci: šimpanza koji se stvarno sprema za dvoboj ne gubi vreme na gestove, već jednostavno hrli napred i napada. Prema analogiji, najopasnija je osoba koja je previše besna da bi psovala: ona staloženo uzme pušku i pripuca naokolo bez upozorenja (De Waal 2005: 127–168; uporediti Angier 2005a; Wilson 2005).

118

U pozadini ove apologije psovanja koja bi da seže u prapočetke komunikativnog ponašanja leži jedan tipični konzervativni protokol argumentacije: sve što je posvećeno patinom vekova zaslužuje da postoji; sama činjenica da se nešto održalo dovoljan je razlog da se ne menja; dugotrajnost je jemac kvaliteta; dobro je ono što je prirodno, prirodno je ono što je ustaljeno, a svaka intervencija u taj nepromenljivi tok je opasna. Da majmuni ne bi ostali krunski svedok, češće se teza dokazuje ukazivanjem na kletve, ružne želje i opscene slike iz Biblije (Mohr 2013: 55–86), te druge tragove drevnog izricanja poganih reči. Zaključuje se da mora biti da su prvi jezici sadržavali psovke, ali pošto se pismo razvilo posle govora, razumljivo je da ne postoji zapis kako su one

glasile. Nije mnogo bolje, međutim, ni sa pisanim tragovima: zbog tabua koji ga je okruživao, poreklo i karakter psovanja u starini se nagoveštavaju tek u nekolicini pisanih istorijskih dokumenata (Montagu 1967: 5–34). U takvoj situaciji većina onih malobrojnih istraživača geneze psovki koji ih kušaju na izučavanjima modernih kultura bez pisma, slaže se da su one došle iz ranih oblika „magije reči“, iz verovanja da izgovorene reči imaju određenu stvarnu moć, da one zaista mogu da prokunu ili blagoslove ljude ili na druge načine utiču na svet. Iz takve vere gotovo da je morala u sledećem koraku iznići i ustaliti se ideja da su neke reči uvek izuzetno dobre a druge nečuvano rđave (Fleischman 1996; Wilson 2005; „Curse“ 2013). Sa potonjima počinje beskrajna i stabilnoj zajednici, izgleda, za unutrašnju orijentaciju neophodna nomenklatura i taksonomija „ružnih reči“: one su u tom smislu istovremeno instrument i simptom segregacije društvenih grupa i homogenizacije zajednica.

119

Druga linija (o)pravdanja psovanja je opčinjena upravo tim blagotvornim društvenim, pa onda i individualnim dejstvom psovki. U prvom slučaju, nalazi se da psovanje obavlja neke gotovo nezamenljive komunikativne funkcije u društvenoj

interakciji: ono može da ustanovi ili utvrdi pripadnost grupi i stvori i sačuva grupni identitet, potom da (do)dâ komunikaciji začim humora, poseban naglasak ili „vrednost šoka“, može da kamuflira strah ili nesigurnost osobe koja psuje, te najzad može da izražava solidarnost sa drugim ljudima, kao i da bude izraz poverenja i bliskosti.² Naravno, ljudi takođe

Profanity makes talking FUN!

2

Reprezentativnim u tom pogledu ne smatraju se, začudo, muškarci koji s psovkom na usnama i pivom u rukama atakuju na televizijski ekran dok na njemu razgačena mladež jurca za loptom, već naprotiv, žene koje psuju u isključivo ženskom društvu, šta god ono radilo (za komunikativnu vrednost psovki uporediti Jay 2000: 81 i dalje; sa detaljnim uputstvi- ma posle kojih nije jasno kako je uopšte moguće komunicirati bez njih: Johnson 2004).

psuju naprosto zato što osećaju da se od njih očekuje da to čine ili zato što je psovanje postalo navika (Wilson 2005). Ali i to svedoči o ulogama koje psovanje na jedinstven način ima u društvu: ono se prihvata i onda kada se proglašava društveno neprihvatljivim; ono je temeljno uključeno u formiranje jezičkih praksi vlastitim isključivanjem; ono i u ilegali i iz ilegale, manje ili više javno, u odsustvu i odsustvom postaje konstitutivno prisutno pri legalizaciji određenog govornog poretka.

U drugom slučaju, slučaju individualnog „benefita“ psovanja, sve naravno počinje u ranom detinjstvu. Tada je plakanje prihvatljiv način izražavanja emocija i oslobađanja stresa i anksioznosti. Međutim, kako (naročito muška) deca rastu,

(naročito zapadna) društva ih obeshrabruju da (naročito javno) plaču. I tako se reprodukuje vekujući status psovki: za razliku od većine drugih jezičkih znanja, njih i njihovu upotrebu učimo isključivo izvan školskih instrukcija. Nepogrešivo znamo, čak i kao vrlo mala deca, čak i ne pretpostavljajući koje bi im moglo biti precizno značenje, koje su reči „kakane“. Štaviše, mi „psujemo gotovo pre nego što progovorimo“ (Angier 2005b), odnosno, jedva nešto opreznije i empirijski potkrepljenije: učeći da govorimo, učimo i da psujemo, još kao jednogodišnjaci koji čuju psovke odraslih (Jay 1992: 17–22). A i odraslima je, avaj, neophodno da daju oduška jakim emocijama. Tu ulaze u igru psovke u svojoj najčešćoj upotrebi: kao instinktivni odgovor na nešto neočekivano i bolno ili na nešto frustrirajuće i uznemirujuće.³ Psovka tada

3 U elementima energetskog mehanizma koje Glavač navodi da uslovljavaju, opisuju i lociraju nastanak psovki – homeostaza–frustracija–agresivnost–psovka–homeostaza – čini se da odlučujući momenat predstavlja „unutrašnja teskoba izazvana frustracijom“, koja psovkom kao „kratkotrajnim afektivnim ispadom“ i, u osnovi, „iracionalnom reakcijom“ dovodi do neke vrste rasterećenja. Ono, međutim, u najboljem slučaju, može biti samo jedan sporedni deo rešenja problema zbog kojeg je do frustracije došlo i povratka na „homeostazu“ pre njega (Glavač 2006: 13–21). To važi pod uslovom da psovka uopšte pretenduje da reši problem a nije, kao što se čini, češće sredstvo, poput plača ili smeha, da se prizna njegova nerešivost i/ili izrekne i situira vlastita nemoć s obzirom na takvo stanje stvari (uporediti Plessner 1950). „Jedinstveno ljudska sposobnost psovanja razvila se i održala zato što reči koje su tabu lakše mogu da saopšte informaciju emocije (ljutnje, frustracije) nego reči koje nisu tabu, dozvoljavajući izricatelju da njima postigne različite lične i društvene ciljeve“ (Jay 2009: 153; za kontekstulane komplikacije i troškove takve „utilizacije“ uporediti Dhooze & Hartsuiker 2011).

pomaže da popusti pritisak i da se ispusti para, isto kao što to čini plač kod dece. Jedna studija nalazi da psovanje nije samo uobičajena reakcija na bol, već da samo sobom funkcioniše

kao analgetik, a njen autor, psiholog, preporučuje ljudima „da psuju, ako se povrede“, upozoravajući doduše da preterana upotreba psovki pretili da umanji njihov korisni efekat (Joelving 2009; „Profanity“ 2013). Preostalo je još samo da se, kao što je preteranost psovanja proglašena nepoželjnom, a nevoljno i nekontrolisano psovanje razotkrilo kao simptom niza bolesti, odsustvo i manjak psovanja detektuje kao signal ozbiljnijeg oboljenja ili makar deo nezdrave kliničke slike.

Dotle, otvoreno, niko nije išao. Afirmacija poželjnosti psovanja i feleričnosti njegovog izostanka odigrava se radije na jedan još delotvorniji način: njegovim sada već inflatnim izvršenjem i neuporedivim kreditiranjem. Imam u vidu onaj specijalni i bezmalo svuda prisutan slučaj, koji se čini da ipak kod nas važi više nego drugde, da to drugde važi samo za mikro zajednice i u manjoj meri, slučaj kada psovka može

122

⁴ Već je Dvorniković primetio da „pornografski i psovački rečnik obilato služi i kao 'poštapalica' u bezazlenoj konverzaciji; katkad i kao 'pozdrav' ili 'od milošte!'": „Ima strahovita, raspaljena, srdita, ali ima i 'nevina', pitoma psovka, do samog nežnog 'tepanja' (roditelja deci, a deteta – lutkil!) – čitava skala koja odaje impregniranost ovim, za mnoge narode neshvatljivim, manirom“ (Dvorniković 1990: 345). A i za pripadnike ovog naroda taj manir nije uvek shvatljiv. Kao što je poznato, drugde se spava kao beba, a ovde i bebe spavaju kao zaklane. Jednu takvu bebu, prisustvovao sam, majka iznosi u šetnju, a komšijica je valjda prvi put vidi i obasipa gugutavim maženjem: „pa de si pičkica mala... buđi, buđi... pa šta se smeje pičkica... buđi, buđi.. ma šta, pičkice, šta... evo tebi prst...“

biti izraz prisnosti ili čak nežnosti ili je neizostavni deo njihovog potvrđivanja.⁴ Neuporediva je srdačnost, drugačije neiskaziva, prijatelja koji se međusobno s osmehom psuju, naročito pri neočekivanom ili susretu pošto se dugo nisu videli. Uostalom, postoje i izrazi za taj najviši stepen bliskosti: posle biti „na

„na vi“

vi“ i „na ti“, sledi biti „na jebi si mater“ ili, u „apgrejdovanoj“ varijanti, „na prst u bulju“. To nemalo odstupa od one definicije koja psovke svrstava u izraze nepoštovanja, skrnavljenja i poniženja nekoga. U stvari, ona to i u ovom slučaju čini, ali na način koji izražava solidarnost, na način koji je, prema Solovjovu, karakterističan za Ruse, pa onda valjda i Slovene – svi smo majmuni, svi smo govna, budimo empatični i razumimo se u tom najnižem, neka nam dobrodušnost sledi iz ubogosti (Solovjov 1995) – na način dakle da se prema drugima odnosimo kao prema psu, što smo i sami, pa i njega s nežnim razumevanjem psujemo.

U doduše manje intimnoj ali kreativnijoj upotrebi, verbalno povređivanje je u međuvremenu naučilo i da uživa u sebi, da izražava čisto zadovoljstvo i radost, da u svojim najboljim izdancima bude čak autotelična kreacija, bez motivacione prinude da daje „oduška“ i da ga sobom predstavlja. Ima nekog potajnog ali istrajnog i, dakako, perverznog uživanja u samom činu psovanja: u jezgru psovki prebiva zdvojenost da one predstavljaju tabu svake kulture, ali da ih ljudi, umesto da ih izbegavaju kao druge tabue, srazmerno štedro i neretko rado koriste. Tom dimenzijom hedonističkog začina dodatno sada pridajući značaj psovkama, do kraja liberalizovani režim psovanja – u kojem se ono ne asocira više samo sa gnevom ili frustracijom, već se uzima da ljudi psuju s neprebrojnih razloga i u nebrojenim situacijama, ispunjavajući ili izigravajući na taj način višestruke ciljeve u društvenoj interakciji – pospešuje međutim istovremeno ionako podmakli proces

123

„na ti“

gubljenja njihovog informativnog značenja. Čitavo pitanje je za račun čega se taj gutak zbiva.

Ukoliko je naročite sreće, on ne samo da bi mogao zadovoljavati određene potrebe, već i svedočiti o izvesnoj slobodi: najaviti ili izvršavati jednu poetiku koja se raskriva u „naglosti i neposrednosti stvaranja ili ostvarivanja reči” (Milutinović Bojanić 2011: 51). Ta poetika ne mora ili možda čak i ne sme biti programska. Etikete „umetnosti treša” ili „respiritualizacije profanog” nisu garancija uspešnosti umetničkog,

4 Rasprava o (ne)mogućnosti takvih orijentacija zaista izgleda kao „beskrajna debata koja se ne može dobiti” (uporediti „Art or trash? It makes for endless, unwinable debate” 1997; Almond 2003), dok god se apstrahuje od svrhe igre u kojoj bi da se ostvari postignuće.

odnosno diskurzivnog zahvata koji se preduzima.⁴ Izglednijom od nje čini se ona sve češća i raznovrsnija, sa stano- višta ovih i onih „ratio-

nalnih” guvernera sve „nekritičnija” i proizvoljnija upotreba psovki, koja ih već neskriveno privodi u neposredno susedstvo mantri ili prigodnih ironijskih nonsensa. To je verovatno najbolji položaj koji mogu zauzeti i koji su, u jednoj paralelnoj književnoj istoriji, oduvek i zauzimale: jedna neuništava i takođe uvek iznova renovirana tradicija vesele i brutalne satire, ismevačke kritike, jezičkog kalambura u ime otpora svim dogmama svih diskurzivnih i stvarnih autoriteta, tradicija svete neozbiljnosti, onaj „kinički impuls” koji se, prema Sloterdajku (Sloterdijk 1983), pruža od vesele drskosti ispoljavanja Diogena, preko bezobrazne i prema svakom pravilu bezobzirne slobode Rablea (Rabelais), čak i onih nepsovačkih

„na jebi si mater”

ali jednako provokativnih saznanja za „slobodne duhove“ Montanja (Montaigne), Voltera (Voltaire), Ničea (Nietzsche) ili Fajerabenda (Feyerabend), sve do nepotkupljive otvorenosti izricanja u lice neprijatnih istina koje niko ne želi da čuje, jednog Hajnea (Heine), Getea (Goethe), Frojda ili Kjerkegora (Kierkegaard). U tom smislu je „psovanje“, da ga jebeš, pravedna uvreda koja povređuje inače nedodirljivu samouverenost svih doktrina, istovremeno i „autorska“ i društveno delotvorna emancipatorska jezička praksa svega potisnutog i izgnanog, protiv književne i svake „moći na vlasti“ koja pretenduje na univerzalnost i protiv nesmetanog odvijanja diskurzivnog i svakog samorazumljivog gospodarskog nasilja.

„na prst u bulju“

Literatura

Korišćena dela

„Art or Trash? It makes for Endless, unwinnable Debate“ (1997), *The Topeka Capital-Journal*, 6. oktobar, dostupno na internet adresi: <http://cjonline.com/stories/100697/snider.html> (pristupljeno 3. aprila 2011).

>>>

„Cunting Asscrack, Damn and Balls... oh, and Dickface-Rats Cookbitch!!“ (2013), *Uncyclopedia*, dostupno na internet adresi: <http://uncyclopedia.wikia.com/wiki/Swearing> (pristupljeno 1. oktobra 2013).

>>>

„Curse“ (2013), *Wikipedia*, dostupno na internet adresi: <http://en.wikipedia.org/wiki/Curse> (pristupljeno 3. jula 2012).

>>>

„French Swear Words“ (2008), *You Swear*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/?language=French> (pristupljeno 21. jula 2013).

>>>

„F-Stop“ (2013), *Urban Legends, Reference Pages*, dostupno na internet adresi: <http://www.snopes.com/politics/sexuality/fccban.asp> (pristupljeno 12. oktobra 2013).

>>>

„Inscriptiones parietariae Pompeianae. Herculanenses, Stabianae“ (1871), Carolus Zangemeister (prir.), *Corpus Inscriptionum Latinarum*, tom 4, Berolini: G. Reimerum, dostupno na internet adresi: http://arachne.uni-koeln.de/arachne/index.php?view%5bblayout%5d=buch_item&search%5bconstraints%5d%5bbuch%5d%5balias%5d=CILvIV1871&search%5bmatch%5d=exact (pristupljeno 12. novembra 2012).

>>>

„Japanese Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Japanese!“ (2005), *The Art of Insults*, dostupno na internet adresi: <http://nawcom.com/swearing/japanese.htm> (pristupljeno 7. avgusta 2013).

>>>

„Japanese Swear Words“ (2008), *You Swear*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/index.php?language=japanese> (pristupljeno 7. avgusta 2013).

>>>

„Jugo-psovke i naše stare kletve“ (2013), *Metapedia*, dostupno na internet adresi: http://hr.metapedia.org/wiki/Jugo-psovke_i_na%C5%A1e_stare_kletve (pristupljeno 13. septembra 2013).

>>>

„Lateinische Schimpfwörter“ (2013), *Latein-Online*, dostupno na internet adresi: <http://www.latein-online.net/index.php?section=schimpf.htm> (pristupljeno 3. novembra 2012).

>>>

„Latin profanity“ (2013), *Wikipedia*, dostupno na internet adresi: http://en.wikipedia.org/wiki/Latin_profanity (pristupljeno 12. oktobra 2013).

>>>

„Macedonian profanity“ (2011), *Wikipedia*, dostupno na internet adresi: http://en.wikipedia.org/wiki/Macedonian_profanity (pristupljeno 12. februara 2011).

>>>

„Macedonian Language Swear Words and Phrases and their English Translations: How to swear, curse, cuss and insult in Macedonian!“ (2005), *The Art of Insults*, dostupno na internet adresi: <http://nawcom.com/swearing/macedonian.htm> (pristupljeno 30. septembra 2011).

>>>

„Polish Swear Words“ (2008), *You Swear*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/index.php?language=Polish> (pristupljeno 30. septembra 2013).

>>>

„Polish Language Swear Words and Phrases and their English Translations: How to swear, curse, cuss and insult in Polish!“ (2005), *The Art of Insults*, dostupno na internet adresi: <http://nawcom.com/swearing/polish.htm> (pristupljeno 30. septembra 2013).

>>>

„Portuguese Swear Words“ (2008), *You Swear*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/index.asp?language=Portuguese> (pristupljeno 21. jula 2013).

>>>

„Profanity“ (2013), *Wikipedia*, dostupno na internet adresi: <http://en.wikipedia.org/wiki/Profanity> (pristupljeno 12. jula 2011).

>>>

„Psovka“ (2013), *Wikipedia*, dostupno na internet adresi: <http://sh.wikipedia.org/wiki/Psovka> (pristupljeno 13. septembra 2013).

>>>

„Serbian Language Swearing & English Translation: How to Smear, Insult, Cuss and Curse in Serbian!“ (2005), *The Art of Insults*, dostupno na internet adresi: <http://nawcom.com/swearing/serbian.htm> (pristupljeno 22. aprila 2011).

>>>

„Serbian Swear Words“ (2008), *You Swear*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/index.php?language=Serbian> (pristupljeno 12. maja 2011).

>>>

„Seven dirty Words“ (2013), *Wikipedia*, 9. novembar, dostupno na internet adresi: http://en.wikipedia.org/wiki/Seven_dirty_words (pristupljeno 13. novembra 2013).

>>>

„Spanish Swear Words“ (2008), *You Swar*, dostupno na internet adresi: <http://www.youswear.com/index.asp?language=Spanish> (pristupljeno 21. jula 2013).

>>>

„Zaboravljene psovke: Opreme dobro, Sunce ti kalajisano, Idi u kupus...“ (2013), *Telegraf*, 26. septembar, dostupno na internet adresi: <http://www.telegraf.rs/vesti/836041-zaboravljene-psovke-opreme-dobro-sunce-mu-kalajisano-idi-u-kupus> (pristupljeno 11. novembra 2013).

>>>

Aćin, Jovica (1991), *Poetika krivotvorenja: u traganju za obmanama*, Novi Sad: Svetovi.

>>>

Adams, J. N. (1990), *The Latin Sexual Vocabulary*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

>>>

Advertising Standards Authority, British Broadcasting Corporation, Broadcasting Standards Commission & Independent Television Commission (2000), „Delete expletives?“, dostupno na internet adresi: http://www.ofcom.org.uk/static/archive/itc/uploads/Delete_Expletives.pdf (pristupljeno 23. maja 2011).

>>>

Allan, Keith & Kate Burridge (2000), *Euphemism & Dysphemism: Language Used As Shield And Weapon*, Bridgewater: Replica.

>>>

Almond, Ian (2003), „Derrida and the Secret of the Non-Secret: On Respiritualising the Profane“, *Literature and Theology* 17 (4): 457–471.

>>>

Alston, William (2000), *Illocutionary Acts and Sentence Meaning*, Ithaca: Cornell University Press.

>>>

Ameka, Felix (1992), „Interjections: The universal yet neglected Part of Speech“, *Journal Of Pragmatics* 18 (2/3): 101–118.

>>>

Andersson, Lars-Gunnar & Richard Hirsch (1985), *Swearing Report No 1. A Project on Swearing: A Comparison between American English and Swedish*, Göteborg: University of Göteborg.

>>>

Angier, Natalie (2005a), „Cursing is a Normal Function of Human Language, Experts say“, *New York Times*, 25. septembar, dostupno na internet adresi: <http://www.sfgate.com/news/article/Cursing-is-a-normal-function-of-human-language-2567316.php> (pristupljeno 12. decembra 2011).

>>>

Angier, Natalie (2005b), „Almost Before We Spoke, We Swore“, *New York Times*, 20. septembar, dostupno na internet adresi: <http://www.nytimes.com/2005/09/20/science/20curs.html?ex=1284868800&en=aa9497f028be8281&ei=5088&partner=rssnyt&emc=rss> (pristupljeno 12. decembra 2011).

>>>

Austin, John (1970), *Philosophical Papers*, Oxford: Oxford University Press.

>>>

Austin, John (1975), *How to do Things with words*, Cambridge: Harvard University Press.

>>>

Baaz, Maria Eriksson & Maria Stern (2013), *Sexual Violence as a Weapon of War? Perceptions, Prescriptions, Problems in the Congo and Beyond*, London: Zed Books.

>>>

Bach, Kent & Robert M. Harnish (1979), *Linguistic Communication and Speech Acts*, Cambridge: MIT Press.

>>>

Bataj, Žorž (1972), *Erotizam / Suze Erosove*, Beograd: Vuk Karadžić.

>>>

Bataj, Žorž (1977), *Književnost i zlo*, Beograd: BIGZ.

>>>

Benko, Loránd (1984), *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára*, Budapest: Akadémiai kiadó.

>>>

Berdoll, Linda (2007), *Very Nice Ways to say Very Bad Things: An Unusual Book of Euphemisms*, Naperville: Sourcebooks.

>>>

Berger, Stephen (2005), „Scientists Explore the Basis of Swearing“, *Johns Hopkins Newsletter*, 27. oktobar, dostupno na internet adresi: <http://www.jhunewsletter.com/2005/10/27/scientists-explore-basis-of-swearing-40142/> (pristupljeno 1. oktobra 2011).

>>>

Bezuidenhout, Anne (2001), „Metaphor and What is Said: A Defense of a Direct Expression View of Metaphor“, *Midwest Studies in Philosophy* 25: 156–186.

>>>

Black, Max (1962), *Models and Metaphors*, Ithaca: Cornell University Press.

>>>

Bloom, Harold, Paul de Man, Jacques Derrida, Geoffrey H. Hartman & J. Hillis Miller (2004), *Deconstruction and criticism*, London: Continuum, 2004.

>>>

Blumenberg, Hans (1998), *Paradigmen zu einer Metaphorologie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

>>>

Bogdanović, Nedeljko (1997), *I ja tebi: izbor iz psovačke frazeologije*, Niš: Prosveta.

>>>

Boyd, Richard (1979), „Metaphor and Theory Change: What is ‘Metaphor’ a Metaphor For?“, u: Andrew Ortony (prir.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 481–532.

>>>

Bruce, Leni (1967), *The Lenny Bruce Performance Film*, John Magnuson (režija), John Magnuson Associates (produkcija).

>>>

Bulatović, Miodrag (2012), *Ljudi sa četiri prsta*, Beograd: Plato.

>>>

Burkhardt, Armin (prir.) (1990), *Speech Acts, Meaning and Intentions: Critical Approaches to the Philosophy of John R. Searle*, Berlin: de Gruyter.

>>>

Carlin, George (1972), *Class Clown*, produkcija: Little David/Atlantic.

>>>

Carlin, George (1973), *Occupation: Foole*, produkcija: Little David/Atlantic.

>>>

Carlin, George (1978), *On Location: George Carlin at Phoenix*, Marty Callner (režija), HBO (produkcija).

>>>

Catvllvs, C. Valerivs (2013), „ad Caluum poetam“, u: The Latin Library, pesma XIV, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/catullus.shtml> (pristupljeno 23. maja 2012).

>>>

Ciceronis, M. Tvlli (2013a), *Epistvlarvm ad Familiares Liber Nonvs. Ad M. Varronem Et Ceteros*, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/fam9.shtml#9> (pristupljeno 12. marta 2012).

>>>

Ciceronis, M. Tvlli (2013b), *Brvtvs*, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/brut.shtml> (pristupljeno 24. aprila 2012).

>>>

Colin, Ronald K. L. & David M. Skover (2002), *The trials of Lenny Bruce: Law, Obscenity, and the Making of a Free Speech Martyr*, Naperville: Sourcebooks.

>>>

Cooper, David (1993), „Truth and Metaphor”, u: F. R. Ankersmit & J. J. A. Mooij (prir.), *Knowledge and Language: Metaphor and Knowledge*, tom 3, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.

>>>

Cuss Control Academy (2011), „Ten Tips for Taming Your Tongue“, dostupno na internet adresi: <http://www.cusscontrol.com/tips1.html> (pristupljeno 12. jula 2011).

>>>

Daglas, Meri (2001), *Čisto i opasno*, Beograd: XX vek.

>>>

Darnton, Robert (1996), *The Forbidden Best-Sellers of Pre-Revolutionary France*, New York: Norton & Co.

>>>

Davidson, Donald (1984), *Inquiries into Truth and Interpretation*, New York: Oxford University Press.

>>>

Dawson, Jim (2010), *The Compleat Motherfucker: A History of the Mother of All Dirty Words*, Port Townsend: Feral House.

>>>

De Waal, Frans (2005), *Our Inner Ape: A Leading Primatologist Explains Why We Are Who We Are*, New York: Riverhead Books.

>>>

Denham, A. E. (2000), *Metaphor And Moral Experience*, Oxford: Clarendon Press.

>>>

Denov, Myriam S. (2006), „Wartime Sexual Violence: Assessing a Human Security Response to War-Affected Girls in Sierra Leone”, *Security Dialogue* 37 (3): 319–342.

>>>

Derida, Žak (1990), *Bela mitologija*, Novi Sad: Bratstvo-jedinstvo.

>>>

Derrida, Jacques (1996), *Archive Fever*, Chicago: University of Chicago Press.

>>>

Devereux, Georges (1990), *Bauba: mitska vulva*, Zagreb: „August Cesarec“.

>>>

Dhooge, Elisah & Robert J. Hartsuiker (2011), „How Do Speakers Resist Distraction?: Evidence From a Taboo Picture-Word Interference Task“, *Psychological Science* 22: 855–859.

>>>

Diken, Bülent & Carsten Bagge Laustsen (2005), „Becoming Object: Rape as a Weapon of War“, *Body & Society* 11 (1): 111–128.

>>>

Dooling, Richard (1996), *Blue Streak: Swearing, Free Speech and Sexual Harassment*, New York: Random House.

>>>

Dörge, Friedrich Christoph (2004), *Illocutionary Acts. Austin's account and what Searle made out of it*, Inaugural-Dissertation, Fakultät für Philosophie und Geschichte der Eberhard-Karls-Universität, dostupno na internet adresi: http://tobias-lib.uni-tuebingen.de/volltexte/2006/2273/pdf/Dissertation_Doerge.pdf (pristupljeno 23. aprila 2013).

>>>

Dušanov zakonik (1968 [1349, 1354]), dostupno na internet adresi: http://www.harmonius.org/sr/pravni-izvori/jugoistocna-evropa/javno-pravo/srbija/Dusanov_zakonik.pdf (pristupljeno 3. decembra 2010).

>>>

Dvorniković, Vladimir (1990), *Karakterologija Jugolovena*, Beograd: Prosveta.

>>>

Džojs, Džejsms (2003), *Uliks*, Beograd: Geopoetika.

>>>

Eko, Umberto (2002), *Metafora*, Beograd: Narodna knjiga, Alfa.

>>>

Ellmann, Richard (1982), *James Joyce*, New York: Oxford University Press.

>>>

Erenkrantz, Justin R. (2010), „George Carlin’s Seven Dirty Words”, 20. avgust, dostupno na internet adresi: <http://www.erenkrantz.com/Humor/SevenDirtyWords.shtml> (pristupljeno 3. maja 2012).

>>>

Ernout, Alfred & Alfred Meillet (1951), *Dictionnaire etymologique de la langue latine: histoire des mots*, Paris: Klincksieck, dostupno na internet adresi: <http://www.scribd.com/doc/48759709/Ernout-Meillet-Dictionnaire-Etymologique-de-La-Langue-Latine-Histoire-Des-Mots> (pristupljeno 19. novembra 2013).

>>>

Fairman, Christopher M. (2009), *Fuck: Word Taboo and Protecting Our First Amendment Liberties*, Phoenix: Sphinx.

>>>

Farwell, Nancy (2004), „War Rape: New Conceptualizations and Responses”, *Affilia* 19 (4): 389–403.

>>>

Federal Communications Commission (2013a), *Obscene, Indecent and Profane Broadcasts: Consumer Guide*, dostupno na interne tadresi: <http://www.fcc.gov/guides/obscenity-indecency-and-profanity> (pristupljeno 12. marta 2013).

>>>

Federal Communications Commission (2013b), *Transcript of „Filthy Words“ (the George Carlin monologue at issue in the Supreme Court case of FCC v. Pacifica Foundation)*, dostupno na internet adresi: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/filthywords.html> (pristupljeno 22. aprila 2013).

>>>

Fink, Gerhard (1990), *Schimpf und Schande. Eine vergnügliche Schimpfwortkunde des Lateinischen*, Zürich: Artemis.

>>>

Fleischman, John (1996), „When They put It in Writing, They were Cursing, not Cussing“, *Smithsonian* 27 (1): 194.

>>>

Francusko Tanatološko društvo (1992), *Smrt, nasilje i seksualnost*, saopštenja učesnika dvadesetog kongresa, Beograd: Plato.

>>>

Franklin, James L. (1986), „Games and a Lupanar: Prosopography of a Neighborhood in Ancient Pompeii“, *The Classical Journal* 81 (4): 319–328.

>>>

Frege, Gottlob (1995), *Osnove aritmetike i drugi spisi*, Zagreb: Kruzak.

>>>

Freud, Sigmund (1963), *Le Mot d'esprit et ses rapports avec l'incoscient*, Paris: Gallimard.

>>>

Frojd, Sigmund (1979), *Nelagoda u kulturi*, u: *Odabrana dela Sigmunda Frojda*, tom 5, Novi Sad: Matica srpska.

>>>

Frojd, Sigmund (1994), *S one strane principa zadovoljstva*, Novi Sad: Svetovi.

>>>

Fromm, Erich (1975), *Anatomija ljudske destruktivnosti*, Zagreb: Naprijed.

>>>

Gagulić, Petar V. (prir.) (1982), *Pouke protiv psovke*, Niš: Upravni odbor eparhije niške.

>>>

Gavran, Ignacie (1962), *Bludna psovka*, Sarajevo: Udruženje katoličkih svećenika NR BiH.

>>>

Glavač, Boris (2006), *Psovke*, Novi Sad: Prometej.

>>>

Grice, Herbert Paul (1975), „Logic and Conversation”, u: Peter Cole & Jerry Morgan (prir.), *Syntax and Semantics: Speech Acts*, New York: Academic Press, str. 41–58.

>>>

Hallett, Judith P. & Skinner, Marilyn (prir.) (1997), *Roman Sexualities*, Princeton: Princeton University Press.

>>>

Hant, M. with Alison Maloney (2006), *The Joy of Swearing*, London: M. O'Mara Books.

>>>

Hare, R. M. (1971), *Practical Inferences*, London: The MacMillan Press.

>>>

Haverkamp, Anselm (1996), *Theorie der Metapher*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

>>>

Hentoff, Nat (2001), „Lenny Bruce: The crucifixion of a true believer”, *Gadfly*, mart/april, dostupno na internet adresi: <http://www.gadflyonline.com/archive/MarchAprilo1/archive-lennybruce.html> (pristupljeno 30 jula 2012).

>>>

Hexter, Ralph & Daniel Selden (prir.) (1992), *Inovations of Antiquity*, New York: Routledge.

>>>

Hills, David (1997), „Aptness and Truth in Verbal Metaphor”, *Philosophical Topics* 25 (1): 117–153.

>>>

Holder, R. W. (2003), *A Dictionary of Euphemisms: How Not to say What You mean*, New York: Oxford University Press.

>>>

Huston, Nancy (2011), „Agresija i jezik“, *Sarajevske sveske* 35–36: 75–84.

>>>

Itard, Jean Marc Gaspard (1825), „Mémoire sur quelques fonctions involontaires des appareils de la locomotion, de la préhension et de la voix“, *Archives Générales de Médecine* 8: 385–407.

>>>

Ivić, Pavle (1986), *Srpski narod i njegov jezik*, Beograd: Srpska književna zadruga.

>>>

Jagar, Ante (1899), „Razmatranje o psovski i proklinjanju: hrvatskomu narodu“, Zagreb: A. Jagar.

>>>

Jakobson, Roman (1963), *Essais de linguistique générale*, Paris: Minuit.

>>>

Jay, Timothy (1992), *Cursing in America: A Psycholinguistic Study of Dirty Language in the Courts, in the Movies, in the Schoolyards and on the Streets*, Philadelphia: John Benjamins.

>>>

Jay, Timothy (2000), *Why We Curse: A Neuro-Psycho-Social Theory of Speech*, Philadelphia: John Banjamins.

>>>

Jay, Timothy (2009), „The Utility and Ubiquity of Taboo Words“, *Perspectives on Psychological Science* 4: 153–161.

>>>

Jesih, Pavao (1944), *Borba protiv psovke*, Zagreb: Nadbiskupijska kancelarija katoličke akcije.

>>>

Joelving, Frederik (2009), „Why the #\$\$%! Do We Swear? For Pain Relief“, *Scientific American*, 12. jul, dostupno na internet adresi: <http://www.scientificamerican.com/article.cfm?id=why-do-we-swear> (pristupljeno 11. aprila 2011).

>>>

Johnson, Sterling (2004), *Watch Your F*cking Language: How to swear effectively, explained in Explicit Detail and enhanced by Numerous Rxamples taken from Everyday Life*, New York: Saint Martin's Press.

>>>

Karadžić, Vuk Stefanović (1969 [1818]), *Srpski rječnik istolkovan nje-mačkim i latinskim riječma*, fotokopija Vukovog izdanja, Dela Vuka Karadžića, knjiga 2, Beograd: Prosveta.

>>>

Kiparski, V. (1961), „Ungarisches bei Gogol”, *Scando-Slavica* 7 (1): 61–63, dostupno na internet adresi: http://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/Etnolog_10_11_1937_1939_kostial_kdo_o.pdf (pristupljeno 1. decembra 2013).

>>>

Kittay, Eva Feder (1987), *Metaphor: Its Cognitive Force and Linguistic Structure*, New York: Oxford University Press.

140

>>>

Kofman, Sarah (1972), *Nietzsche et la métaphore*, Paris: Payot.

>>>

Kojen, Leon (prir.) (1986), *Metafora, figure i značenje*, Beograd: Prosveta.

>>>

Kokopeli, Bruce & George Lakey (1990), „More Power Than We Want: Masculine Sexuality and Violence”, u: Franklin Abbott (prir.), *Man and Intimacy*, Freedom: Crossing Press, str. 8–15.

>>>

Koster, Severin (1980), *Die Invektive in der griechischen und römischen Literatur*, Meisenheim am Glan: A. Hain.

>>>

Koštiál, Ivan (1937/1939), „Kdo je – divja horda”, *Etnolog* 10–11: 62–64.

>>>

Krstić, Predrag (2005–2006), „Intellectuals, Nach Allem”, *ProFemina* 41–42: 319–329.

>>>

Krstić, Predrag (2008a), „Filozofska obrazovanost kao disfunkcija društva“, *Theoria* 51 (1): 103–116.

>>>

Krstić, Predrag (2008b), *Filozofska Životinja: zoografski nagovor na filozofiju*, Beograd: Službeni glasnik, Institut za filozofiju i društvenu teoriju.

>>>

Kruschwitz, Peter & Hilla Halla-aho (2007), „The Pompeian Wall Inscriptions and the Latin Language: A Critical Reappraisal“, *Arctos. Acta philologica Fennica* 41: 31–49.

>>>

Kruschwitz, Peter (2008), „Patterns of Text Layout in Pompeian Verse Inscriptions“, *Studia Philologica Valentina* 11 (8): 225–264.

>>>

Kruschwitz, Peter (2012a): „How to Avoid Profanity in Latin: An Exploratory Study“, *Materiali e discussioni* 68: 9–38.

>>>

Kruschwitz, Peter (2012b), „Language, Sex, and (Lack of) Power: Reassessing the Linguistic Discourse about Female Speech in Latin Sources“, *Athenaeum* 100: 197–229.

>>>

Kuhn, Thomas (1979), „Metaphor in Science”, u: Andrew Ortony (prir.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 533–542.

>>>

Kurz, Gerhard (2004), *Metapher, Allegorie, Symbol*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht.

>>>

Lakan, Žak (1983), *Spisi*, Beograd: Prosveta.

>>>

Lakoff, George & Mark Johnson (2003), *Metaphors We Live By*, Chicago: University of Chicago Press.

>>>

Lakoff, George (1979), „The Contemporary Theory of Metaphor“, u: Andrew Ortony (prir.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 202–251.

>>>

Laughing Policeman Wireless Society (2011), „The History of Swearing: Last Century’s Great Moments in Swearing“, dostupno na internet adresi: <http://www.laughingpoliceman.com/swear.htm> (pristupljeno 11. maja 2011).

>>>

Leddy, Thomas (1983), „Davidson’s Rejection of Metaphorical Meaning“, *Philosophy and Rhetoric* 16: 63–78.

>>>

Legman, Gershon (1977), „A Word for It“, *Maledicta* 1 (1): 9–18.

>>>

Lenny Bruce: Swear to Tell the Truth (1998), Robert B. Weide (režija), Robert B. Weide (scenario), Sheila Nevins, Robert B. Weide & Anthony Radziwill, Whyaduck Productions and HBO Documentary (produkcija).

>>>

Lewis, Anthony (2010), *Freedom for the Thought That We Hate: A Biography of the First Amendment*, New York: Basic Books.

>>>

Linder, Doug (2003), „The Trials of Lenny Bruce“, *UMKC School of Law*, dostupno na internet adresi: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/bruce/bruceaccount.html> (pristupljeno 12. septembra 2012).

>>>

Linder, Doug (2013), „Regulation of Indecent Speech. The Issue: Does the First Amendment limit the Government’s Ability to regulate Four-Letter Words and Other Forms of Indecent Speech?”, *Exploring Constitutional Conflicts*, dostupno na internet adresi: <http://law2.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/conlaw/indecentspeech.htm> (pristupljeno 30. septembra 2013).

>>>

MacLeod, C. W. (1973), „Parody and Personalities in Catullus”, *The Classical Quarterly* 23 (2): 294–303, dostupno na internet adresi: <http://www.jstor.org/discover/10.2307/638185?uid=3738928&uid=2&uid=4&sid=21103013164413> (pristupljeno 12. juna 2012).

>>>

Malinowski, Bronislaw (1972), *La sexualité et sa répression dans les sociétés primitives*, Paris: Payot.

>>>

Man, Pol de (1988), „Epistemologija metafore“, *Letopis Matice srpske* 441 (3): 424–443.

>>>

Marasović, Špiro (1989), „Sociološki vid psovke“, *Crkva u svijetu* 24 (1): 34–47.

>>>

Marcuse, Herbert (1985), *Eros i civilizacija. Filozofsko istraživanje Freuda*, Zagreb: Naprijed.

>>>

Martialis, M. Valeri (2013a), *Epigrammaton*, knjiga IV, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/martial/mart4.shtml> (pristupljeno 3. maja 2012).

>>>

Martialis, M. Valeri (2013b), *Epigrammaton*, knjiga VII, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/martial/mart7.shtml> (pristupljeno 3. maja 2012).

>>>

Martialis, M. Valeri (2013c), *Epigrammaton*, knjiga XII, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/martial/mart12.shtml> (pristupljeno 3. maja 2012).

>>>

Martialis, M. Valeri (2013d), *Epigrammaton*, knjiga I, The Latin Library, dostupno na internet adresi: <http://www.thelatinlibrary.com/martial/mart1.shtml> (pristupljeno 3. maja 2012).

>>>

McGinn, Thomas A. (2004), *The Economy of Prostitution in the Roman World*, Michigan: University of Michigan Press.

>>>

Millwood-Hargrave, Andrea, Sonia M. Livingstone et al (2009), *Harm and Offence in Media Content: A Review of the Evidence*, Chicago: Intellect Books.

>>>

144

Milutinović Bojanić, Sanja (2011), „Umiljavanja i žest, ili, šta biva kad se jezik raz(o)čara”, *Sarajevske sveske* 35–36: 47–51.

>>>

Mohr, Melissa (2013), *Holy Shit: A Brief History of Swearing*, Oxford: Oxford University Press.

>>>

Montagu, Ashley (1967), *The Anatomy of Swearing*, London: MacMillan.

>>>

Nduna, Sydia & Lorelei Goodyear (1997), „Pain Too Deep for Tears: Assessing the Prevalence of Sexual and Gender Violence Among Burundian Refugees in Tanzania“, *International Rescue Committee*, dostupno na internet adresi: http://www.rescue.org/sites/default/files/migrated/resources/sgbv_1.pdf (pristupljeno 4. oktobra 2011).

>>>

Nežmah, Bernard (2011), „Konceptualna nevolja: psovka vs. kletvica“, *Sarajevske sveske* 35–36: 85–107.

>>>

Niče, Fridrih (1987), *Knjiga o filozofu*, Beograd: Grafos.

>>>

Nikolić, Branislav (2000), „Defekacija i spasenje: ogled iz transcedentalnoparanoične etnolingvistike“, *Severni bunker* 2 (5): 16–18.

>>>

O'Connor, James V. (2006), *Cuss Control: The Complete Book on How to curb your Cursing*, New York: iUniverse.

>>>

Opačić, Nives (2009), „Pokondirena Tikva“, *Vijenac* 398, 4. lipnja, dostupno na internet adresi: <http://www.matica.hr/vijenac/398/Pokondirena%20tikva%20/> (pristupljeno 3. aprila 2013).

>>>

Opelt, Ilona (1965), *Die Lateinischen Schimpfwörter und verwandte sprachliche Erscheinungen. Eine Typologie*, Heidelberg: C. Winter.

>>>

Pinker, Steven (2007), *The Stuff of Thought: Language as a Window into Human Nature*, New York: Viking.

>>>

Pinker, Steven (2008), *The Seven Words You Can't Say on Television*, London: Penguin.

>>>

Platon (1971), *Zakoni*, Beograd: BIGZ.

>>>

Plessner, Helmuth (1950), *Lachen und Weinen: eine Untersuchung nach den Grenzen menschlichen Verhaltens*, Bern: A. Francke.

>>>

Popović, Jovan Sterija (2004), *Pokondirena tikva*, Valjevo: Merlin company.

>>>

Prescott, James W. (1975), „Body Pleasure And The Origins Of Violence“, *The Bulletin of The Atomic Scientists*, novembar: 10–20.

>>>

Radanović, Dražen (2013), *Centralni nervni sistem: repertorij*, Medicinski fakultet, Univerzitet Beogradu, dostupno na internet adresi: <http://www.scribd.com/doc/119177928/Cns-Repertorij> (pri-stupljeno 30. novembra 2013).

>>>

Recanati, François (2001), „Literal/Nonliteral”, *Midwest Studies in Philosophy* 25: 264–274.

>>>

Reimer, Marga & Elisabeth Camp (2006), „Metaphor”, u: Ernest Lepore & Barry C. Smith (prir.), *The Oxford Handbook of Philosophy of Language*, Oxford: Oxford University Press, str. 845–863.

>>>

Richlin, Amy (1981), „The Meaning of Irrumare in Catullus and Martial”, *Classical Philology* 76 (1): 40–46.

>>>

Richlin, Amy (1992), *The Garden of Priapus: Sexuality and Agression in Roman Humor*, New York: Oxford University Press.

>>>

Ricoeur, Paul (1981), *Živa metafora*, Zagreb: Grafički zavod Hrvatske.

>>>

Ričards, A. A. (1985), „Filozofija retorike (5): metafora“, *Delo* 31 (7): 200–216.

>>>

Ristić, Stana (2010), „Diskurs psovki u srpskom jeziku“, u: Vera Vasić (prir.), *Diskurs i diskursi*, Novi Sad: Filozofski fakultet, str. 195–212.

>>>

Rorty, Richard (1991), *Objectivity, Relativism, and Truth*, Cambridge: Cambridge University Press.

>>>

Sacks, Sheldon (prir.) (1981), *On Metaphor*, Chicago: University of Chicago Press.

>>>

Sad, Markiz de (1989), *Filozofija u budoaru*, Izabrana dela, knjiga 4, Beograd: Rad.

>>>

Saddock, Jerrold M. (1979), „Figurative Speech and Linguistics”, u: Andrew Ortony (prir.), *Metaphor and Thought*, Cambridge: Cambridge University Press, str. 42–57.

>>>

Samaha, Adam M. (2010), „The Story of FCC v. Pacifica Foundation (and Its Second Life)“, The Law School, The University of Chicago, *Public Law and Legal Theory Working Paper No. 314*, dostupno na internet adresi: <http://www.law.uchicago.edu/files/file/314-as-story.pdf> (pristupljeno 3. novembra 2011)

>>>

Savić, Svenka & Veronika Mitro (1998), *Psovke!!!*, Novi Sad: Futura publikacije.

>>>

Scarce, Michael (2008), *Male On Male Rape: The Hidden Toll of Stigma and Shame*, Reading: Basic Books.

>>>

Schapiro, Naomi A. (2002), „Dude, You Don't Have Tourette's': Tourette's Syndrome, Beyond the Tics“, *Pediatric Nursing* 28 (3): 243–253.

>>>

Schleiermacher, Friedrich (1977), *Hermeneutik und Kritik. Mit einem Anhang sprachphilosophischer Texte Schleiermachers*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

>>>

Searle, John (1979), *Expression and Meaning: Studies in the Theory of Speech Acts*, Cambridge: Cambridge University Press.

>>>

Searle, John (1991), „Indirect speech acts”, u: Steven Davis (prir.), *Pragmatics: A Reader*, Oxford: Oxford University Press, str. 165–277.

>>>

Searle, John, Ferenc Kiefer & Manfred Bierwisch (prir.) (1980), *Speech Act Theory and Pragmatics*, Dordrecht: Reidel.

>>>

Serl, Džon (1991), *Govorni činovi: ogled iz filozofije jezika*, Beograd: Nolit.

>>>

Selindžer, Dž. D. (2003), *Lovac u žitu*, Beograd: LOM.

>>>

Sheidlower, Jesse (2009), „Introduction: About the F-Word“, u: Jesse Sheidlower (prir.), *The F-Word*, New York: Oxford University Press, str. viii-xli.

>>>

Sigel, Lisa Z. (2000), „Name Your Pleasure: The Transformation of Sexual Language in Nineteenth-Century British Pornography”, *Journal of the History of Sexuality* 9 (4): 395–419.

>>>

Skjelsbæk, Inger (2001), „Sexual Violence and War: Mapping Out a Complex Relationship“, *European Journal of International Relations* 7: 211–237.

>>>

Sloterdijk, Peter (1983), *Kritik der zynischen Vernunft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

>>>

Solovjov, Vladimir Sergejevič (1995), *Svetlost sa istoka: (izbor iz dela)*, Beograd: Ortodos.

>>>

Sperber, Dan & Deirdre Wilson (2006), „A deflationary account of metaphor“, *UCL Working Papers in Linguistics* 18: 171–203.

>>>

Spinney, Laura (2007), „The Science of Swearing”, *New Scientist* 196 (2635/2636): 51.

>>>

Stanić, Ivica (2007), „Psovka – trovač ljudske duše i kako ju odbaciti“, *Pedagoška stvarnost* 53 (7/8): 704–721.

>>>

Stapleton, Karyn (2003), „Gender and Swearing: A Community Practice“, *Women and Language* 26 (2): 22–33.

>>>

Stern, Josef (2000), *Metaphor in Context*, Cambridge: MIT Press.

>>>

Strawson, Peter (1964), „Intention and Convention in Speech Acts“, *The Philosophical Review* 73 (4): 439–460.

>>>

Swiss, Shana, Peggy J. Jennings, Gladys V. Aryee, Grace H. Brown, Ruth M. Jappah-Samukai, Mary S. Kamara, Rosana D. H. Schaack, Rojatu S. Turay-Kanneh (1998), „Violence against Women during the Liberian Civil Conflict“, *Journal of the American Medical Association* 279: 625–629.

>>>

Šipka, Danko (1999), *Opscene reči u srpskom jeziku*, Beograd: Centar za primenjenu lingvistiku.

>>>

Šo, Džordž Bernard (2004), *Pigmalion*, Beograd: Plavi krug, Neven.

>>>

Taureck, Bernhard H. F. (2004), *Metaphern und Gleichnisse in der Philosophie: Versuch einer kritischen Ikonologie der Philosophie*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.

>>>

Tevelajt, Klaus (2012), *Logical, Radical, Criminal*, Beograd: Karpos.

>>>

Tsohatzidis, Savas (prired.) (1994), *Foundations of Speech Act Theory: Philosophical and Linguistic Perspectives*, London: Routledge.

>>>

Tucker, Thomas George (1931), *A Concise Etymological Dictionary of Latin*, Halle: M. Niemeyer, dostupno na internet adresi: http://books.google.rs/books/about/A_Concise_Etymological_Dictionary_of_Lat.html?id=KwYNAQAAlAAJ&redir_esc=y (pristupljeno 12. avgusta 2012).

>>>

Valić-Nedeljković, Dubravka (1997), „Psovke u sredstvima masovnog komuniciranja“, *Kultura* 95: 101–117.

>>>

Van Lancker Sidtis, Diana & Whitney Anne Postman (2006), „Formulaic Expressions in Spontaneous Speech of Left- and Right-Hemisphere Damaged Subjects“, *Aphasiology* 20 (5): 411–426.

>>>

Van Lancker Sidtis, Diana (2006), „Where in the Brain is Nonliteral Language?“, *Metaphor and Symbol* 21 (4): 213–244.

>>>

Van Lancker Sidtis, Diana, Nancy Pachana, Jeffrey L. Cummings & John J. Sidtis (2006), „Dysprosodic Speech following Basal Ganglia Onset: Toward a Conceptual Framework for the Study of the Cerebral Representation of Prosody“, *Brain and Language* 97: 135–153.

>>>

Van Lancker, D. & J. L. Cummings (1999), „Explictives: Neurolinguistic and Neurobehavioral Perspectives on Swearing“, *Brain Research Reviews* 31 (1): 83–104.

>>>

Varone, Antonio (2002), *Erotica Pompeiana: Love Inscriptions on the Walls of Pompeii*, Rome: l'Erma di Bretschneider.

>>>

Visoki komesarijat Ujedinjenih Nacija za izbeglice (2003), *Seksualno nasilje i nasilje zasnovano na polnoj određenosti izbeglica, povratnika i interno raseljenih lica*, dostupno na internet adresi: <http://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=4fcdf6d52> (pristupljeno 3. oktobra 2011).

>>>

Walde, A. (1938), *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*, tom 1, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Internet Archive, dostupno na adresi: <https://ia600306.us.archive.org/30/items/walde/Walde.pdf> (pristupljeno 17. novembra 2013).

>>>

Walde, A. (1956), *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. tom 3, *Registarband*, Heidelberg: Carl Winter's Universitätsbuchhandlung, Internet Archive, dostupno na adresi: <https://ia600306.us.archive.org/30/items/walde/Walde.pdf> (pristupljeno 17. novembra 2013).

>>>

Wallace, Rex E. (2005), *An Introduction to Wall Inscriptions from Pompeii and Herculaneum*, Wauconda: Bolchazy-Carducci.

>>>

Watson, Lindsay (1991), *Arae: The Curse Poetry of Antiquity*, Leeds: Cairns.

>>>

Watts, Charlotte, Mazeda Hossain & Cathy Zimmerman (2013), „War and Sexual Violence – Mental Health Care for Survivors“, *The New England Journal of Medicine* 368: 2152–2154.

>>>

Way, Eileen Cornell (1994), *Knowledge Representation and Meraphor*, Oxford: Intellect Books.

>>>

Weatherill, Rob (1999), *The Death Drive: New Life for a Dead Subject?*, London: Rebus.

>>>

Whitney, William Dwight (1898), *The Life and Growth of Language: An Outline of Linguistic Science*, New York: D. Appleton and company, Internet archive, dostupno na adresi: <https://ia600300.us.archive.org/3/items/lifegrowthoflangoowhitrich/lifegrowthoflangoowhitrich.pdf> (pristupljeno 29. novembra 2013).

>>>

Williams, Craig (2010), *Roman Homosexuality*, Oxford: Oxford University Press.

>>>

Wilson, Robert Anton (1972), *Playboy's Book of Forbidden Words: A Liberated Dictionary of Improper English, containing over 700 Uninhibited Definitions of Erotic and Scatological Terms*, Chicago: Chicago Playboy Press.

>>>

Wilson, Tracy V. (2005), „How Swearing Works“, 30. novembar, *How Stuff Works*, dostupno na internet adresi:

<http://people.howstuffworks.com/swearing.htm> (pristupljeno 3. maja 2011).

>>>

Winter, Thomas Nelson (1973), „Catullus Purified: A Brief History of Carmen 16“, *Arethusa* 6: 257-265, dostupno na internet adresi: <http://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1001&context=classicsfacpub#search=%22Furius%20and%20Aurelius%22> (pristupljeno 23. aprila 2012).

>>>

>>>

>>>

Korisna dela

Ajdačić, Dejan (1998), „Psovka u erotskim pričama“, u: Nedeljko Bogdanović (prir.), *Opscena leksika*, Niš: Prosveta, str. 82–88.

>>>

Allan, Keith & Kate Burridge (2006), *Forbidden Words: Taboo and the Censoring of Language*, Cambridge: Cambridge University Press.

>>>

Allan, Keith (1990), „Some English terms of Insult Invoking Dex Organs: Evidence of a Pragmatic Driver for Semantics“, u: Savas L. Tsohatzidis (prir.), *Meanings And Prototypes: Studies In Linguistic Categorization*, London: Routledge, str. 150–194.

>>>

Andersson, Lars-Gunnar & Peter Trudgill (1992), *Bad Language*, London: Penguin.

>>>

Bahtin, Mihail (1978), *Stvaralastvo Fransoa Rablea i narodna kultura srednjega veka i renesanse*, Beograd: Nolit.

>>>

Bailey, Lee Ann & Lenora A. Timm (1976), „More on Women’s – and Men’s – Expletives“, *Anthropological Linguistics* 18 (9): 438–449.

>>>

Battistella, Edwin L. (2005), *Bad Language: Are Some Words Better Than Others*, New York: Oxford University Press.

>>>

Bogdanović, Nedeljko (1998a), „Psovka naša nasušna“, u: Nedeljko Bogdanović (prir.), *Opscena leksika*, Niš: Prosveta, str. 11–17.

>>>

Bogdanović, Nedeljko (1998b), „Psovka poslovice“, u: Nedeljko Bogdanović (prir.), *Opscena leksika*, Niš: Prosveta, str. 77–81.

>>>

Bogdanović, Nedeljko (1998c), „Svet(k)o(vine) i psovka“, u: Nedeljko Bogdanović (prir.), *Slave, zavetine i druge srodne proslave stanovništva istočne Srbije i susednih oblasti*, Svrlijig: Etno-kulturološka radionica, str. 167–172.

>>>

Croom, Adam M. (2011), „Slurs“, *Language Sciences* 33 (3): 343–358.

>>>

Davis, Hayley (1989), „What makes Bad Language Bad?“, *Language And Communication* 9 (1): 1–9.

>>>

Fauland, Ewald (2011), *Malediktologie: Schimpfen und Fluchen in Bosnien/Kroatien/Serbien*, Saarbrücken: VDM.

>>>

Gauger, Hans-Martin (2012), *Das Feuchte und das Schmutzige. Kleine Linguistik der vulgären Sprache*, München: C. H. Beck.

>>>

Graham, Marcia A. (1986), „Obscenity and Profanity at work“, *Employee Relations Law Journal* 11 (4): 662–677.

>>>

Hill, Deborah (1992), „Imprecatory Interjectional Expressions: Examples from Australian English“, *Journal Of Pragmatics* 18 (2/3): 119–158.

>>>

Hopper, Robert, Larry G. Coleman & John A. Daly (1980), „Expletives and Androgyny“, *Anthropological Linguistics* 22 (3): 131–137.

>>>

Hughes, Geoffrey (2006), *An Encyclopedia of Swearing: A Social History of Oaths, Profanity, Foul Language, and Ethnic Slurs in The English-Speaking World*, New York: M. E. Sharpe.

>>>

Ilić, Miodrag (2010), „Dramaturška funkcija psovke“, *Drama* 30: 54–56.

>>>

Jakobson, Roman with Kathy Santilli (1980), *Brain and Language: Cerebral Hemispheres and Linguistic Structure in Mutual Light*, Columbus: Slavica.

>>>

Jovanović, Bojan (2004), „Mitski eros psovke“, *Književnost* 49 (1/3): 273–283.

>>>

Karadžić, Vuk Stefanović (1979), *Crven ban: erotske narodne pesme*, Beograd: Prosveta.

>>>

Koković, Dragan (2003), „Mesto psovke u svakodnevnom životu“, u: Petar Vlahović & Milan Rvović (prir.), *Simpozijum Seoski dani Sretena Vukosavljevića*, Prijepolje: Dom revolucije, str. 157–162.

>>>

Krasni, Zlatko (2012), „Krik, kletva i plodna srpska psovka“, *Stig* 107: 69–70.

>>>

Kunitskaya-Peterson, Christina (1981), *International Dictionary of Obscenities: A Guide to Dirty Words and Indecent Expressions in Spanish, Italian, French, German, Russian*, Oakland: Scythian Books.

>>>

Lakoff, Robin (1975), *Language and Woman's Place*, New York: Harper & Row.

>>>

Marković, Jordana (1998), „O prevodu *Son of the Bitch*“, u: Nedeljko Bogdanović (prir.), *Opscena leksika*, Niš: Prosveta, str. 148–149.

>>>

McCarthy, John J. (1982), „Prosodic Structure and Expletive Infixation“, *Language* 58 (3): 574–590.

>>>

McDonald, James (1988), *A Dictionary of Obscenity, Taboo and Euphemism*, London: Sphere.

>>>

McEnergy, Tony (2006), *Swearing in English: Bad Language, Purity and Power from 1586 to the Present*, London: Routledge.

>>>

Mines, Rachel (2001), *A Toilet Paper, or, A Treatise on Four Fundamental Words Referring to Gaseous and Solid Wastes together with Their Point of Origin*, Vancouver: Anvil.

>>>

Nedeljković, Živorad (2004), „O lekovitosti psovke“, *Gradina* 4: 198–199.

>>>

Nežmah, Bernard (2011), *Kletvice in psovke*, Ljubljana: Družba Piano.

>>>

Oliver, Marion M. & Joan Rubin (1975), „Use of Expletives by Some American Women“, *Anthropological Linguistics* 17 (5): 191–197.

>>>

Plate, S. Brent (2006), *Blasphemy: Art that Offends*, London: Black Dog.

>>>

Rable, Fransoa (2002), *Gargantua i Pantagruel*, Beograd: Dereta.

>>>

Risch, Barbara (1987), „Women’s Derogatory Terms for Men: That’s Right, ‘dirty Words’“, *Language In Society* 16 (3): 353–358.

>>>

Sagarin, Edward (1962), *The Anatomy of Dirty Words*, New York: L. Stuart.

>>>

Sanders, Janet S. & William L. Robinson (1979), „Talking and Not Talking about Sex: Male and Female Vocabularies“, *Journal of Communication* 29 (2): 22–30.

>>>

Savić, Svenka (1995a), „Istraživanje savremenog gradskog kompleksa: upotreba psovki u konverzaciji“, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 24 (1): 131–137.

>>>

Selnow, Gary W. (1985), „Sex Differences in Uses and Perceptions of Profanity“, *Sex Roles* 12 (3/4): 303–312.

>>>

Spears, Richard A. (1990), *Forbidden American English*, Lincolnwood: Passport Books.

>>>

Staley, Constance M. (1978), „Male-Female Use of Expletives: A Heck of a Difference in Expectations“, *Anthropological Linguistics* 20 (8): 367–380.

>>>

Šnel-Živanović, Margita (1996), „Posesivni dativ u psovka u srpskom i nemačkom jeziku“, u: Radmila Šević & Mihal Tir (prir.), *Kontrastivna jezička istraživanja. Peti simpozijum*, Novi Sad: Filozofski fakultet, Društvo za primenjenu lingvistiku Vojvodine, str. 261–269.

>>>

Taylor, Brian A. (1975), „Towards a Structural and Lexical Analysis of Swearing and Language Abuse in Australian English“, *Linguistics* 164: 17–43.

>>>

Wajnryb, Ruth (2005), *Expletive Deleted: A Good Look at Bad Language*, New York: Free Press.

>>>

Wierzbicka, Anna (1987), *English Speech Act Verbs: A Semantic Dictionary*, Sydney: Academic Press.

>>>

Wilson, Wayne (1975), „Sex Differences in Response to Obscenities and Bawdy Humour“, *Psychological Reports* 37: 1074.

>>>

Books

Books

Books

Books

Books
Books
Books
Books
Books
Books
Books

158

Knjige

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Nародна библиотека Србије, Београд

160

81'373.47
179.5
81'373.47:1
811.163.41-4

КРСТИЋ, Предраг, 1964-

O čemu govorimo kad govorimo o ---. O
psovanju / Predrag Krstić. - Beograd :
Institut za filozofiju i društvenu teoriju,
2014 (Beograd : Colorgrafx). - 156 str. :
ilustr. ; 16 x 14 cm. - (O čemu govorimo kad
govorimo o --- ; #knj. #1)

Tiraž 300. - Napomene i bibliografske
reference uz tekst. - Bibliografija: str.
124-155.

ISBN 978-86-82417-64-4

a) Филозофија језика b) Сексуалност -
Социјална етика c) Псовке
COBISS.SR-ID 208885516